

บทที่ 5

ภาวะผู้นำการเมืองของพระยาพลพลพยุหเสนาภายใต้การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ภายหลังยึดอำนาจรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา เมื่อ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนาได้เข้าสู่อำนาจการเมืองที่แท้จริง โดยได้รับการยกย่องให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีถึง 5 สมัย ทั้งนี้ พระยาพลฯ ได้พยายามประดับประดาครอบงำการปกครองแบบใหม่ โดยอยู่ภายใต้อุดมการณ์ 6 ประการของคณะราษฎร ที่มีตั้งแต่แรกเริ่ม จากประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ ในบทนี้ผู้เขียนจะชี้ถึงบทบาทและพฤติกรรมของ พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา ที่แสดงออกในฐานะผู้นำการเมือง ว่ามีประเด็นใดบ้างที่ทำให้ พ.อ.พระยาพลฯ ต้องใช้ภาวะผู้นำการเมืองเข้าแก้ไขวิกฤตการณ์ทางการเมืองภายใต้ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

5.1 รัฐบาลของพระยาพลพลพยุหเสนา ชุดที่ 1 (24 มิถุนายน พ.ศ. 2476 - 15 ธันวาคม พ.ศ. 2476)

รัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 กล่าวได้ว่าเป็นการกระทำของนายทหารคณะราษฎรอีกครั้ง ทั้งนี้เป็นผลเนื่องมาจากประเด็นปัญหาทางรัฐธรรมนูญ ที่มีการทำรัฐประหารโดยพระราชกฤษฎีกาของกลุ่มพระยามโนปกรณนิติธาดา หรือกลุ่มอนุรักษนิยม และถือเป็นการพยายามขจัดคณะราษฎรออกไปจากการเมือง จากสาเหตุนี้เองที่ทำให้คณะราษฎรเกิดความกลัวว่าจะมีการฟื้นฟูระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ขึ้นมาอีก นอกจากนี้ การเข้ากุมกำลังกองทัพของกลุ่มอนุรักษนิยมก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการยึดอำนาจรัฐประหาร โดยนายทหารคณะราษฎรขึ้นในครั้งนี้

หลังการกระทำรัฐประหารสำเร็จ พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนาในฐานะผู้นำรัฐประหาร ได้เรียกประชุมปลัดทูลฉลองทุกกระทรวง เข้ารับฟังข้อราชการ โดยแจ้งให้ทราบถึงเหตุผลของการทำรัฐประหาร และแจ้งถึงการลาออกของพระยามโนปกรณนิติธาดา

นายกรัฐมนตรีคนก่อน และให้ปลัดทูลฉลองทุกกระทรวง ปฏิบัติราชการอย่างปกติ จนกว่าจะมี รัฐบาลชุดใหม่ เข้าบริหารประเทศ

พ.อ. พระยาพลพลนุทเสนา ได้แสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ โดย ในวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 ได้โทรเลขและมอบหมายให้เจ้าพระยาพิชัยญาติ ประธาน สภาผู้แทนราษฎร เข้าเฝ้าพระปกเกล้าฯ เพื่อกราบบังคมทูลขอราชการและแจ้ง เหตุการณ์เกิด รัฐประหารให้ทรงทราบ และขอพระบรมราชานุญาตเปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรสมัยวิสามัญ นัดพิเศษ ตามคำร้องขอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 26 นาย¹ แห่งรัฐธรรมนุญ พ.ศ. 2475 มาตรา 32

และในวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ก็ได้มีพระราชกฤษฎีกาเปิดประชุมสภาสมัย วิสามัญเป็นครั้งแรก โดยในวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2476 นั้น เป็นวันประชุมก่อนการประชุม ประธานสภาผู้แทนราษฎร ได้แจ้งให้ที่ประชุมทราบถึงสาเหตุการเปิดประชุมและการแต่งตั้ง นายกรัฐมนตรี โดยได้กล่าวว่า

"...ก่อนที่ประธานสภาจะเดินทาง ไปหัวหินเพื่อกราบบังคมทูลพระกรุณาให้มีการ เรียกประชุมวิสามัญแห่งสภา ตามที่ได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรร้องขอ นั้น ได้รับ หนังสือจากหม่อมเจ้าวิบูลย์สวัสดิวงศ์ ราชเลขาธิการในพระองค์ ความว่า "มี พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เรียนมาว่า ได้ทรงรับโทรเลขจากพระยา มโนปกรณ์นิติธาดา ขอลาออกจากตำแหน่งพร้อมด้วยคณะรัฐมนตรี ได้พระราชทาน พระบรมราชานุญาตให้ออกจากตำแหน่งแล้ว และแจ้งมาด้วยว่า

"ในฐานะประธานสภาผู้แทนราษฎร ตนจะ ได้มีความเห็นกราบบังคมทูลพระกรุณา ว่าผู้ใดสมควรจะ ได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนพระยามโนปกรณ์นิติธาดา" เมื่อ ได้ไปเฝ้า ณ พระราชวัง ไกลกังวล และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปิดประชุม

¹ หนังสือพิมพ์ประชาชาติ ปีที่ 1 ฉบับประจำวันพฤหัสบดีที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2476.

สภาผู้แทนราษฎรตามที่กราบบังคมทูล ขอพระราชทานแล้วก็ได้กราบบังคมทูลต่อไปว่า นายพันเอกพระยาพลพลยุทธเสนา เป็นผู้สมควรจะได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป ทรงเห็นชอบด้วย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้นายพันเอกพระยาพลพลยุทธเสนาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตั้งแต่วันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2476"²

สำหรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีที่ พ.อ.พระยาพลฯ ได้รับนั้น โดยเหตุผลส่วนตัวแล้ว กล่าวได้ว่า เจ้าตัวไม่ต้องการเลย ทั้งนี้เนื่องจากว่า "ท่านรับราชการเป็นทหาร การที่จะให้ทหารขึ้นบริหารประเทศนั้นจะถูกกล่าวหาว่า ท่านเป็นคนมักใหญ่ใฝ่สูง และรัฐบาลของท่านจะเป็นรัฐบาลเผด็จการทหาร (military dictator) ซึ่งข้อกล่าวหาเช่นนั้นจะทำลายภาพพจน์และจุดประสงค์การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยสิ้นเชิง รวมทั้งเกียรติยศ และชื่อเสียงของท่านที่ได้สะสมมาด้วย นอกจากนี้ท่านได้ย้ำเสมอว่า ท่านจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิเสื่อมคลาย สำหรับการตัดสินใจยึดอำนาจนั้นก็เนื่องจากมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะทำให้มีการนำรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดมาใช้อีก ท่านได้ตั้งใจแน่วแน่แล้วว่าถึงแม้ชื่อเสียง เกียรติยศของท่านจะหายสาบสูญไปในการกระทำครั้งนั้น ท่านก็เตรียมพร้อมและเต็มใจอยู่แล้วถึงเป็นการกระทำและเสียสละเพื่อชาติ"³

นอกจากนี้ในที่ประชุมสภาคราวเดียวกันนั้น พ.อ.พระยาพลฯ ยังได้กล่าวว่า

²รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ปี 2476 (สมัยที่ 1) ครั้งที่ 1 อ่างใน ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, อ่างแล้ว, หน้า 72-73.

³"Phraya Bohol's Views" หนังสือพิมพ์บางกอกใหม่ ฉบับวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2476.

"...ก่อนอื่นต้องขออภัยกับท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายว่า ข้าพเจ้าไม่ใช่นักการเมือง ข้าพเจ้าเป็นนักรบ เพราะฉะนั้นถ้อยคำจะกล่าวต่อไปนี้ อาจไม่เพราะเสนาะโสตของท่านทั้งหมด ก็ได้ขอให้ถือเอาเนื้อความเป็นสำคัญมากกว่า... ข้าพเจ้าคิดว่า จะสนองพระเดชพระคุณได้เพียง 10 วัน 15 วัน เท่านั้นเอง... เพราะเหตุว่า ถ้าข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งนั้นานแล้ว จะทำให้เสียประโยชน์ประเทศชาติไปได้ เพราะความไม่สัดทัดของข้าพเจ้า..."⁴

กล่าวได้ว่า พ.อ.พระยาพหลฯ นั้น โดยส่วนตัวปฏิเสธที่จะดำรงตำแหน่งผู้นำทางการเมืองของประเทศ ด้วยมิได้เป็นผู้มีกบใหญ่ใฝ่สูง ที่หวังลาภยศจากตำแหน่งด้วยการกระทำรัฐประหาร ตรงข้ามพฤติกรรมที่แสดงออกมาของ พ.อ.พระยาพหลฯ นั้น เป็นภาพลักษณ์ที่อ่อนน้อมถ่อมตน ยึดความยุติธรรม ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ตั้ง ด้วยการมีภาระผู้นำเช่นนี้เอง จึงทำให้เป็นที่เคารพยำเกรงของนายทหารชั้นผู้ใหญ่ และผู้น้อย รวมกระทั่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยินยอมที่จะยกย่องให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอื่นเป็นตำแหน่งผู้นำทางการเมืองของไทยต่อไป นอกจากนี้ ตามหลักฐานในหนังสือพิมพ์ฉบับดังกล่าว ได้กล่าวถึงคำสัมภาษณ์ของ พ.อ.พระยาพหลฯ ว่า

"...[ข้าพเจ้า]ขอยอมรับว่า การกระทำการเข้ายึดอำนาจของข้าพเจ้าในครั้งนี้ เกิดขึ้นโดยทันทีทันใด โดยคำแนะนำของคุณหญิง (ภรรยาของท่าน) แท้ ๆ ซึ่งให้ข้อคิดแก่ข้าพเจ้าว่า การขอลาออกจากตำแหน่งทั้งหมดของข้าพเจ้า เมื่อกลางเดือนมิถุนายน 2476 ในสมัยรัฐบาลพระยามโนฯ ในระยะนั้นเป็นการไม่สมควรและไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง เนื่องจากประเทศชาติกำลังอยู่ในภาวะที่ไม่สงบสุข และอีกประการหนึ่ง รัฐธรรมนูญซึ่งมีขึ้นเมื่อปีที่แล้ว และข้าพเจ้าก็เป็นผู้หนึ่งที่ร่วมอยู่ด้วยอย่างสำคัญ ก็ยังไม่มั่นคง คุณหญิงได้ตำหนิข้าพเจ้าถึงการลาออกในช่วงเวลาอันไม่น่าไว้วางใจซึ่งข้าพเจ้ามีส่วนจะต้องรับผิดชอบด้วย ถ้าหากมีสิ่งใดเกิดขึ้นอันจะ

⁴ เรื่องเดียวกัน.

นำความเลื่อมเสี่ย และทำลายความมั่นคงมาสู่ประเทศชาติ ข้าพเจ้าได้พิจารณาในเรื่องนี้เป็นเวลานาน ในที่สุดก็มาถึงการตัดสินใจครั้งสุดท้ายว่า ข้าพเจ้ามีความจำเป็นที่จะต้องเสี่ยงชีวิตอีกครั้งหนึ่ง เพื่อรัฐธรรมนูญอันเป็นที่รักและหวงแหนยิ่ง..."^๕

จากเหตุผลดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่า พ.อ.พระยาพหลฯเองมีความรักชาติ รักประชาธิปไตย ด้วยเกรงว่า หากไม่มีการแก้ไขสถานการณ์ที่ไม่เป็นไปตามครรลองประชาธิปไตยแล้ว ระบอบการปกครองแนวใหม่ที่ได้สถาปนาขึ้นมาจะถูกโค่นล้มลง

ดังนั้นในวันที่ 24 มิถุนายน 2476 ได้มีประกาศพระบรมราชโองการตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ของพระยาพหลฯ อันประกอบด้วย

1. นายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศ
2. นายพลตรี พระยาประเสวีรัฐสงคราม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
3. พระยาอุดมพงษ์เพ็ญสวัสดิ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
4. พระยาโกมารกุลมนตรี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ
5. เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
6. เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ
7. พระยานิติศาสตร์ไพศาล เป็นรัฐมนตรีว่าการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
8. พระยาสุรียานุวัตร เป็นรัฐมนตรี
9. นายพลเรือตรี พระยาปรีชาชลยุทธ เป็นรัฐมนตรี
10. นายพันเอก พระสิทธิเรืองเดชพล เป็นรัฐมนตรี

^๕ เรื่องเดียวกัน.

11. นายพันโท หลวงนิบลสงคราม	เป็นรัฐมนตรี
12. นายนาวาโท หลวงศุภชลาศัย	เป็นรัฐมนตรี
13. นายนาวาโท หลวงสินธุสงครามชัย	เป็นรัฐมนตรี
14. หลวงนฤเบศร์มานิต	เป็นรัฐมนตรี
15. หลวงสิริราชไมตรี	เป็นรัฐมนตรี ⁶

รัฐบาลชุดนี้เป็นคณะรัฐบาลชุดที่ 4 ของประเทศไทย นอกจากนั้นพระยาพหลฯ ในฐานะนายกรัฐมนตรี ยังได้เชิญบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 4 คน ซึ่ง 3 ใน 4 ก็เป็นรัฐมนตรีร่วมในรัฐบาล มาเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดินแก่คณะรัฐมนตรีอีกด้วย โดยเฉพาะราชการที่เกี่ยวข้องกับการเมือง (political affairs) ซึ่งประกอบด้วย

1. หม่อมเจ้าวรรณไวทยากรวรวรรณ
2. พระยาโกมารกุลมนตรี
3. พระยาสุรียานุวัตร
4. พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์⁷

สิ่งที่น่าแปลกอย่างยิ่งที่ในคณะรัฐมนตรีทั้ง 14 คนที่ได้เข้าร่วมรัฐบาลของพระยาพหลฯ ในครั้งนี้ไม่มีรายชื่อของพระยาทรงสุรเดช, พระยาฤทธิอัคเนย์, พระประศาสน์พิทยายุทธ ซึ่งเป็น 3 ใน 4 นายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่ได้ร่วมกิจการปฏิวัติ 2475 จนก่อให้เกิดความเคลือบแคลงและสงสัยโดยทั่วไป ในวิถีทางการเมืองครั้งนี้เป็นอย่างยิ่งว่า น่าจะมีเหตุผลอันแอบแฝงอยู่เบื้องหลัง⁸ จึงเป็นการหลีกเลี่ยงไม่ได้สำหรับชาวสื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความแตกแยกสามัคคีกันในบรรดาผู้นำคณะราษฎรทั้งที่ร่วมเป็นร่วมตายกันมาโดยตลอด ในขณะนี้ได้เกิดการขัดแย้งใน

⁶"ไทยน้อย" (นามแฝง), เรื่องเดิม, หน้า 231.

⁷หนังสือพิมพ์ประชาชาติ. ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2476.

⁸สว่าง ลานเหลือ, เรื่องเดิม, หน้า 11.

วิถีทางการเมืองเสียแล้ว และข่าวลืออันนี้ได้กระจายออกไปอย่างกว้างขวาง⁹ แต่ทว่ายังไม่เด่นชัดนัก และเป็นที่ยืนยันว่าทั้งนี้เกิดจากแนวความคิดที่ไม่ตรงกันอย่างรุนแรงในเรื่องเค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม โดยที่ทั้ง 3 ท่าน มีความเห็นพ้องกับแนวความคิดของพระยามโนปกรณนิติธาดา ซึ่งถือได้ว่าอยู่ฝ่ายตรงข้ามกับฝ่ายของหลวงประดิษฐมนูธรรม, พระยาพหลฯ และ พ.ท. หลวงพิบูลสงคราม ดังนั้น พ.ท. หลวงพิบูลสงคราม และพรรคพวกในกองทัพบกจึงพยายามหาวิธีตัดทอนอำนาจและบารมีของนายทหารผู้ใหญ่ทั้ง 3 ท่าน ที่เคยเป็นรัฐมนตรีลอยมาแล้วในสมัยรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี นายทหารทั้ง 3 จึงถูกลดตำแหน่ง กล่าวคือพันเอกพระยาทรงสุรเดช ไปประจำการกรมยุทธการทหารบก, พันเอกพระยาฤทธิอัคเนย์ เป็นปลัดกระทรวงกลาโหม และพันโทพระประศาสน์พิทยายุทธ ไปประจำการกรมยุทธการทหารบก ซึ่งล้วนเป็นตำแหน่งที่ไม่มีอำนาจควบคุมกำลังทหาร ดังนั้นเมื่อพระยาพหลพลพยุหเสนา จัดตั้งคณะรัฐบาลชุดที่ 4 ของเมืองไทย จึงไม่มีรายชื่อนายทหารทั้ง 3 ร่วมรัฐบาลด้วย¹⁰

การเข้าบริหารประเทศในฐานะผู้นำรัฐบาลน.อ. พระยาพหลฯ ได้แถลงนโยบายต่อสภาเพื่อขอมติไว้วางใจ ซึ่งนโยบายของรัฐบาลนั้นได้เน้นเรื่อง หลัก 6 ประการ ของคณะราษฎรเป็นสำคัญ และที่ประชุมสภา ได้มีมติรับรองนโยบายให้ความไว้วางใจรัฐบาล ภายใต้การนำของ น.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าผลจากการที่ น.อ. พระยาพหลฯ ได้กลับเข้ามามีอำนาจบริหารประเทศนั้น ทำให้อำนาจทางการเมืองของกลุ่มคณะราษฎรได้กลับคืนอีกวาระหนึ่งหลังจากที่ถูกรวบอยู่ภายใต้การนำของรัฐบาล พระยามโนปกรณนิติธาดา

เพื่อความชอบธรรมทางการเมือง น.อ. พระยาพหลฯ ในฐานะผู้นำอาวุโสของคณะผู้ก่อการรัฐประหาร พ.ศ. 2476 และนายกรัฐมนตรี ได้เสนอร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรม

⁹ สว่าง ลานเหลือ, เรื่องเดิม, หน้า 11.

¹⁰ ดูเพิ่มเติมจาก วิภา มโนวิโมกษ์, อ้างแล้ว.

แก่ผู้ยึดอำนาจในการกระทำรัฐประหารครั้งนี้ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้มีมติให้ความเห็นชอบ ตรา เป็นพระราชบัญญัตินิรโทษกรรม พ.ศ. 2476¹¹ ในวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2476

จากการกระทำของพ.อ.พระยาพหลฯ สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการปกป้องคุ้มครอง ในเชิงอุปถัมภ์ อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้นำ ที่มีความอาวุโส และประสบการณ์ การมีภาวะ ผู้นำเช่นนี้จึงทำให้การกระทำรัฐประหารถือเป็นการกระทำที่มีความชอบธรรมทางการเมือง

5.1.1 พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนา ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

หลังจากรัฐบาลภายใต้การนำของ พ.อ.พระยาพหลฯ ได้บริหารประเทศ มา 12 วัน พ.อ.พระยาพหลฯ ก็ได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งตามที่ได้เคยกล่าวไว้ เมื่อคราวเปิดประชุมสภาครั้งแรก ด้วยเหตุผลที่ว่า

...ข้าพเจ้าเป็นผู้บัญชาการทหารบก และเป็นนายกรัฐมนตรีด้วยตั้งแต่นั้นยังไม่เป็น การบังคับควรเป็นที่น่าครหา และกินใจทั้งคนไทยและชาวต่างประเทศ การจะกลายเป็นว่าสยามประเทศดำเนินการปกครอง โดยให้อำนาจทหาร โดยมีรัฐธรรมนูญใช้ บังหน้า พลอยเป็นที่เสื่อมเสียพระเกียรติยศได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทด้วยอีกสถาน หนึ่ง...¹²

แต่อย่างไรก็ตามพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้มีพระราช หัตถเลขาตอบมายังพระยาพหลฯ โดยสรุปได้ว่า ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไปตามเดิม

¹¹ ตูรายละเอียดของพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้จาก ประชุมกฎหมายประจำศก พ.ศ. 2476, หน้า 218-219 นายร้อยตำรวจโทเสถียร ลายลักษณ์ กับพวกรวบรวม.

¹² ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, อ่างแล้ว, หน้า 80-81.

การที่พระยาพลฯ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและผู้บัญชาการทหารบกด้วย จะทำให้เกิดการครหานินทาว่ายังไม่ควรวิตกและเวลานี้ยังไม่มีผู้ใดครหาหรือสงสัยในทางนั้นเลย¹³

ในประเด็นการขอลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ พ.อ.พระยาพลฯ นั้นวิเคราะห์ได้ว่าในส่วนตัวแล้ว พระยาพลฯ น่าจะทราบอยู่แล้วว่าจะต้องแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป เนื่องจากเหตุผลดังนี้

1. การยึดอำนาจโดยการรัฐประหาร เพิ่งเกิดขึ้นได้ไม่นาน สถานการณ์ทางการเมืองยังสับสนอยู่ ดังนั้นยากที่จะหาผู้ที่เหมาะสม มาดำรงตำแหน่งแทนได้
2. กลุ่มนายทหารของคณะราษฎร เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลมากที่สุดในช่วงนั้น เนื่องจากสามารถคุมกำลังกองทัพ และมีอำนาจต่อรองทางการเมืองที่สูง
3. หากมีการแต่งตั้งบุคคลอื่นที่มีใช้ผู้นำของคณะราษฎรก็จะต้องเกิดความขัดแย้งกันขึ้นระหว่างฝ่ายกษัตริย์ และคณะราษฎร ได้
4. หากจะแต่งตั้งจากผู้นำคณะราษฎรที่มีบทบาทในการทำรัฐประหาร 2476 คือ พ.ต.หลวงพิบูลสงคราม และ น.ต.หลวงศุภชลาศัย ก็มีโอกาสจะกระทำได้เนื่องจากมีความอาวุโสหน่อย และเจ้าตัวก็คงจะไม่ยอมรับ

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่ากรณีที่ พ.อ.พระยาพลฯ ขอลาออกนั้นจึงน่าจะ เป็นความต้องการให้พ้นจากข้อครหาที่เคยกล่าวเอาไว้ว่าจะอยู่ในตำแหน่งเพียง 10-15 วัน เท่านั้น จึงจึงลาออกโดยให้มีการแต่งตั้งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีใหม่ เพื่อให้พ้นข้อกล่าวหาดังกล่าว

จากการดำเนินการทางการเมืองในกรณีเช่นนี้เอง ถือว่า พ.อ.พระยาพลฯ มีภาวะผู้นำการเมือง โดยอาศัยประสบการณ์ทางการเมืองอย่างสูง จึงสามารถประเมินสถานการณ์ และแก้ไขปัญหาทางการเมืองได้สำเร็จ

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 81-82.

5.1.2 รัฐบาล พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนาให้หลวงประดิษฐมนูธรรมเดินทางกลับประเทศไทย

หลังจากที่รัฐบาลภายใต้การนำของ พ.อ.พระยาพหลฯ ได้เข้าบริหารประเทศไม่นานก็ได้มีดำริให้เรียกตัวหลวงประดิษฐมนูธรรม ผู้ซึ่งเดินทางออกนอกประเทศตั้งแต่วันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2476 ให้กลับเข้าร่วมรัฐบาล ทั้งนี้กล่าวได้ว่า หลวงประดิษฐมนูธรรม มีความสนิทสนม กับ พ.อ.พระยาพหลฯ ทั้งเป็นผู้นำคณะราษฎรในสายพลเรือน ดังนั้นส่วนหนึ่งที่ทำให้ พ.อ.พระยาพหลฯ ต้องการหลวงประดิษฐมนูธรรมมาช่วยงานทางด้านการเมือง อีกทั้งมีข้อเสนอของนายมังกร สามเสน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ถึง พ.อ.พระยาพหลฯ เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2476 มีความตอนหนึ่งว่า

"...ข้าพเจ้าขอแสดงความเห็นว่า การเรียกหลวงประดิษฐฯ กลับนั้นควรจะแนะนำให้เป็นพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรียกกลับ เพื่อให้หลวงประดิษฐฯ และราษฎรทั้งประเทศเห็นพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อหลวงประดิษฐฯ กลับมาแล้ว ให้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับสนองพระบรมราชโองการ ดังนี้จะงามมาก...ถ้าท่านเห็นชอบด้วยขอให้เพิ่มความชันกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว..."¹⁴

การที่มีสมาชิกสภาได้แสดงความจำนงเสนอความเห็นในลักษณะดังกล่าว พ.อ.พระยาพหลฯ ซึ่งเป็นผู้นำที่มีความรักพวกพ้องเป็นอย่างยิ่ง จึงให้มีการเรียกตัวหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับประเทศ จากการกระทำเช่นนี้เป็นการสร้างสรรค์ทางการเมือง ที่จะก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ ส่วนตัวของหลวงประดิษฐมนูธรรมแล้ว ก็เป็น "มันสมอง" ของคณะราษฎร

¹⁴ สำเนาเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เล่มที่ 17/17 เรื่อง หลวงประดิษฐมนูธรรม

พ.อ.พระยาพหลฯ ได้กราบบังคมทูลฯ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ให้หลวงประดิษฐมนูธรรมกลับประเทศไทย และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้หลวงประดิษฐ์ฯ เป็นรัฐมนตรีตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2476¹⁵ ต่อมาในวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2476 หลวงประดิษฐมนูธรรมที่เดินทางกลับประเทศ

แต่อย่างไรก็ตามก่อนที่หลวงประดิษฐ์ฯ จะได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีนั้น พ.อ.พระยาพหลฯ ในฐานะผู้นำรัฐบาลให้มีการแก้ข้อกล่าวหาที่ว่า หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็น "คอมมิวนิสต์"

ในวันที่ 24 ธันวาคม 2476 ได้มีการประชุมสภาฯ โดยมีการหยิบยกเอาปัญหาของหลวงประดิษฐมนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) ว่าเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ ขึ้นมาอภิปรายอย่างกว้างขวาง นับเป็นบทบาทอันสำคัญของรัฐสภาในสมัยนั้นข้อหนึ่ง¹⁶ ในที่สุดได้มีการตั้งคณะกรรมการชั้นชุดหนึ่ง เพื่อซักฟอกและสอบสวนนายปรีดี พร้อมนำรายงานเสนอให้สภาพิจารณา เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2476 ซึ่งผลปรากฏว่าการสอบสวนดังกล่าว เสียงข้างมากไม่เชื่อว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นคอมมิวนิสต์ และยินยอมให้เป็นรัฐมนตรี ร่วมในรัฐบาลพระยาพหลฯ ได้

อย่างไรก็ตาม การเดินทางกลับของนายปรีดี พนมยงค์ และการถูกซักฟอกจนหมดข้อกล่าวหาเช่นนี้ ได้ก่อให้เกิดผลอย่างสำคัญตามมา นั่นคือเป็นการเน้นและย้ำให้เห็นว่าการยึดอำนาจครั้งนี้ และนำเอา นายปรีดี พนมยงค์ กลับเข้ามาร่วมในรัฐบาลด้วยนั้น เป็นการ

¹⁵ "ประกาศตั้งรัฐมนตรี" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 50 พ.ศ. 2476 (ลงวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2475), หน้า 595.

¹⁶ ศุภวิทย์ และนพ.เชื้อ ชวลิต, อ้างแล้ว, หน้า 33.

เอาชนะแก่พระยามโนปกรณนิติธาดา และเพื่อแสดงให้เห็นว่า แผนเค้าโครงเศรษฐกิจของ นายปรีดี พนมยงค์มิได้เป็นคอมมิวนิสต์แต่อย่างใด¹⁷

การที่หลวงประดิษฐมนูธรรม เข้าร่วมรัฐบาลนั้น แสดงให้เห็นว่ามีได้มีความคิดแต่อย่างใด แต่ถูกขจัดออกจากการเมืองเท่านั้น จากประเด็นข้างต้นจึงเป็นสาเหตุหนึ่ง ที่ก่อให้เกิดกบฏบวรเดช อันเป็นประเด็นหนึ่งที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงสละราชสมบัติต่อมา

อาจกล่าวได้ว่า พ.อ.พระยาพหลฯ ได้ให้หลวงประดิษฐมนูธรรมกลับ ประเทศและร่วมรัฐบาลนั้น เป็นเพราะว่า พ.อ.พระยาพหลฯ มีนิสัยรักพวกพ้องหมู่คณะต้องการ ให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง การกระทำของพระยาพหลฯ เช่นนี้เองเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับจากบรรดาผู้นำของคณะราษฎรสายต่าง ๆ อีกทั้งยังมีส่วน เสริมสร้างอำนาจทางการเมืองของ พ.อ.พระยาพหลฯ ให้เด่นชัดขึ้น และหากพิจารณาใน ประเด็นของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์แล้ว จะเห็นว่า การที่ พ.อ.พระยาพหลฯ ใช้ความสัมพันธ์ เชิงอุปถัมภ์ ต่อบรรดาผู้นำคณะราษฎรสายต่าง ๆ เช่นนี้ ทำให้ได้รับการสวามิภักดิ์จากบรรดา ผู้นำเหล่านั้นเช่นกัน ซึ่งความสัมพันธ์ในลักษณะนี้เป็นการแสดงถึงลักษณะที่สำคัญของผู้นำที่มีต่อ ผู้ตาม

5.1.3 พ.อ.พระยาพหลนพยุหเสนาในฐานะผู้นำการเมืองปราบปรามกบฏบวรเดช

ในระหว่างปลายเดือนมิถุนายน จนถึงตุลาคม พ.ศ. 2476 ในขณะที่ รัฐบาลนำโดย พ.อ.พระยาพหลฯ ในฐานะผู้นำการเมืองที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี อยู่ใน สถานะที่จะต้องรักษาอำนาจทางการเมืองของคณะราษฎรเอาไว้ให้ได้ต่อไป และในทางหนึ่งก็ได้

¹⁷ หลุย คีรีวัตตร, ประชาธิปไตย 17 ปี (พระนคร : โรงพิมพ์วิบูลกิจ, 2493), หน้า 189.

พยายามแก้ไขข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นมาด้วย โดย พ.อ.พระยาพลฯ ถูกขอร้องให้ดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีมนตรีต่อไป ซึ่งในฐานะผู้นำ ก็ต้องรับประกันความปลอดภัยให้คณะรัฐมนตรีชุดที่ เพิ่งพ้นจากตำแหน่ง และหลวงประดิษฐมนูธรรมได้กลับมา โดยมีสัญญาว่า "จะไม่ใช้วิธีใหม่ใด ๆ ที่จะบังคับซื้อที่ดิน และบังคับจ้างแรงงาน"¹⁸ ตรงกันข้ามกับคณะนายทหารที่ถูกปลดออกในช่วงปี พ.ศ. 2475 และถูกปลดไปพร้อมกับการสูญเสียอำนาจของรัฐบาลพระยามโนปกรณ์นิติธาดา และข้าราชการพลเรือนอีกส่วนหนึ่งร่วมกับพระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์ ได้ร่วมกันที่จะหา ทางเปลี่ยนแปลงรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง ประกอบกับในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ นายถวัติ ฤทธิเดช เลขาธิการสมาคมกรรมการรถราง ได้เป็นโจทก์ยื่นฟ้องพระปกเกล้าฯ ต่อศาลอาญา ว่าหมิ่น ประมาท เมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2476¹⁹ และการเข้ามาของหลวงประดิษฐมนูธรรม ทั้งได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2476 ยิ่งทำให้ฝ่ายอนุรักษนิยมถือกล่าวอ้าง เป็นเหตุผลในการก่อกบฏขึ้น เพื่อล้มล้างรัฐบาลของ พ.อ.พระยาพลฯ²⁰

¹⁸อ้างใน ไสว สุทธิพิทักษ์, อ้างแล้ว, หน้า 302.

¹⁹ดูรายละเอียดใน กจช.สร.0201.1.2/1 รายงานมหาดไทย โทรเลขและใบบอก กรมการจังหวัด-อำเภอ ทหาร-ตำรวจ เรื่องกบฏบวรเดช พ.ศ. 2476.

²⁰หลวงโหมรอนราญ, อ้างแล้ว, หน้า 62 และร.อ.ขุนเชิงรชชัย (ด่วน โทมารักต) ซึ่งมีจดหมายถึงนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476 ใน กจช.สช.0201.1/25 เรื่องที่พวกกบฏหนีไป นอกพระราชอาณาจักรชอนริโทะ หรือชอกลับภูมิลำเนา (พ.ศ. 2477-2481) กล่าวย้าว่า "ข้อสำคัญที่ทำให้เกิดความแตกร้าอย่างใหญ่หลวง จนเป็นเหตุ นองเลือดและต้องเสียชีวิตเช่นฆ่าชาติเดียวกันที่แล้วมานี้ เนื่องด้วยหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับ คินสยาม..." ซึ่งข้อกล่าวอ้างนี้อาจเป็นจริงในหมู่นายทหารชั้นผู้น้อย ส่วนนายทหารชั้นผู้ใหญ่ นั้น เป็นที่น่าสงสัยว่า ไม่ว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมจะกลับมาหรือไม่ก็ตาม ก็จะต้องต่อสู้กัน อย่าง แน่นนอน เพราะเตรียมการมาก่อนหน้านี้กว่า 3 เดือนแล้ว การกลับมาของหลวงประดิษฐจึงไม่ใช่ ข้อสำคัญของความคิดผู้นำคณะกบฏบ้านเมือง

สำหรับสาเหตุของการเกิดกบฏบวรเดชอาจกล่าวว่ามีเหตุผลดังนี้

1. ความคิดของผู้ก่อการกบฏ ซึ่งเรียกตนเองว่าคณะกู้บ้านเมืองมีความรู้สึกผูกพันอยู่กับพระมหากษัตริย์ และการมี "รัฐธรรมนูญพระราชทาน" รวมทั้งมีความกลัวการเปลี่ยนแปลงไปสู่ "คอมมิวนิสต์" ในรูปธรรมอย่างรุนแรง โดยมีหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นตัวแทน

2. ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ข้าราชการบางคนไม่พอใจอย่างยิ่งที่ถูกปลดออกจากราชการ เช่น พระยาศรัลลิตธิสงคราม แล้วเป็นการ "เสียหน้า" เนื่องจากเพิ่งย้ายจากกระทรวงศึกษาธิการ มาดำรงตำแหน่งในกองทัพเป็นเสนาธิการทหารบกแล้วถูกปลดอีก นอกจากนี้ยังรวมถึงการไม่พอใจต่อการกระทำของรัฐบาลตั้งมีข้อความว่า

"...ด้วยบรรดากองทหารบก ซึ่งตั้งอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ รวมทั้งทหารบก และทหารเรือส่วนมากในพระนคร และทหารอากาศด้วย ได้ทราบถึงพฤติกรรมของรัฐบาลคณะนี้อย่างแน่ชัดว่าเพิกเฉยปล่อยให้คนหาลสันดาลหยาบหมิ่นหลอเคลือบพระบรมเดชานุภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว... ประกอบด้วยท่านได้จัดการเรียกหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับคืนยังประเทศสยาม โดยมีได้ชักฟอกให้ชาวสะอาดก่อน... จึงหวาดหวั่น และเกร็งเกรงไปว่าในกาลอนาคตของประเทศสยามอาจกลับกลายเป็นได้ เช่นเดียวกันกล่าวคือ แทนที่จะปราบคอมมิวนิสต์ดังที่ได้ประกาศไว้ กลับสนับสนุนคอมมิวนิสต์... เพราะฉะนั้นคณะกู้บ้านเมือง คือ ทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ และพลเรือน จึงมีสมานจิตต์ พร้อมใจกันร่วมคิดเป็นเอกฉันท์มอบฉันทะให้ข้าพเจ้าแจ้งต่อคณะรัฐมนตรีของท่านให้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง ขอให้ท่านตอบต่อผู้แทนของข้าพเจ้าว่าจะปฏิบัติตามหรือไม่ภายใน 1 ชั่วโมง ถ้าหากท่านยอมปฏิบัติตามคณะกู้บ้านเมือง จะได้เข้ารับจัดการปกครองประเทศชั่วคราว จนกว่าจะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่..."²¹

²¹ กช.สร.0201.1/1 เรื่องคำขอหรือคำขาด และคำแถลงการณ์ หรือใบปลิวของพวกกบฏ (พ.ศ. 2476).

จากเงื่อนไขอันแข็งแกร่งเช่นนี้ พ.อ.พระยาพหลฯ ในฐานะผู้นำรัฐบาลไม่สามารถที่จะยอมได้ จึงนำทางปราบปรามกบฏขึ้นเด็ดขาด ในฐานะนายกรัฐมนตรีได้ แต่งตั้งให้ พ.ท.หลวงพิบูลสงครามเป็นผู้บังคับกองผสม มีหน้าที่ดำเนินการทันทีเพื่อปราบปรามกำลังของคณะกู้บ้านเมือง สำหรับ พ.อ.พระยาพหลฯ นายกรัฐมนตรีนั้น ประจำอยู่ที่กองบัญชาการวังปารุสวัน ในช่วงนี้ นายทหารชั้นผู้ใหญ่ของคณะราษฎร คือ พ.อ.พระยาทรงสุรเดช พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์ และ พ.ท.พระประศาสน์พิทยายุทธ (ซึ่งบาดเจ็บปางกลางใจกันอย่างมากเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา) ได้เดินทางออกไปต่างประเทศ ไม่ได้มีส่วนช่วยรัฐบาล พ.อ.พระยาพหลฯ แต่ประการใด นอกจากนี้รัฐบาลโดย พ.อ.พระยาพหลฯ ได้ประกาศกฏอัยการศึกทั่วประเทศ ดั่งมีใจความว่า

"...บัดนี้ ได้เกิดมีการจลาจลขึ้นในท้องที่มณฑลกรุงเทพฯ กับมณฑลอยุธยา ซึ่งฝ่ายทหารมีความจำเป็นต้องใช้อำนาจและกำลังทหาร ซึ่งฝ่ายทหารมีความจำเป็นต้องใช้อำนาจและกำลังทหารเข้าระงับปราบปรามเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย เพราะฉะนั้นจึงให้ใช้กฏอัยการศึกในท้องที่มณฑลกรุงเทพฯ กับมณฑลอยุธยา ตั้งแต่วันที่ 12 ตุลาคม พุทธศักราช 2476 เป็นต้นไป..."²²

จากนั้นได้เกิดการปะทะกันระหว่างกองกำลังของรัฐบาลกับทหารฝ่ายกบฏที่บริเวณบางเขน ดอนเมือง ผลการต่อสู้ฝ่ายกบฏพ่ายแพ้ และการเกิดกบฏวรวเดชนั้นอาจกล่าวได้ว่า คณะราษฎรและรัฐบาลเชื่อมั่นว่าได้รับการสนับสนุนจากพระปกเกล้าและฝ่ายนิยมเจ้าด้วยมุ่งหวังจะล้มล้างรัฐบาล และระบอบการปกครองแนวใหม่ ดังที่ ว.ช. ประสังสิต ได้กล่าวไว้ว่า

²² บุญเรือง จุลรักษา, การเมืองในประเทศไทย (พระนคร : โรงพิมพ์มิตรไทย, 2489), หน้า 52.

"...รัฐบาลที่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญภายใต้การนำของพันเอกพระยาพหลฯ ได้บริหารราชการต่อมาอีก 4 เดือน ถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 ก็เกิดกบฏเพื่อคัดค้านรัฐธรรมนูญภายใต้การนำของพลเอกพระองค์เจ้าบวรเดช ซึ่งเรียกกันว่า "กบฏบวรเดช" เกิดขึ้น โดยความประสงค์ของบุคคลอันคิดฝักใฝ่ในคณะเจ้า เพื่อจะคิดเปลี่ยนแปลงการปกครอง ให้กลับเข้าสู่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ดังเดิม..."²³

ภายหลังจากการปราบปรามกบฏเสรีจลัน วันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2476 พ.อ.พระยาพหลฯ ได้แจ้งให้ที่ประชุมทราบถึงการเกิดกบฏบวรเดช และได้กระทำการปราบปรามกบฏจนเสรีจลันรัฐบาลเป็นฝ่ายชนะ²⁴ ซึ่งที่ประชุมได้รับทราบ และลงมติขอคุณรัฐบาลที่ได้ดำเนินด้วยความเรียบร้อย

จะเห็นว่าในการปราบปรามกบฏบวรเดชครั้งนี้สำเร็จลงได้ นั้น พ.อ.พระยาพหลฯ ไม่ได้แก้ไขปัญหาโดยใช้ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ที่มีอยู่เฉพาะในทางทหารเท่านั้น หากยังได้ใช้วิถีทางการเมืองด้วยการปลุกเร้าให้ราษฎรทั่วไป เห็นด้วยกับแนวทางการแก้ไขปัญหานั้น โดยมีราษฎรได้บริจาคทรัพย์สินและสิ่งของจำนวนมากให้แก่รัฐบาลเพื่อนำไปเป็นขวัญและกำลังใจแก่ทหารฝ่ายรัฐบาล เข้าต่อสู้กับฝ่ายกบฏ

นอกจากนี้ความเป็นผู้มีประสบการณ์ทางการเมืองที่สูง ได้อาจารย์จิตวิทยาเข้ายับยั้งฝ่ายกบฏดังที่ ร.ท.จงกล ไกรฤกษ์ ได้กล่าวว่า

²³ว.ช.ประสังสิต, ประวัติ รัฐประหาร และกบฏจลาจลในสมัยประชาธิปไตย

(พระนคร : โรงพิมพ์บริษัทรัฐภักดี, 2492), หน้า 65.

²⁴รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 22/ 2476 (วิสามัญ) 28 ตุลาคม พ.ศ. 2476, หน้า 619.

"...[รัฐบาล] ใช้วิทยุกระจายระลอกกล่อมขวัญให้พากันแน่ใจว่ารัฐบาลอยู่ในฐานะที่มั่นคง ฝ่ายทหารหัวเมืองที่เป็นกบฏกำลังอ่อนแอ ทั้งปลอบให้ทหารผู้น้อยที่เป็นกบฏกลับใจ รัฐบาลจะไม่ทำโทษ แล้วชูว่าถ้าต้องจะพลอยรับโทษหนัก ทหารผู้น้อยที่ฟังวิทยุกระจายเสียงของรัฐบาลเริ่มลังเล..."²⁵

ดังนั้น การที่ พ.อ.พระยาพหลฯ ได้อาศัยความรู้ความสามารถและประสบการณ์ ทั้งทางการเมืองและการทหารเข้าปราบปรามกบฏ จึงทำให้สามารถปราบปรามรัฐบาลให้ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองได้อย่างต่อเนื่อง แม้บางครั้งจะมีปัญหาในเรื่องความไม่มั่นคงภายในประเทศก็ตาม

5.1.4 ศาลพิเศษ พ.ศ. 2476 และพระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2476

การที่รัฐบาลภายใต้การนำของ พ.อ.พระยาพหลฯ ได้อาศัยการประนีประนอมทางการเมือง แก้ไขปัญหาทางการเมืองที่เกิดขึ้นในขณะนั้น จะเห็นว่าบางครั้งเสถียรภาพของรัฐบาลไม่มั่นคง จึงได้อาศัยศาลพิเศษ และพรบ.จัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2476 เป็นเครื่องมือในการรักษา และเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่รัฐบาล ในส่วนนี้จะได้กล่าวถึงแนวทางการใช้ศาลพิเศษ และกฎหมายตามพระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ อันมีผลต่อการสร้างเสถียรภาพของรัฐบาล และการเมืองของประเทศ

5.1.4.1 การจัดตั้งศาลพิเศษ พ.ศ. 2476

ศาลพิเศษ พ.ศ. 2476 เป็นผลต่อเนื่องจากการปราบปรามกบฏบวรเดช ความจำเป็นที่รัฐบาลภายใต้การนำของ พ.อ.พระยาพหลฯ ต้องการให้มีศาลพิเศษนี้ก็เป็นเครื่องมือพิจารณาคดีกับผู้ก่อการกบฏในครั้งนั้น สำหรับเหตุผลการจัดตั้งมีดังนี้

²⁵ จงกล ไกรฤกษ์ ร.ท., ตัวตายแต่ชื่อยัง (พระนคร : เกื้อกูลการพิมพ์, 2507), หน้า 45.

1. ยกเลิกกฎอัยการศึก ทั้งนี้พิจารณาจากคำแถลงการณ์ของ พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี ต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2476 เพื่อขอมติที่ประชุมให้ผ่านร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ ได้ชี้แจงถึงความจำเป็นของการจัดตั้งศาลพิเศษ ซึ่งเป็นความจำเป็นว่า "ต่อไปนี้ เราจะได้เลิกประกาศใช้กฎอัยการศึก เพื่อจะชำระเรื่องนี้ให้เป็นที่เรียบร้อยต่อไป จึงขอตั้งศาลพิเศษขึ้นเพื่อจะชำระคดีเรื่องเหล่านี้"²⁶ การประกาศกฎอัยการศึกในเขตใด มีผลให้อำนาจตุลาการต้องขึ้นอยู่กับทหารผู้กระทำผิดอาญาในเขต และในเวลาที่ใช้กฎอัยการศึก ไม่ว่าจะเป็ผลเรือนหรือทหาร ต้องถูกดำเนินการพิจารณาพิพากษาตามกระบวนการยุติธรรมฝ่ายทหาร การประกาศใช้กฎอัยการศึกเป็นเวลานานจะเป็นความไม่สะดวกแก่รัฐบาลที่จะต้องจัดกระบวนการยุติธรรมใหม่ให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎอัยการศึก เมื่อคำนึงถึงผู้ที่ต้องรับผลบังคับจากการประกาศใช้กฎอัยการศึกโดยตรงในคราวนี้ คือผู้ร่วมในการกบฏวระเดชเท่านั้น นอกจากนี้รัฐบาลได้ประกาศใช้กฎอัยการศึกเฉพาะในจังหวัดทหารบกกรุงเทพฯ แต่เขตของผู้ก่อการกบฏขยายกว้างออกนอกเขตประกาศใช้กฎอัยการศึก อาจทำให้ต้องกระจัดกระจายในการพิจารณาพิพากษา เพราะฉะนั้นสาเหตุที่สำคัญข้อหนึ่งของการจัดตั้งศาลพิเศษ พ.ศ. 2476 ขึ้นมาก็เพื่อต้องการเลิกประกาศใช้กฎอัยการศึก เป็นการคืนอำนาจการพิจารณาพิพากษาคดีให้แก่ศาลยุติธรรม ในขณะที่เดียวกันรัฐบาลยังต้องการนำตัวผู้กระทำผิดชั้นศาลที่มีกระบวนการพิจารณาพิพากษาที่เร่งรัดเช่นเดียวกับศาลทหาร และมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีบุคคลได้ทั่วพระราชอาณาจักร ไม่จำกัดเขตและเวลาว่าต้องอยู่ในเขตและเวลาที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก

2. เร่งรัดพิจารณาพิพากษาคดี ทั้งนี้ พิจารณาได้จาก พระยาพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี แถลงในสภา ในวันขอมติที่ประชุมให้ผ่านร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษเช่นกันว่า "การจัดตั้งศาลพิเศษขึ้นนี้ ตามธรรมดาย่อมสะดวกแก่การพิจารณา เพราะถ้าเราจะไม่ตั้งขึ้นแล้ว จะให้ชำระกันตามศาลธรรมดาที่จะต้องเสียเวลามากมายและผู้คนที่ถูกจับอยู่นี้ จะต้องถูกกักขังอยู่นาน จึงจำเป็นต้องตั้งศาลพิเศษ"²⁷ การที่ พ.อ.พระยาพลฯ

²⁶ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 22/2476 (วิสามัญ), อ้างแล้ว

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 622.

ได้กล่าวเช่นนี้ กล่าวอ้างได้ว่า การพิจารณาคดีโดยศาลยุติธรรมตามปกตินั้นมีความล่าช้า ทั้งนี้ เพราะศาลยุติธรรมได้ให้หลักประกันความยุติธรรม แก่จำเลย กล่าวคือ สามารถอุทธรณ์และฎีกาได้ หากเห็นว่าไม่ได้รับความยุติธรรม เข้าใจว่าความเห็นของ พ.อ.พระยานพลฯ คงเห็นว่าเป็นการเสียเวลา เนื่องจากจำเลยในกบฏบวรเดชมีเป็นจำนวนมาก และจะเกิ่นกำลังความสามารถของผู้พิพากษา รัฐบาลโดย พ.อ.พระยานพลฯ จึงเห็นการให้ตั้งศาลพิเศษอยู่แห่งเดียวที่กรุงเทพฯ และได้แต่งตั้งคณะกรรมการศาลพิเศษ (ผู้พิพากษา) จำนวนหนึ่ง เพื่อพิจารณาคดี โดยเฉพาะซึ่งจะช่วยให้การพิจารณาคดีพิพากษาเป็นไปด้วยความรวดเร็วมากขึ้น

3. การใช้อำนาจของฝ่ายบริหารโดยผ่านกระบวนการ

ยุติธรรม ในความหมายนี้ก็คือใช้กฎเกณฑ์ที่ใช้กันในศาลลงโทษจำเลยคือได้ส่วน ฟ้องร้อง และพิจารณาพิพากษา รูปแบบของศาลพิเศษ คือ การห้ามจำเลยมีทนาย ห้ามอุทธรณ์ และฎีกา มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้แต่งตั้งอัยการและกรรมการศาลพิเศษ เมื่อได้จัดตั้งศาลพิเศษขึ้นแล้ว รัฐบาลได้แต่งตั้งนายทหารผู้ปราบปรามกบฏเป็นตุลาการศาลพิเศษ ซึ่งน่าจะกล่าวได้ว่า รัฐบาลของ พ.อ.พระยานพลฯ ได้ใช้อำนาจทางการบริหารเข้าแทรกแซงกระบวนการตุลาการ เพื่อจัดการกับฝ่ายกบฏ

สำหรับพ.อ.พระยานพลฯ ผู้ว่าการเมือง ในฐานะนายกรัฐมนตรี ได้เข้ามามีบทบาทในเรื่องศาลพิเศษนี้อย่างมาก โดยเฉพาะในกรณีดำรงตำแหน่งประธานกรรมการศาลพิเศษ อันเป็นตำแหน่งที่มาจากฝ่ายบริหาร โดยเห็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และมีอำนาจโดยตรงต่อศาลพิเศษ ดังนั้นโอกาสที่จะแทรกแซงการพิจารณาคดีพิพากษาหรือสั่งการให้เป็นไปอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอำนาจอันชอบธรรมที่จะทำได้ทุกเมื่อ คราวหนึ่งพระยานพลพลนยุทเสนา นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในฐานะเป็นประธานกรรมการศาลพิเศษ มีหนังสือลงวันที่ 22 มีนาคม 2476 ถึงคณะกรรมการศาลพิเศษ แสดงถึงการสนับสนุนหลักการดังกล่าวคือ

"...อนึ่ง ในการพิจารณาคดีอาจจะมีการกระทบกระทั่งกันระหว่างกรรมการศาล พิเศษ และอัยการศาลพิเศษได้ ฉะนั้น ถ้าคดีเรื่องใดเกิดมีขึ้นเช่นนี้ ขอให้ คณะกรรมการศาลพิเศษ หรือคณะอัยการศาลพิเศษรับมารายงานให้ข้าพเจ้าทราบ และถ้าคดีใดเกิดมีปัญหาขึ้น ก็ขอให้นำมาปรึกษาหารือกับข้าพเจ้าก่อนดำเนินการไป..."²⁸

ในวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2476 พ.อ.พระยาพหลฯ นายกรัฐมนตรีได้มีหนังสือประธานสภาผู้แทนราษฎร ขอให้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาล พิเศษในเย็นวันนั้น และสภาได้พิจารณาผ่านร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ 3 วาระ เสร็จ หลังจากนั้น พระยาพหลฯ ได้ให้พระยานิติศาสตร์ไพศาล และหลวงสิริราชไมตรี นำร่าง พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธย ที่จังหวัดสงขลา ในวันที่ 28 ตุลาคม 2476 ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว ก็ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ในวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2476 จะเห็นว่ากระบวนการเพื่อจะดำเนินการจัดตั้งศาลพิเศษเป็นไปอย่างรวดเร็วมาก นับตั้งแต่ให้ สภาผู้แทนราษฎรพิจารณา จนกระทั่งถึงวันประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา ใช้เวลาเพียง 3 วัน เท่านั้น การเร่งรัดก็คงจะเพื่อนำตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องขึ้นศาลพิเศษโดยเร็วนั่นเอง

สำหรับการจัดตั้งศาลพิเศษ พ.ศ. 2476 นั้น ดูเหมือนว่าจะ ไม่ได้ได้รับการคัดค้านอย่างเปิดเผยจากฝ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือบุคคลทั่วๆไปในยุคลมัย จะมีอยู่ก็เพียงถูกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรท่านหนึ่งคือ พระยา ปรีदानฤเบศร์ทัดทานในรายละเอียดของวิธีพิจารณาในศาลพิเศษ สาเหตุสำคัญที่ไม่มีการทัดทาน จัดตั้งศาลพิเศษ พ.ศ. 2476 คือ

---

²⁸ เอกสารกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ 46/89 (ช) เรื่อง กรรมการอัยการ ศาล และพนักงานต่าง ๆ ของศาลพิเศษ

1. กฎบัตรเดชถูกโจมตีอย่างรุนแรงจากรัฐบาลว่าเป็นกฎที่จะทำลายชาติ สมควรที่จะถูกพิจารณาโทษอย่างหนัก และสมควรแก่ความผิด
2. การที่รัฐบาลได้ใช้อำนาจบริหารคุกคามผู้ที่ไม่เห็นชอบกับการปกครองบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลอยู่เสมอ แม้กระทั่งการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล อาจถูกจับเข้าคุกได้โดยง่าย

จากภายใต้สภาวะการณั้บรรยากาศทางการเมืองเช่นนี้ จึงไม่น่าสงสัยเลยว่า เหตุใดรัฐบาลจึงตั้งศาลพิเศษขึ้นได้โดยไม่มีเสียงทัดทาน แม้กระทั่งจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งต่อมาเมื่อพระองค์สามารถอยู่ในสภาวะที่ตรัสความจริงได้ คือ ในขณะที่ประทับอยู่ในประเทศอังกฤษ ได้ตรัสว่าศาลพิเศษนั้นไม่ควรจะจัดตั้งขึ้น²⁹

กล่าวได้ว่า การตั้งศาลพิเศษ พ.ศ. 2476 ของรัฐบาล พ.อ.พระยาพหลฯ ในทัศนะของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกบฏจะเห็นว่า ไม่ยุติธรรมอย่างยิ่ง และต่อมาก็ได้กลายเป็นข้อโจมตีการทำงานของผู้นำคณะราษฎรเสมอมา อย่างไรก็ตาม ก็ควรจะพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมทางการเมือง ขณะนั้นเป็นสำคัญ กล่าวคือฝ่ายพลเรือนต้องการให้มีการยกเลิกกฎหมายการศึกษาโดยเร็ว ซึ่งยกเลิกได้เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2476 ส่วนการจะใช้กฎหมายศึกษากับผู้ก่อการกบฏนั้นรัฐบาลเห็นว่ารุนแรงเกินไป จะใช้ศาลปกติก็ดูจะเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ จึงมีการจัดตั้งศาลพิเศษขึ้น ผู้ที่เกี่ยวข้องมี 600 คน ถูกฟ้องศาล 81 คดี จำเลย 318 คน ในจำนวนนี้มีผู้ถูกพิพากษาลงโทษ 230 คน ต่อมาได้มีการพระราชทานและอภัยโทษจากประหารชีวิตเป็นจำคุกตลอดชีวิตและจากจำคุกตลอดชีวิต ถูกเนรเทศไปเกาะตะรุเตา³⁰

²⁹ แถลงการณ์เรื่อง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสละราชสมบัติ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 183.

³⁰ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ความคิด ความรู้ และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475, หน้า 175.

หากจะพิจารณาถึงบทบาทและพฤติกรรมของ พ.อ.พระยาพหลฯ นายกรัฐมนตรี กล่าวได้ว่าในฐานะที่เป็นผู้นำการเมืองนั้น ย่อมจะต้องแก้ไขวิกฤตการณ์ทางการเมืองให้สำเร็จอย่างรวดเร็ว การปราบปรามกบฏวรวเดช ด้วยการอาศัยศาลพิเศษ จึงเป็นเครื่องมืออีกวิธีหนึ่ง ที่รัฐบาลได้นำมาใช้ ทั้งนี้เพื่อรีบเร่งดำเนินการพิจารณาความคิดของผู้ก่อการกบฏ ให้เสร็จสิ้นอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ด้วยความมีอาวุโส มีประสบการณ์ทั้งทางทหารและการเมือง รวมทั้งบุคลิกภาพที่อ่อนน้อมถ่อมตน รักความสามัคคี จึงทำให้การจัดตั้งศาลพิเศษได้สำเร็จลงอย่างรวดเร็ว ด้วยการยอมรับและสนับสนุนจากฝ่ายต่าง ๆ การแสดงบทบาททางการเมืองในลักษณะนี้เอง ได้ชี้ให้เห็นถึงว่าพระยาพหลพลพยุหเสนา มีภาวะผู้นำทางการเมืองที่สูงเด่นยิ่ง

5.1.4.2 พระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2476³¹

จากการที่ได้มีกลุ่มบุคคลร่วมกันพยายามคิดทำการปฏิวัติยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินจากรัฐบาลของพระยาพหลพลพยุหเสนา ในกรณีกบฏวรวเดช รัฐบาลได้เสนอให้จัดตั้งศาลพิเศษ เพื่อพิพากษาคดีอย่างรีบด่วน รวมทั้งได้มีข่าวว่าจะมีบุคคลบางกลุ่มคิดล้มล้างรัฐธรรมนูญ อันเป็นกฎหมายสูงสุดของชาติ ซึ่งเป็นอันตรายต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันเป็นจุดประสงค์ของคณะราษฎร โดยที่ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 21/2476 (สมัยสามัญ)³² ก่อนที่จะเกิดกบฏวรวเดชได้เพียงอาทิตย์เดียว ในที่ประชุมสภาหลวงวิจิตรวาทการสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ได้เสนอญัตตินี้ เพื่อจัดหามาตรการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญให้มั่นคง ที่ประชุมได้มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวางขณะเดียวกันทางด้านรัฐบาลก็ได้มีการประชุมคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาในเรื่องดังกล่าวด้วย เมื่อสมาชิกสภา

³¹ดูรายละเอียดของพระราชบัญญัตินี้ใน "พระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2476," ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 50 วันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476, หน้า 635-638.

³²รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 21/2476 (สมัยที่ 1) วันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2476.

ผู้แทนราษฎรได้เสนอครั้งนี้ ทำให้รัฐบาลได้ให้ความสำคัญมาก โดยที่พระยาพหลฯ นายกรัฐมนตรี ได้ตอบข้อเสนอของหลวงวิจิตรวาทการสรุปได้ว่า ในเรื่องนี้รัฐบาลได้ให้ความสำคัญ และได้จัดตั้งกรรมาธิการพิจารณาเรื่องนี้อย่างรอบคอบอยู่แล้ว โดยคณะกรรมการโดยมี หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นประธาน ซึ่งหลวงประดิษฐมนูธรรมได้เสนอต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2476 ว่า

"...ตามที่คณะรัฐมนตรีได้แต่งตั้งเป็นประธานกรรมาธิการ หากทางว่าจะทำอย่างไร จึงจะให้รัฐธรรมนูญอยู่ได้นั้น ได้นัดประชุมกรรมาธิการแล้ว 2 ครั้ง ได้พิจารณากัน ถึงหลักใหญ่ 3 ประการ คือ

1. การเนาะความเลื่อมใสในรัฐธรรมนูญ
2. การป้องกันปราบปรามผู้ละเมิดรัฐธรรมนูญ
3. การอบรมราษฎรให้มีความรู้ความคิดที่เหมาะสมแก่การดำเนินการปกครองแบบรัฐธรรมนูญ"³³

เมื่อสภาผู้แทนราษฎรรับหลักการแล้วจึงมีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2476 เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 และได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง ทำหน้าที่ไต่สวนวินิจฉัย ผู้กระทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย³⁴

อาจกล่าวได้ว่า รัฐบาลภายใต้การนำของ พ.อ.พระยาพหลฯ ได้อาศัยพระราชบัญญัติฉบับนี้ ปราบปรามศัตรูทางการเมืองอย่างกว้างขวาง ผู้ที่เพียงแต่กล่าววิจารณ์รัฐบาลที่จะได้รับโทษอย่างรุนแรงและเมื่อรัฐบาลมีอำนาจลงโทษได้โดยไม่มีขอบเขตจำกัด

³³ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 32/2476 วันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2476.

³⁴ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เล่มที่ 6/44, เรื่องเดิม.

เช่นนี้ เป็นสาเหตุให้มีการใส่ร้ายป้ายสีกัน เพียงแต่ใส่ร้ายมีการกล่าวโทษบุคคลสำคัญใน คณะราษฎร ก็ต้องถูกนิพากษาในข้อหาบฏต่อแผ่นดิน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าทั้งพระราชบัญญัติฉบับนี้ และศาลพิเศษ ได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือ ในการพิจารณาผู้ต้องหาคดีกบฏวระเดช ตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 - พฤศจิกายน พ.ศ. 2477

โดยสรุป การที่ พ.อ.พระยาพหลฯ ผู้นำคณะราษฎรได้ใช้ พระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ และศาลพิเศษดำเนินการกับศัตรูทางการเมืองนั้น ทำให้คณะราษฎรมีสถานะทางการเมืองที่มั่นคง ทั้งนี้ด้วยการกุมอำนาจด้านการบริหารประเทศ ไว้ทั้งหมด

การดำเนินนโยบายของรัฐบาลในแนวทางนี้ถือว่าเป็นการต่อต้าน ไม่ให้รูปแบบการปกครองหวงสุระบอบเก่าอีก นอกจากนี้ การใช้อำนาจของ พ.อ.พระยาพหลฯ จึงเป็นการใช้อำนาจของผู้นำรัฐบาลโดยพยายามที่จะขจัดปัจจัยอันจะก่อให้เกิดปัญหาทางการเมือง และดำรงไว้ซึ่งความสามัคคีของกลุ่มการเมืองต่าง ๆ จากการมีศาลพิเศษและพรบ.จัดการป้องกัน รักษารัฐธรรมนูญ ทำให้สถานะทางการเมืองของรัฐบาลภายใต้การนำของพ.อ.พระยาพหลฯ มี เสถียรภาพมากยิ่งขึ้น

5.1.5 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2476

การที่คณะราษฎรเป็นกลุ่มการเมืองกลุ่มแรกที่ได้สถาปนาให้รัฐธรรมนูญเป็น กฎหมายสูงสุดในการปกครอง และจำกัดขอบเขตอำนาจของแต่ละฝ่ายจากเดิมที่อำนาจของผู้ ปกครองไม่เคยถูกจำกัดอย่างแน่ชัดมาก่อน พร้อมทั้งได้เปลี่ยนย้าย "อำนาจสูงสุดของประเทศ" นั้นมาเป็นของ "ราษฎร" โดยมีสภาผู้แทนราษฎรเป็นสถาบันในการตรากฎหมายและควบคุมการ บริหารงานแผ่นดินของคณะกรรมการราษฎร กษัตริย์เป็นเพียง "ประมุข" ของประเทศเท่านั้น ภายหลังจากการปฏิวัติเสร็จสิ้นแล้วได้มีการกำหนดโครงสร้างทางการเมืองปกครองของประเทศด้วยการ นำหลักการต่าง ๆ มากำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศ และจัดขบวนการทางการเมือง และการปกครองให้เป็นไปตามแนวทางระบอบประชาธิปไตย แม้ว่าหนทางในการสร้าง ประชาธิปไตยในระยะแรก ๆ นั้นจะติดขัดด้วยเหตุการณ์ต่าง ๆ ก็ตาม แต่ทว่าจุดเริ่มแรกของ

การปกครองในวิถีทางของประชาธิปไตย ภายหลังการปฏิวัติและรัฐประหารเสร็จสิ้นก็คือ การจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้น โดยรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติการเลือกตั้งแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2³⁵ และพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้ง³⁶ ซึ่งจึงหะและเวลาในการเลือกตั้งเป็นช่วงเดียวกัน กล่าวคือ

วันรับสมัครเลือกตั้งเป็นผู้แทนตำบลในระหว่างวันที่ 1 สิงหาคม จนถึงวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2476

วันเลือกตั้งผู้แทนตำบลในระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม จนถึงวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476

วันรับสมัครเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรก่อนเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476

วันเลือกตั้งผู้แทนราษฎรในระหว่างเดือนพฤศจิกายน กับเดือนธันวาคม พ.ศ. 2476³⁷

หากจะพิจารณาแล้วในการเลือกตั้งครั้งนี้ รัฐบาลต้องการให้เป็น การเลือกตั้งโดยทางอ้อม โดยให้ผู้แทนที่ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้แทนตำบลในจังหวัดนั้น ๆ เป็นผู้เลือกตั้งผู้แทนราษฎรต่อไปตามวิธีการและคุณสมบัติที่กำหนดไว้ใน การเลือกตั้งผู้แทนตำบลและผู้แทนราษฎร

³⁵ราชกิจจานุเบกษา แผนกฤษฎีกา เล่ม 50 ฉบับวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ.2476, "พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476 ฉบับที่ 2" (ลงนาม วันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2476), หน้า 435-452.

³⁶ราชกิจจานุเบกษา ฉบับวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2476, "พระราชกฤษฎีกา ดำเนินการเลือกตั้งตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2476 แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2476 ฉบับที่ 2" (ลงนามวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2476), หน้า 470-472.

³⁷ที่ผ่านมามีกล่าวกันว่าวันเลือกตั้งผู้แทนราษฎรคือวันที่ 1 ตุลาคม - 15 พฤศจิกายน หรือบางทีก็ใช้วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476.

การเลือกตั้งในครั้งแรกนี้ได้กระทำขึ้นในวันที่ 15 พฤศจิกายน 2476 เป็นการเลือกตั้งทางอ้อมและรวมเขตอัตราส่วนพลเมืองสองแสนคนต่อสมาชิกสภาผู้แทน 1 คน ได้สมาชิกสภาผู้แทนประเภทหนึ่งในการเลือกตั้งครั้งนี้รวม 78 คน มีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง 4,278,231 คน แต่ปรากฏมาใช้สิทธิเลือกตั้งเพียง 1,773,532 คน คิดเป็นร้อยละ 41.45³⁸

ในขณะเดียวกัน ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 ได้กำหนดให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 จำนวนเท่ากับประเภทที่ 1 คือ 78 คน ดังนั้นรัฐบาลภายใต้การนำของ พ.อ.พระยาพหลฯ จึงได้มีพระราชกฤษฎีกาแต่งตั้งสมาชิกประเภทที่ 2 ขึ้นเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2476 จึงอาจกล่าวได้ว่าสมาชิกประเภทที่ 2 ที่ได้รับแต่งตั้งจากรัฐบาลเป็นฐานสนับสนุนอำนาจของรัฐบาลด้วย

สำหรับ พ.อ.พระยาพหลฯ ผู้นำคณะราษฎรเองนั้นก็ได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ด้วย และพบว่าในบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนประเภทที่ 2 นั้นส่วนมากเป็นสมาชิกของกลุ่มคณะราษฎรแทบทั้งสิ้น

กล่าวได้ว่าในการเลือกตั้งครั้งนี้เกิดขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ซึ่ง พ.อ.พระยาพหลฯ ผู้นำของคณะราษฎรกับพระปกเกล้าฯ ได้พยายามทำวิธีการประนีประนอมซึ่งกันและกัน โดยที่ทั้งสองฝ่ายได้ร่วมร่างกติกาทางการเมืองของระบบการปกครองแนวใหม่ คือ ประชาธิปไตยอันปรากฏว่าเป็นไปใ้รูปของรัฐธรรมนูญฉบับถาวรเป็นสำคัญ การจัดให้มีการเลือกตั้งโดยวิธีการเลือกเป็นสองระดับชั้นในช่วงต้นปี พ.ศ. 2476 ก็ได้เป็นข้อตกลงร่วมอีกประการหนึ่ง เพราะว่าองค์ประกอบของสภามีสองส่วนด้วยกันคือประเภทที่ 1 มาจากการเลือกตั้งของราษฎร และอีกประเภทหนึ่งคือ ประเภทที่ 2 มาจากการแต่งตั้ง ซึ่งทั้งสองประเภทมีจำนวนสมาชิกเท่ากัน และมีอำนาจหน้าที่เท่ากัน ครั้นเมื่อการเลือกตั้ง

³⁸ กระทรวงมหาดไทย, รายงานการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เล่ม 1 (พระนคร : โรงพิมพ์กระต๊ากไทย, 2500), หน้า 7.

เสร็จสิ้นลงก่อนที่จะมีการเปิดประชุมสภาชุดใหม่ ในครั้งแรกนั้นรัฐบาลได้ประกาศแต่งตั้งสมาชิกประเภทที่ 2 จำนวน 78 คน ซึ่งมีความแตกต่างไปจากสมาชิกสภาชุดแรกบางประการกล่าวคือ คณะราษฎรสายทหารบกและทหารเรือได้เข้ามามากขึ้น ส่วนสายพลเรือนลดลง สมาชิกแต่งตั้งครั้งนี้มาจากคณะราษฎร 47 คน โดยจากสายทหารบก 16 คน จากเดิม 4 คน สายทหารเรือ 13 จากเดิม 3 คน สายพลเรือน 18 คน จากเดิม 25 คน ส่วนที่ไม่ใช่คณะราษฎรมี 31 คน และเคยได้รับแต่งตั้งมาแล้ว 10 คน จากความเปลี่ยนแปลงในเรื่องดังกล่าวจะมีเพิ่มขึ้นก็เฉพาะในสายทหาร ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลมาจากการเกิดกบฏบวรเดชเมื่อเดือนตุลาคมนั้นเอง และสภาผู้แทนราษฎรชุดนี้มีอายุครบวาระ 4 ปี จึงได้มีการเลือกตั้งอีกครั้งเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2480 จึงเป็นการเลือกตั้งโดยตรงจากราษฎรมีการใช้เวลาเลือกตั้งภายในวันเดียว

5.2 รัฐบาลของพระยาพหลพลพยุหเสนาชุดที่ 2 (16 ธันวาคม พ.ศ. 2476 - 13 กันยายน พ.ศ. 2477)

หลังจากการเลือกตั้งในครั้งที่ 1 ได้เสร็จสิ้นไปแล้ว ได้มีพระราชกฤษฎีกาเปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรสมัยแรก เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2476 ในการนี้ได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งประเภทที่ 1 และประเภทที่ 2 จำนวน 156 นาย และที่ประชุมได้มีมติให้พระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นผู้ที่สมควรได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป ทั้งนี้เนื่องจากว่าไม่มีท่านผู้ใดเหมาะสมเท่า ดังนั้น ในวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2476 จึงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระยาพหลพลพยุหเสนาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นครั้งที่ 2 ทั้งนี้โดยมีคณะรัฐมนตรีจำนวนทั้งสิ้น 20 นาย นับว่าเป็นคณะรัฐบาลชุดที่ 5 ทั้งนี้รายนามของคณะรัฐมนตรีในชุดดังกล่าวประกอบด้วย

1. นายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา	นายกรัฐมนตรี
2. นายพลตรี พระยาประเสริฐสงคราม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
3. เจ้าพระยาศรัทธาธรรมาธิเบศ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
4. นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ
5. พระสารสาสน์ประพันธ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงธรรมการ
6. พระยาอภิบาลราชไมตรี	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

7. นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
8. พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
9. เจ้าพระยาวรวงศ์ไพบูลย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัง
10. พระยาโกมารกุลมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ
11. พระดุษฎีธารณปรีชาไวท์ เป็นรัฐมนตรี
12. นายเรือเอกหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นรัฐมนตรี
13. หลวงนฤเบศร์มานิตย์ เป็นรัฐมนตรี
14. นายพันโท หลวงพิบูลสงคราม เป็นรัฐมนตรี
15. พระยามานวราชเสวี เป็นรัฐมนตรี
16. นายนาวาโท หลวงศุภชราศัย เป็นรัฐมนตรี
17. พระยาสมันตรัฐบุรินทร์ เป็นรัฐมนตรี
18. นายพันเอกพระสิทธิเรืองเดชพล. เป็นรัฐมนตรี
19. นายนาวาโท หลวงสินธุสงครามชัย เป็นรัฐมนตรี
20. พระยาสุรียานุวัตร เป็นรัฐมนตรี³⁹

เมื่อวิเคราะห์จากการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดนี้ จะเห็นว่า พระยาพหลฯ ได้ดำรงตำแหน่งในรัฐบาลถึง 3 ตำแหน่ง คือ ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี, รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในเวลาเดียวกัน ในส่วนของหลวงประดิษฐมนูธรรม หลังจากที่ได้เดินทางกลับประเทศแล้ว ก็ยังไม่ได้เข้าร่วมรัฐบาลในตอนแรก แม้ว่า

³⁹ รong ศยามานนท์, ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2520), หน้า 80, (ต่อมาวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2476 พระยาประเสริฐสงคราม และพระยาโกมารกุลมนตรี ได้ขอลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี จึงแต่งตั้งให้ พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม, หลวงประดิษฐมนูธรรม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย, พระสารสาส์นประพันธ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ และพระสารสาส์นพลชั้นท์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ)

ตัวหลวงประดิษฐมนูธรรมจะได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2476 แต่ทว่าได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีไม่นาน ความเป็นรัฐมนตรีก็ได้สิ้นสุดลงอันเนื่องมาจากการที่พระยาพลฯ นายกรัฐมนตรีได้กราบบังคมทูลลาออกเพื่อที่จะจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 เมื่อพิจารณาในเรื่องที่ว่า พระยาพลฯ ได้ดำรงตำแหน่งในรัฐบาลถึง 3 ตำแหน่งนี้ น่าจะกล่าวได้ว่าเป็นการเตรียมตำแหน่งไว้ให้แก่หลวงประดิษฐมนูธรรมในภายหลัง หากปรากฏว่าพ้นจากข้อกล่าวหาแล้ว

หลังจากพระยาพลฯ หลพลพยุหเสนาได้กล่าวแถลงนโยบายให้ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรรับทราบแล้วที่ประชุมได้มติรับรอง และให้ความไว้วางใจแก่รัฐบาล ซึ่งในส่วนนี้รัฐบาลก็สามารถเข้าบริหารประเทศได้

สำหรับทางด้านของหลวงประดิษฐมนูธรรม หลังจากที่คณะกรรมการวิสามัญได้พิจารณาสอบสวนแล้วได้ลงมติเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476 ว่า หลวงประดิษฐมนูธรรมไม่ได้มีมลทินตามข้อกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ทำให้พระยาพลฯ เบาใจและได้แต่งตั้งให้หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ตามที่ได้คาดการณ์เอาไว้แต่แรก โดยได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ในวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2476

การดำเนินการบริหารประเทศของพระยาพลฯ ในช่วงนี้ เป็นช่วงระยะแรก หลังจากการปราบปรามกบฏวรวรเดชเสรีจลัน เมื่อความชอบธรรมในทางการเมือง รัฐบาลภายใต้การนำของพระยาพลฯ หลพลพยุหเสนาจึงได้ตรา "พระราชบัญญัติคุ้มครองการทำกรโดยสุจริตตามหน้าที่ในการปราบกบฏ" จากการกระทำของรัฐบาลในครั้งนั้น ทำให้กล่าวได้ว่ารัฐบาลเกรงว่าจะเกิดการฟ้องร้องขึ้นในภายหลังจึงได้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ขึ้น ให้สภารับรองและให้ประกาศใช้เป็นกฎหมายต่อไป จริงอยู่แม้ว่าในช่วงที่มีการปราบปรามฝ่ายกบฏวรวรเดชนั้น รัฐบาลได้ประกาศกฤษฎีกาศึกษาทั่วประเทศแล้ว แต่ก็ยังมีปัญหาอยู่ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำถูกหรือผิด ซึ่งในเรื่องดังกล่าวนี้ ประชาชนอาจจะไม่เข้าใจและมีความสับสนการประกาศกฤษฎีกาศึกษาถือได้ว่า เป็นอุปสรรคสำคัญในการเสริมสร้างและพัฒนาการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น เพื่อห้ามมิให้เกิดการฟ้องร้องการกระทำตามหน้าที่ในการปราบปรามกบฏ

หรือทำการสงคราม จึงได้เสนอร่างพระราชบัญญัตินี้เข้าสู่สภาให้พิจารณาอย่างเร่งด่วนโดยที่สภาเองก็ได้พิจารณารวดเดียวเสร็จภายหลังจากที่คณะรัฐมนตรีได้ประชุมตกลงรับหลักการ⁴⁰ ต่อมาได้มีการประกาศใช้เป็นกฎหมาย เมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2476 จึงถือได้ว่า พ.อ.พระยาพหลฯ ผู้นำคณะราษฎรในฐานะนายกรัฐมนตรีได้สร้างความชอบธรรมให้กับพรรคพวกอีกครั้ง โดยที่ผู้หนึ่งผู้ใดจะกล่าวถึงการกระทำของรัฐบาลที่ปราบปรามกบฏบวรเดชขึ้นไม่ได้อีกต่อไป โดยที่ในพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้ได้ระบุข้อความในเรื่องการฟ้องร้องไว้อย่างชัดเจนดังปรากฏในมาตราที่ 3 ความว่า "...การกระทำใด ๆ เนื่องในการปราบกบฏคราวนี้ ถ้าเป็นการกระทำโดยสุจริตตามหน้าที่ซึ่งรัฐบาลได้มอบให้ไซ้ ท่านว่า เป็นกรณีฟ้องร้องไม่ได้ไม่ว่าในทางแพ่งหรือทางอาญา..."⁴¹

เป็นที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งว่า ในช่วงระยะเวลาอันถึงแม้ว่าจะจะเป็นช่วงการประกาศกฎอัยการศึก การที่รัฐบาลได้มอบอำนาจหน้าที่ในการปราบปรามกบฏนั้น แม้จะเป็นการถูกต้องโดยหลักการก็ตาม แต่เป็นไปได้ว่า พ.อ.พระยาพหลฯ เองก็เกรงว่า หากเมื่อใดที่กลุ่มของตนหมดอำนาจลงแล้วอาจจะถูกฟ้องร้องในเรื่องที่ว่ากระทำการโดยไม่สุจริตต่อหน้าที่ได้ ดังนั้นกฎหมายในเรื่องการคุ้มโทษนั้น น่าที่จะเป็นผลดีต่อการป้องกันตนเองจากการถูกฟ้องร้องได้อีกทางหนึ่ง

5.2.1 พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนา ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

กล่าวได้ว่าการบริหารประเทศของรัฐบาลพระยาพหลฯ ได้โดนวิกฤตการณ์อย่างรุนแรงโถมเข้าใส่ถึงกระนั้นก็ยังสามารถปกครองการบริหารประเทศไปได้ จนกระทั่งในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 22/2477 สมัยวิสามัญ ที่ประชุมสภาได้มีการประชุมในเรื่องสัญญาการจำกัดยาง โดยการประชุมได้มีขึ้นในวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2477 การประชุมได้พิจารณา

⁴⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (สมัยที่ 2) 16/2476 วันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476.

⁴¹ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่ 3/163 เรื่อง พระราชบัญญัติคุ้มผู้กระทำการโดยสุจริตตามหน้าที่ในการปราบกบฏ

ในเรื่องนี้เนื่องมาจากสาเหตุที่เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2476 พระยาสมันตรัฐบุรินทร์ รัฐมนตรีและประธานพ่อค้ายางพาราภาคใต้ของไทย ได้มีหนังสือถึงพระยาพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี ทั้งนี้เพื่อหารือและเรียนปรึกษาในเรื่องที่ประเทศไทยจะสมัครเข้าเป็นสมาชิกของภาคีโครงการกำจัดยาง ทั้งนี้ความเห็นส่วนตัวของพระยาสมันตรัฐบุรินทร์นั้น ต้องการที่จะให้ไทยเข้าร่วมในภาคีนี้ด้วยเนื่องจากรัฐบาลอังกฤษและฮอลันดาจะร่วมมือกันฟื้นฟูราคายางพารา ซึ่งตกต่ำลงไปมากกว่าที่เคยเป็น อันเป็นผลมาจากการที่ประเทศผู้ผลิตยาง ได้ผลิตรายออกสู่ตลาดโลกเกินความต้องการของตลาด ดังนั้นในเรื่องดังกล่าวจำเป็นต้องให้มีการควบคุมการผลิต โดยจัดระบบการผลิตให้ได้สัดส่วนกัน ตามโควตาของแต่ละประเทศ ซึ่งจากมติที่ประชุมของภาคีโครงการกำจัดยางก็ได้เปิดโอกาสให้ทั้งเจ้าของสวนยางและพ่อค้าทั้งในทวีปยุโรป และเมืองขึ้นของประเทศตนได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกด้วย พระยาสมันตรัฐบุรินทร์ได้เสนอแนะ นายกรัฐมนตรีให้เห็นถึงผลดีในการที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกของภาคีนี้ โดยที่ประเทศอังกฤษ ฮอลันดา และฝรั่งเศสได้เข้าเป็นสมาชิกของภาคีนี้ ซึ่งก็คงจะได้มีสถิติและนโยบายที่มั่นคงแน่นอน เป็นอย่างดีแล้ว และจากการหารือกับเจ้าของสวนยางในภาคใต้นั้นส่วนใหญ่ก็มีความเห็นชอบ ทั้งนี้เพื่อจะช่วยให้ราคายางได้ขยับตัวสูงขึ้น สำหรับผลเสียถ้าหากไทยไม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกของภาคีก็คือว่าประเทศไทยจะไม่มีตลาดส่งออกยางพารา ทั้งนี้ก็เพราะว่าไทยไม่มีตลาดยางเป็นของตนเอง ต้องอาศัยตลาดที่บิริงและสิงคโปร์ ซึ่งเป็นประเทศเมืองขึ้นของอังกฤษ และผลที่ได้จากการเข้าร่วมภาคีนี้อาจนำไทยได้เข้าร่วมทำสัญญาระหว่างประเทศในอนาคต

เมื่อเหตุผลเป็นดังนี้ ทำให้พระยาพลฯ นายกรัฐมนตรีต้องนำเรื่องการเข้าเป็นสมาชิกภาคีให้ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี⁴² พิจารณาเนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศชาติ และเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วย ดังนั้นเมื่อคณะรัฐมนตรีได้พิจารณาแล้วจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นพิจารณาอีกคณะหนึ่ง⁴³ เพื่อศึกษา

⁴² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (สมัยที่ 2) ครั้งที่ 23/2476 วันอังคารที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476.

⁴³ ดูรายชื่อคณะกรรมการได้ในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (สมัยที่ 2), เรื่องเดียวกัน.

ความเป็นไปได้ หลังจากที่ได้คณะกรรมการชุดนี้ได้ศึกษาถึงความเป็นไปได้ที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกแล้ว ปรากฏว่ามีความพอใจในโควต้าที่ภาคีโครงการจำกัดยางได้กำหนดให้ ทั้งนี้เนื่องจากมีจำนวนมากกว่ายางที่ประเทศไทยผลิตออกนอกประเทศ โดยที่ในปีที่ 1 ประเทศได้โควต้ายางการผลิต 8,000 ตัน สำหรับปีที่ 2-5 จะได้รับโควต้ายางการผลิตจำนวน 12,000 ตัน ถึงกระนั้นก็ตาม ปริมาณโควต้ายางพาราของไทยก็ยังน้อยอยู่หากเปรียบเทียบกับประเทศเมืองขึ้นของประเทศอังกฤษ และฮอลันดา ดังบัญชีโควต้าตั้งแต่ปี 2477-2481

ตารางที่ 4 ประเทศที่ได้รับโควต้ายางพาราส่งออกสู่ตลาดโลกตั้งแต่ พ.ศ. 2477-2481⁴⁴

ประเทศ	2477	2478	2479	2480	
- สเตอ์เซทเทอเมนมัลลาญ เนเธอร์แลนด์ บรูไน	504,000	538,000	569,000	589,000	602,000
- หมู่เกาะอินเดียตะวันตก	352,000	400,000	443,000	467,000	485,000
- ลังกา	77,500	79,000	80,000	81,000	82,500
- อินเดีย	6,850	8,250	9,000	9,000	9,250
- พม่า	5,150	6,750	8,000	9,000	9,250
- บอร์เนียวเหนือ	12,000	13,000	14,000	15,500	16,500
- ซาราวัก	24,000	28,000	30,000	31,500	32,000
- ไทย	8,000	12,000	12,000	12,000	12,000

⁴⁴ หนังสือจากกระทรวงเศรษฐกิจถึงพันเอกพระยานหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี เรื่องปัญหาในการเข้าร่วมและไม่เข้าร่วมในภาคีโครงการจำกัดยาง ลงวันที่ 29 มีนาคม 2476.

จากตารางจะพบว่าประเทศไทยได้รับโควต้ายางส่งออกอยู่ในระดับต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ แต่ก็ยังได้รับโควต้ายางมากกว่าประเทศอินเดียและนมาอยู่

ในที่สุดคณะกรรมการฝ่ายไทยได้นำผลสรุปทั้งผลดีและผลเสียในการเข้าร่วม และไม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกภาคีโครงการจำกัดยาง ให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา กล่าวคือ หากไทยไม่เข้าร่วมผลเสียที่จะตามมาคือ ประเทศไทยอาจจะถูกกีดกันในการส่งยางไทยสู่ตลาดของอังกฤษ

ครั้นได้มีการพิจารณาอย่างเป็นทางการรอบคอบถึงประโยชน์ที่ได้รับแล้ว คณะรัฐมนตรีก็ได้ตอบตกลงที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกภาคี⁴⁵ หลังจากนั้นคณะรัฐมนตรีภายใต้การนำของพระยาพหลฯ ได้มีมติเข้าร่วมโครงการภาคีจำกัดยาง ครั้นแล้ว พระยาอภิบาลราชไมตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศได้มีหนังสือลงวันที่ 13 เมษายน พ.ศ. 2477 ถึงพระยาพหลฯ นายกรัฐมนตรี โดยได้ชี้แจงเงื่อนไขแห่งการเข้าร่วมภาคีว่า รัฐบาลไทยควรจะได้โควตา 15,000 ตันต่อปี มีใช้ 12,000 ตันต่อปี และจะต้องได้รับสิทธิที่จะส่งสินค้ายางออกนอกประเทศในระหว่าง 5 ปี ซึ่งมีการจำกัดยางตามโครงการตามอัตราดังต่อไปนี้

- ก) ปีที่ 1 ไม่น้อยกว่า 50% ของโควตาของประเทศไทย
- ข) ปีที่ 2 ไม่น้อยกว่า 75% ของโควตาของประเทศไทย
- ค) ปีที่ 3 ไม่น้อยกว่า 85% ของโควตาของประเทศไทย
- ง) ปีที่ 4 ไม่น้อยกว่า 90% ของโควตาของประเทศไทย
- จ) ปีที่ 5 ไม่น้อยกว่า 100% ของโควตาของประเทศไทย⁴⁶

⁴⁵ การเป็นสมาชิกภาคีฯ จะมีผลบังคับก็ต่อเมื่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรลงมติเห็นชอบด้วย

⁴⁶ หนังสือจากพระยาอภิบาลราชไมตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศถึงนายกรัฐมนตรี ที่ ค.9/672 ลงวันที่ 13 เมษายน พ.ศ. 2477

นอกจากนี้ประเทศไทยจะสามารถจำกัดการผลิตสินค้าที่ทำจากยางสำหรับการใช้ภายในประเทศได้ด้วย รวมทั้งสามารถขยายเนื้อที่สวนยางที่มีอยู่แล้วได้ แต่จะไม่ให้เกิน 31,000 เอเคอร์ส ปรากฏว่า รัฐบาลภายใต้การนำของพระยาพหลฯ ก็ได้ให้ความเห็นชอบด้วย ดังนั้นหลังจากมีการเจรจาต่อรองกับภาคีโครงการจำกัดยางฯ ได้อนุมัติให้เพิ่มโควต้ายางของประเทศไทยจาก 12,000 ตัน เป็น 15,000 ตันต่อไปได้⁴⁷

ครั้นแล้วพระสาลีนพลชั้นร์รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจได้มีหนังสือลงวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2477 ถึงพระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี เรียนปรึกษาว่า นับนี้กระทรวงเศรษฐกิจได้รับสถิติตัวเลขจากกรมศุลกากรว่า สถิติการผลิตยางครั้งก่อนนั้นยังคงคลาดเคลื่อนอยู่ การสำรวจครั้งแรกนั้นและ วันการจดสถิติจากสวนยางหลายแห่งที่ยังไม่ได้ตัดยาง เพราะไม่มีกรรมกร ตามความเป็นจริงแล้วประเทศไทยสามารถส่งยางออกได้ถึง 24,000 ตัน จึงจำเป็นต้องเจรจาขอเพิ่มโควตากับภาคีฯ อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งส่งผลให้กระทรวงการต่างประเทศหนักใจมากในการเพิ่มโควตาใหม่นี้ ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2477 ตกลงให้กระทรวงเศรษฐกิจร่วมมือกับกระทรวงการต่างประเทศจัดการขอเพิ่มโควตาโดยหาสถิติให้ถูกต้อง⁴⁸

ผลที่เกิดจากการสำรวจปริมาณการผลิตที่แน่นอน ทำให้ประเทศไทยเสียเปรียบประเทศต่าง ๆ ในชาติภาคีด้วยกันมาก ทั้งนี้เพราะว่า จากเดิมแทนที่จะถูกจำกัดยางราว 30% กลับถูกจำกัดถึง 70% หากสมาชิกในกลุ่มภาคีฯ ไม่ยอมให้มีการผ่อนปรน ซึ่งจะทำให้สภาผู้แทนราษฎรไม่อนุมัติในหลักการและไม่ยอมให้ผ่านสภาฯ แต่ทว่ารัฐบาลยังมีหนทางได้ทำการแก้ไขปัญหาประการใด พระสาลีนพลชั้นร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ

⁴⁷ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ 1/179 (ปีก 1) เรื่องเดิม.

⁴⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 34/2477 ประจำวันอังคารที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2477.

ได้มีหนังสือถึงพระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี โดยขอให้นำเรื่องการที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมสัญญาเป็นภาคีสมาชิกในการจำกัดยาง ระหว่างประเทศเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร⁴⁹ ทั้งนี้ ในสัญญานั้นได้ระบุเงื่อนไขไว้ว่า การที่สัญญาจะสมบูรณ์ได้นั้นจะต้องผ่านสภาผู้แทนราษฎรได้ให้ความเห็นชอบและให้สัตยาบันแล้ว ดังนั้นคณะรัฐมนตรีได้มอบหมายให้นายสตีเวนส์ (Mr. Stevens) ที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศไปเจรจากับนายโยเซ ครอสบี (Mr. Jose Crosby) เจ้าหน้าที่ของภาคีสัญญา⁵⁰ จำกัดยางว่าโควตาที่ไทยได้รับน้อยเกินไป ขอเพิ่มเป็น 30,000 ตัน มิฉะนั้นแล้วสภาผู้แทนราษฎรก็คงจะไม่ยอมให้สัตยาบัน⁵¹

ต่อมาได้มีราษฎรร้องเรียนต่อรัฐมนตรีกระทรวงเศรษฐกิจในเรื่องจำนวนโควตาที่ไทยได้รับ ทั้งนี้ด้วยเกรงว่าผลที่ไทยจะได้รับนั้นอาจบังเกิดความเสียหายได้ เนื่องจากจำนวนโควตาในปีแรก 7,500 ตัน และปีต่อไป 15,000 ตันนั้น จะทำความเสียหายให้เกิดแก่ราษฎรและประเทศอย่างมาก ทั้งในทางการเงินและอาจกระทบกระเทือนถึงทางการเมืองด้วย เพราะขณะนี้ไทยทำยางได้ราว 30,000 ตันต่อปี คิดเป็นร้อยละ 3 ของยางที่ผลิตได้ทั้งหมดในโลก ดังนั้นประเทศไทยควรจะได้รับโควตา 100 เปอร์เซ็นต์ เต็มหรือลดลงราว 9-10 เปอร์เซ็นต์ การได้โควตา 7,500 ตัน ในปีแรกก็เท่ากับได้เพียง 25% ของยางที่ผลิตได้ ย่อมเป็นการเสียเปรียบและไทยได้อัตราส่วนน้อยกว่ามลายู สิงคโปร์ และอินเดียหลายเท่า ความเสียหายตกอยู่กับกรรมการ เจ้าของสวนและเงินได้ที่จะเข้าประเทศเป็นอย่างมาก ถ้าได้โควตาเพียง 7,500 ตัน ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2477 จำนวนยางที่ส่งออกไปจะครบหรือเกินส่วนที่ส่งออกจะทำให้กรรมการตัดยางจะว่างงานราว 30,000 คน กรรมการทำหญาจะ

⁴⁹ หนังสือจากพระสาส์นพลชั้นตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจถึงนายกรัฐมนตรี ที่ 564/3710 ลงวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2477.

⁵⁰ เดิมรัฐบาลอังกฤษและฮอลันดา จะใช้ชื่อว่า "ภาคีโครงการจำกัดยาง" ต่อมาเมื่อรัฐบาลฝรั่งเศส อินเดียและไทยได้เข้าร่วมจึงเปลี่ยนชื่อเป็น "ภาคีสัญญาจำกัดยาง"

⁵¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 42/2477 ประจำวันศุกร์ที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2477.

ว่างงานราว 15,000 คน รวม 45,000 คน ส่วนความเสียหายทางการเงิน ราคาขงตันละ 588 บาท จำนวนที่ขาดสำหรับจำนวนยาง 22,500 ตัน จะเป็นเงินถึง 13,230,000 บาท เพราะเวลานี้ยางได้ลงปลูกแล้วราว 500,000 ไร่ และยางตัดไปแล้ว 250,000 ไร่⁵²

จากคำร้องเรียนของราษฎรดังกล่าวทำให้รัฐบาลภายใต้การนำของ พระยามหาลฯ เห็นว่าการลงชื่อเป็นภาคีในสัญญาจำกัดยางที่รัฐบาลได้ดำเนินการไปนั้นเป็นการกระทำที่ผิดพลาดถึงเกิดผลเสียหายแก่ประเทศอย่างยิ่ง ทั้งนี้เนื่องมาจากขาดการสำรวจสถิติอย่างถูกต้องมาก่อน และมีได้เตรียมการให้รัดกุมอย่างเพียงพอ

เมื่อเหตุการณ์เป็นดังนี้รัฐบาลของ พ.อ.พระยามหาลฯ ได้ออกแถลงการณ์ในเรื่องที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีภาคีในการจำกัดยาง ให้แก่ประชาชนทราบ เพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจต่อเรื่องดังกล่าว ดังข้อความบางตอนว่า

"... โดยเหตุนี้รัฐบาลจึงขอแถลงให้ทราบว่า ทรายใดที่การจำกัดยางยังมีอยู่ ความเพื่องฟูจะมีถาวรไม่มีเปลี่ยนแปลง แม้จะเปลี่ยนแปลงไปในทางเจริญไม่ใช่ทางเสื่อม และขอจงให้ความไว้วางใจแก่รัฐบาล สิ่งใดที่เป็นภัยแก่อาชีพของประชาชน สิ่งนั้นรัฐบาลย่อมจะระแวงระวังหาทางแก้ไขช่วยเหลือเสมอ เมื่อโอกาสดีมีมาเป็นเช่นนั้นอยู่แล้ว จงรีบฉวยโอกาสนั้น พวกกันตั้งหน้าทำมาหากินค้าขาย อย่าได้มีความวิตกวิจารณ์ประการใดเลย

รัฐบาลโดยกระทรวงเศรษฐกิจ ร่วมมือกับกระทรวงการต่างประเทศ โดยมีข้อมูลสถิติการทำสวนยางของกรมศุลกากร ทำการเจรจาขอเพิ่มโควต้ายางของ ไทยอยู่อย่างรีบด่วน เพราะตามสัญญาเริ่มใช้การจำกัดยางตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2477 ขณะนั้นเข้าเดือนสิงหาคมแล้วไทยจึงต้องรีบทำการเจรจา เพราะถ้าเช่นนั้นรัฐบาลอาจต้องมีคำสั่งห้ามทำสวนยางโดยเด็ดขาด ตั้งแต่เดือนกันยายน - ธันวาคม เพราะเราผลิตยางได้เกินโควตาแล้ว

⁵² สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ 1/179 (ปก 2) เรื่องเดิม.

ข้อผูกมัดของสัญญาจำกัดยางคือ สัญญาจะมีผลบังคับใช้ได้ต้องผ่านการให้สัตยาบันจากสภาผู้แทนราษฎรเสียก่อน เพราะสัญญาจะใช้เป็นกฎหมายก่อนความเห็นของจากสภาฯ ไม่ได้สัญญานี้จะมีผลใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2477 เป็นต้นไป โดยไทยได้โควต้าผลิต (basic quota) 15,000 ตันต่อปี..."⁵³

สำหรับด้านสภาผู้แทนราษฎรหลังจากที่ พ.อ.พระยาพหลฯ นายกรัฐมนตรี ได้ออกแถลงการณ์ชี้แจงให้ประชาชนได้ทราบแล้ว ในวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2477 รัฐบาลได้นำเรื่องดังกล่าวเข้าสู่ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรนั้น พระยาพหลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรีได้แถลงว่า

"...เนื่องจากรัฐบาลเกรงว่าอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้ว่า รัฐบาลหลีกเลี่ยงในการลงนามในสัญญาการตกลงกับต่างประเทศ รัฐบาลจึงขอถอนญัตติเดิมนั้นเสีย และขอเสนอญัตติใหม่ให้สภาลงมติเห็นชอบด้วยการกระทำความตกลงในระหว่างประเทศ เรื่องการควบคุมการจำกัดยาง ซึ่งรัฐบาลได้กระทำไว้แต่เดิม..."⁵⁴

นายมงคล รัตนวิจิตร อภิปรายว่า การถอนญัตติของรัฐบาลไม่ขัดข้อง แต่สำหรับญัตติใหม่นี้ยังไม่ปรากฏว่า สภาได้อนุมัติให้รัฐบาลไปทำความตกลงกับต่างประเทศ

นายไต้ ป่าพิบูลย์ อภิปรายว่า จำนวนมูลโควต้าทั้ง 2 จำนวน สภายังไม่ได้รับรอง ที่รัฐบาลจะขอถอนราย 25,000 ตันไปนั้นไม่ขัดข้อง แต่ที่จะให้รับรองราย 35,000 ตันนี้ ยังรับรองไม่ได้อย่างเด็ดขาด

⁵³ เรื่องเดียวกัน.

⁵⁴ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 22/2477 (สมัยวิสามัญ) สมัยที่ 2 วันพุธที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2477, หน้า 1701-23.

นายทองอินทร์ ภูมิพัฒน์ อภิปรายว่า รัฐบาลทำสัญญาไว้ 15,000 ตัน ภายหลังเห็นว่าไม่เพียงพอจึงจะขอเพิ่มเป็น

นายถิต รัตนพันธ์ อภิปรายว่า จำนวนมูลโคเวต้า 25,000 ตัน ราษฎรของ เรายังเดือดร้อนแล้ว สภาจะยอมให้รัฐบาลทำสัตยาบันในจำนวนเล็กน้อยนี้ได้อย่างไรได้

หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ กล่าวว่ารัฐบาลกับสภามีความประสงค์ตรงกัน คือ รักษาประโยชน์ของราษฎร บำรุงสุขของราษฎร การเข้าเป็นภาคีแห่งการจำกัดยางนี้ รัฐบาล เห็นว่าชอบด้วยเหตุผลกล่าวคือจะทำให้ประชาชน ได้รับความสมบูรณ์และเป็นชนหนึ่งที่จะปลด เปลื้อง โภคภัยได้ เหตุที่แต่เดิมรัฐบาลยอมรับกำหนดมูลโคเวต้า 15,000 ตันนั้น ก็เพราะสถิติที่ รัฐบาลมีอยู่เวลานั้นไม่เกินกว่า 9,000 ตัน ภายหลังรัฐบาลได้สถิติใหม่จึงคิดว่าจะขอเพิ่ม โคเวต้าขึ้นอีก แต่มาคิดเห็นว่าครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่รัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยได้ทำสัญญากับ ต่างประเทศ จึงต้องรักษาเกียรติยศของรัฐบาลประชาธิปไตยไว้ รัฐบาลจึงขอยืนยันตามกฤษฎี เดิมของรัฐบาล 25,000 ตัน สภายังไม่ทันตกลงรัฐบาลกลับลดลงเหลือ 15,000 ตัน เช่นนี้ เพราะอะไร

นายกรัฐมนตรียืนยันว่า ถ้ารัฐบาลยื่นคำขอโคเวต้า 25,000 ตันไปแล้ว จะทำให้เสียความเด็ดขาดของรัฐบาลไป จึงตกลงถือเอาตามเดิม เพื่อแสดงให้เห็นว่ารัฐบาล รักษาความสุจริตไว้มั่นคง

นายมังกร สามเสน อภิปรายว่า จำนวนมูลโคเวต้า 25,000 ตัน เรายัง ไม่พอใจ จำนวนมูลโคเวต้า 15,000 ตัน เราจะรับรองอย่างไรได้

ประธานถามความตกลงของที่ประชุมเรื่องรัฐบาลขอถอนกฤษฎี ที่ประชุม ตกลงอนุมัติให้ถอนประธานกล่าวต่อไปว่า มีปัญหาอยู่ที่สภาจะตกลงทำตามจำนวนมูลโคเวต้าที่ ลดลงนี้หรือไม่

นายโต ปาณิกบุตร ได้อภิปรายว่า เราได้อภิปรายกันมามากแล้ว รัฐบาลก็ยังไม่ได้ให้ความกระจ่างอย่างไร เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรให้รัฐบาลทำสัตยาบัน

เมื่อสมาชิกได้อภิปรายคัดค้านรัฐบาลหลายนาย และบางนายก็เห็นด้วยกับรัฐบาล แต่อย่างไรก็ตามที่ประชุมก็ไม่สามารถทำความตกลงกันได้ อีกทั้งรัฐบาลก็ได้ยืนยันตามมติเดิม ดังนั้นประธานสภาผู้แทนราษฎรจึงขอให้ที่ประชุมลงมติในข้อที่สมควรจะให้รัฐบาลกระทำสัตยาบันหรือไม่ปรากฏว่ามีผู้ไม่ยอมอนุมัติ 73 เสียง และผู้ยอมอนุมัติ 25 เสียง

เมื่อเป็นดังนั้นพระยาพหลฯ นายกรัฐมนตรีได้แถลงต่อสภาฯ ว่าเมื่อสภาไม่รับรองความตกลงซึ่งรัฐบาลกระทำไว้กับต่างประเทศ ข้าพเจ้าขอเรียนต่อที่ประชุมให้ทราบว่า รัฐบาลนี้จะขอกราบถวายบังคมลาออกตามระบอบรัฐธรรมนูญ⁵⁵

เมื่อพิจารณาจากคำอภิปรายของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะเห็นว่า สภาผู้แทนราษฎรมิได้ขัดข้องในข้อที่ประเทศไทยจะร่วมมือทำการจำกัดยางแต่ที่ลงมติไม่อนุมัติก็เนื่องจากว่า ไทยได้รับโควต้าที่ไม่สมควร โดยเสียเปรียบมากเกินไป คือ ถูกจำกัดอยู่ถึง 75% ทำให้ราษฎรโดยทั่วไปที่ประกอบอาชีพทำสวนยางได้รับความเดือดร้อน แต่หากไทยได้รับโควต้าตามสมควรแล้ว สภาผู้แทนราษฎรก็น่าจะยินดีที่จะได้ให้ดำเนินการต่อไปในเมื่อสภาฯ ไม่ได้ให้ความเห็นชอบกับผลงานที่รัฐบาลทำไปแล้ว พระยาพหลฯ ในฐานะนายกรัฐมนตรีผู้รับผิดชอบในการบริหารประเทศ ก็ต้องยอมรับข้อผิดพลาดของตน ทั้งนี้โดยมารยาททางการเมืองนั้น รัฐบาลก็ต้องลาออก ดังนั้น ในวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2477 นายกรัฐมนตรีได้ขอลาออกนับเป็นสมัยที่ 2 ของพระยาพหลฯ โดยนายกรัฐมนตรีได้กล่าวในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2477 ความว่า

⁵⁵ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 22/2477 (สมัยวิสามัญ), อ้างแล้ว, หน้า 1701-23.

"...ในการที่สมาชิกทั้งหลายได้มารับหน้าที่รับภาระในการทำงานให้แก่ประเทศ และเป็นที่เรียบร้อยกันมาจนบัดนี้ แต่หากทว่ามีเรื่องจำเป็นทั้งสองฝ่ายที่จะรักษา ข้างฝ่ายท่านก็ต้องรักษาสีทิวของราษฎร ข้างส่วนข้าพเจ้าเล่าเมื่อได้ทำอะไรงงไป แล้วก็ต้องรักษาความมั่นคงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวและความศักดิ์สิทธิ์ เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงได้ลาออกจากหน้าที่ ในการที่เราได้เคยร่วมทำการกันมาเป็นอันดีนี้ ข้าพเจ้าขอขอบคุณทุก ๆ ท่าน..."⁵⁶

ในการนี้หลวงวรนิติปรีชา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสกลนคร ได้กล่าว แสดงความเสียใจในตัวพระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรีว่า "...ในการที่คณะรัฐบาลจะ ลาออก ข้าพเจ้ารู้สึกเสียใจ และข้าพเจ้าไม่แน่ใจว่า เจ้าคุณพหลฯ ซึ่งเป็นผู้นำสยามเวลานี้ จะกลับมาอีกหรือไม่..."⁵⁷ และการลาออกของพระยาพหลฯ ในครั้งนั้น ในบันทึกของ พลโทประยูร ภมรมนตรี กล่าวว่า

"...พ.ท.พระสารสาส์นพลชั้น (ลอง สุนทานนท์) เป็นครูสอนภาษาอังกฤษ โรงเรียนนายร้อย ถูกอุปโลกน์ให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ โดยที่มี ได้มีความรู้ความล้นทัดในด้านนี้จึงยกเมฆเอาสถิติยางพาราไปยื่นในสภาผู้แทนราษฎร ผิดพลาดมากด้วยสภาไม่รับ พ.ร.บ.ควบคุมยางจนทำให้รัฐบาลพระยาพหลฯต้อง ลาออก..."⁵⁸

จากประเด็นความผิดพลาดของการทำสัญญาจำกัดยาง แม้ว่าจะไม่เป็น ความผิดพลาดของ พ.อ.พระยาพหลฯ นายกรัฐมนตรีโดยตรง แต่ในฐานะผู้นำรัฐบาลแล้วย่อม จะต้องรับผิดชอบเต็มที่ ทั้งถือกล่าวได้ว่า พ.อ.พระยาพหลฯ เป็นผู้ที่มีสิทธิทางการเมือง

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁵⁸ ประยูร ภมรมนตรี, ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า, อ่างแล้ว, หน้า 291-305.

อย่างสูง หากจะเลือกแนวทางการยุบสภาผู้แทนราษฎรก็ย่อมที่จะทำได้ แต่เมื่อนิยามแล้ว การกระทำสัญญาดังกล่าว สภาผู้แทนราษฎรมิได้เกี่ยวข้องด้วย ดังนั้นในฐานะนายกรัฐมนตรีผู้มีความรอบคอบมีประสบการณ์ ย่อมเลือกการลาออกในที่สุด ทั้งนี้ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแสวงหาผู้นำทางการเมืองคนใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้ทุกฝ่ายลดปัญหาความขัดแย้งที่ติดต่อกัน และมุ่งสร้างสรรค์ความสามัคคีในทางการเมืองเป็นหลัก

อนึ่ง สำหรับการลาออกของ พ.อ.พระยาพหลฯ นายกรัฐมนตรีในครั้งนั้น ไม่ได้ลาออกเนื่องจากเกิดการขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับสภาผู้แทนราษฎรเลย ทั้งนี้จากคำกล่าวของหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ที่ว่า

"...การลาออกของท่านคราวนี้ไม่ใช่เพราะเกิดจากความกระทบกระทั่งระหว่างรัฐบาลกับสมาชิก หรือทุกข้ออย่างใดอย่างหนึ่งในเรื่องส่วนตัวท่านเองและใคร ๆ ย่อมทราบดีว่ารัฐบาลกับสภาได้ทำงานอย่างกลมเกลียว และประนีประนอมกันอย่างดี ดูเหมือนจะไม่เคยปรากฏในวงการเมืองใด ๆ ในโลกนี้ ท่านขอให้คำรับรองว่าการลาออกของท่านนี้เป็นการลาออกอย่างบริสุทธิ์จริง ๆ ท่านจะไม่เล่นตลกอย่างหนึ่งอย่างใดกับผู้ที่จะมา เป็นคณะรัฐบาลใหม่เลยถึงแม้ว่าคณะของท่านจะมีเป็นจำนวนมากในสภาก็ดี แต่ก็ทำหน้าที่เป็นผู้ค้ำประกันรัฐธรรมนูญเท่านั้น จะไม่มีการลงมติเข้าข้างฝ่ายใดอย่างหนึ่งเลย..."⁵⁹

กล่าวโดยสรุปแล้วในเรื่องการลาออกของรัฐบาลพระยาพหลฯ นั้น เนื่องจากว่ารัฐบาลได้ลงนามในความตกลงจำกัดยาง ซึ่งฝ่ายไทยได้รับโควตาปีละ 15,000 ตัน และสภาผู้แทนราษฎรก็มีเหตุผลที่จะลงความเห็น ว่า โควตาที่ได้รับนั้นน้อยไปมาก ยังไม่พอแก่ความต้องการของประเทศ ดังนั้นเมื่อรัฐบาลได้ขอให้สภาแสดงความเห็นชอบด้วยความตกลงนั้น สภาจึงไม่เห็นชอบด้วย เมื่อรัฐบาลแพ้การลงมติออกเสียงในเรื่องสำคัญเช่นนี้ รัฐบาลก็ต้องลาออกตามแนวทางระบอบรัฐธรรมนูญ

⁵⁹"ไทยน้อย" (นามแฝง), พระยาพหลฯ, หน้า 354-358.

5.3 รัฐบาลของพระยาพลพลยศเสนาชุตที่ 3 (22 กันยายน พ.ศ. 2477 - 9 สิงหาคม พ.ศ. 2480)

หลังจากที่พระยาพลฯ นายกรัฐมนตรีได้ขอลาออกจากตำแหน่งยังผลให้รัฐบาลชุดนี้ต้องหมดภาวะการบริหารประเทศไปด้วย การลาออกในครั้งนี้เป็นไปตามความในรัฐธรรมนูญมาตรา 50 ดังนั้นจึงอยู่ในเกณฑ์กรณีที่สภาผู้แทนราษฎรไม่ไว้วางใจในรัฐบาลโดยแจ้งชัด อันที่จริงแล้วการแนบมติในเรื่องการควบคุมจำกัดยางเมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2477 นั้นปรากฏว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและประชาชนส่วนใหญ่ยังให้ความไว้วางใจ และเชื่อถือในตัวพระยาพลพลยศเสนาอยู่ ทั้งนี้เนื่องจากได้บริหารประเทศเป็นไปด้วยความจริงใจ และเป็นบุคคลที่มีความตั้งใจที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญอย่างจริงจัง จึงได้รับความไว้วางใจพระราชกฤษฎีกาจากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอีกครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2477 ความว่า

"...ด้วยเนื่องจากรัฐบาลได้เสนอญัตติตามความในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามมาตรา 54 ขอให้สภาผู้แทนราษฎรลงมติเห็นชอบด้วยความตกลงระหว่างประเทศเรื่องควบคุมการจำกัดยาง แต่สภาผู้แทนราษฎรไม่เห็นชอบด้วย ตามความตกลงดังกล่าว ซึ่งรัฐบาลได้ลงนามไปแล้ว นายพันเอกพระยาพลพลยศเสนา นายกรัฐมนตรี ในนามของรัฐมนตรีทั้งคณะ จึงได้กราบทูลถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งเพื่อให้เป็นไปตามวิถีแห่งรัฐธรรมนูญ บัดนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว แต่โดยที่ทรงพระราชดำริว่า ประชาชนเป็นอันมากมีความเชื่อถือและไว้วางใจ พันเอกพระยาพลพลยศเสนาอยู่ และทรงไว้วางพระราชกฤษฎีกาว่าสมควรจะให้ดำรงตำแหน่งต่อไป จึงโปรดเกล้าฯ ให้พันเอกพระยาพลพลยศเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี..."⁶⁰

⁶⁰ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 23/2477 (วิสามัญ) สมัยที่ 2 วันเสาร์ที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2477, หน้า 1724-6.

ต่อจากนั้นประธานสภาผู้แทนราษฎร คือ พระยาศรยุทธเสนีได้ประกาศขอลาออกจากตำแหน่งเนื่องจากต้องไปรับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ ในการนี้ที่ประชุมได้รับทราบและอนุมัติ รวมทั้งที่ประชุมได้เลือกเจ้าพระยาศรยุทธมาธิเบศ สมาชิกสภาประเภทที่ 2 ให้ดำรงตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎรคนใหม่ด้วย^๑ ครั้นวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2477 ก็ได้มีประกาศว่าพระยาพลพลยุทธเสนาได้จัดตั้งรัฐบาลชุดที่ 6 ของเมืองไทย ดังประกาศแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีซึ่งมีรายนามดังต่อไปนี้

1. นายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
2. พระยามานวราชเสวี	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
3. นายพันเอก พระยาพลพลยุทธเสนา	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง การต่างประเทศ
4. พระสารสาส์นประพันธ์	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ
5. หลวงประดิษฐมนูธรรม	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
6. พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
7. เจ้าพระยาวรวงษ์วัฒนา	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัง
8. นายพลเรือตรี พระยาศรยุทธเสนี	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ
9. พระดุลยธารณปรีชาไวท์	เป็นรัฐมนตรี
10. นายนาวาตรี หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์	เป็นรัฐมนตรี
11. หลวงนฤเบศร์มานิตย์	เป็นรัฐมนตรี
12. นายนาวาโท หลวงศุภชลาศัย	เป็นรัฐมนตรี
13. ขุนสมหารทิศคดี	เป็นรัฐมนตรี
14. นายพันเอก พระสิทธิเรืองเดชพล	เป็นรัฐมนตรี
15. นายนาวาเอก หลวงสินธุสงครามชัย	เป็นรัฐมนตรี

^๑ เรื่องเดียวกัน.

16. ขุนสุคนธ์วิทยศึกษากร เป็นรัฐมนตรี
 17. พระยาสุรียานุวัตร เป็นรัฐมนตรี

ประกาศมา ณ วันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2477^{๑๒}

นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา
 นายกรัฐมนตรี

ในที่สุดพระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรีได้จัดตั้งรัฐมนตรีชุดใหม่ ทั้งนี้รัฐบาลก็ได้แถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎร โดยรัฐบาลจะยึดหลัก 6 ประการ^{๑๓} เป็นนโยบายในการบริหารประเทศ

ดังนั้นการบริหารประเทศของรัฐบาลพระยาพหลฯ ชุดใหม่ จึงได้เริ่มบริหารประเทศนับตั้งแต่ได้แถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎร งานแรกที่รัฐบาลนี้ได้ดำเนินการคือ การแก้ไขข้อผิดพลาดในเรื่องการจำกัดยาง ทั้งนี้โดยที่รัฐบาลพยายามหาหลักฐานอ้างอิงทางสถิติให้แน่นอนเพื่อเตรียมใช้ในการเจรจากับภาคจำกัดยางต่อไป ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้เกิดการเสียเปรียบอีกในคณะรัฐบาล พ.อ.พระยาพหลฯ นายกรัฐมนตรีชุดนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐมนตรีที่รับผิดชอบแต่ละกระทรวงให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การบริหารประเทศมีความคล่องตัว และสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามรัฐบาลของ พ.อ.พระยาพหลฯ ชุดนี้ก็ต้องประสบกับปัญหาทางการเมืองที่สำคัญ นั่นก็คือ การที่พระปกเกล้าฯ สละราชสมบัติ ซึ่งในประเด็นนี้ผู้วิจัยจะได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของพ.อ.พระยาพหลฯ ต่อการแก้ไขปัญหาทางการเมืองต่อประเด็นดังกล่าว

^{๑๒} รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 24/2477 (วิสามัญ) สมัยที่ 2 วันจันทร์ที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2477, หน้า 1754.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า 1755-6.

5.3.1 บทบาทของพ.อ.พระยาพลพลยุทธเสนา ในการขอประนีประนอมต่อ
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กรณีการสละราชสมบัติ

การประนีประนอมระหว่างพระปกเกล้าฯ กับรัฐบาลภายใต้การนำของ พ.อ.พระยาพลฯ ในกรณีสละราชสมบัตินั้นมีสาเหตุเริ่มมาจากการที่พระองค์ได้ทรงมีพระราชหัตถเลขามายังรัฐบาล เพื่อให้ดำเนินการตามพระราชประสงค์หลายประการ เช่น การให้อภัยโทษ ลดหย่อนผ่อนโทษนักโทษการเมือง ขอให้ข้าราชการที่ถูกปลดออกจากราชการฐานสงสัยว่ามีความผิดทางการเมือง มีสิทธิรับเบี้ยบำนาญ ขอให้งดการฟ้องร้องจับกุมข้าราชการที่ต้องสงสัยว่าเกี่ยวข้องกับกบฏ ทั้งที่กำลังจะฟ้องหรือดำริจะฟ้อง ในเวลาเดียวกันต้องไม่ตบตบประมาททหารรักษาวัง ให้ประชาชนมีเสรีภาพในการเขียน การพูด และการโฆษณาอย่างแท้จริง เป็นต้น เมื่อ พ.อ. พระยาพลพลยุทธเสนา ได้รับพระราชหัตถเลขาแล้ว ก็ได้มีบันทึกตอบพระราชหัตถเลขาเพื่อให้ทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทเป็นข้อ ๆ ไป แต่ในที่สุดไม่อาจประนีประนอมกันได้ในหลักการสำคัญ ๆ^{๑๔} ซึ่งก่อนหน้านี้ความขัดแย้งระหว่างพระองค์กับฝ่ายรัฐบาลได้เกิดขึ้นมาก่อนแล้วเกี่ยวกับความคิดเห็นทางการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันได้แก่

(1) พระองค์ไม่พอพระทัยที่คณะกรรมการเมืองปกครองประเทศขัดต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังจะเห็นได้จากการคัดเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 พระองค์ไม่มีโอกาสจะแนะนำการคัดเลือกจากผู้ทรงคุณวุฒิเลย คณะรัฐบาลเลือกเอาแต่เฉพาะผู้ที่เป็นพรรคพวกของตนเกือบทั้งสิ้น โดยไม่คำนึงถึงความชำนาญของผู้ที่คัดเลือกมา

(2) ผู้ก่อการบางคนได้วางแผนการเพื่อเปลี่ยนแปลงการเศรษฐกิจของประเทศ ได้แก่ เจ้าไกรสรเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม โดยมีหลักการที่จะให้รัฐบาลจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นที่นาจากเจ้าของที่ดิน โดยออกใบบอนด์และให้ดอกเบี้ยตามสมควร อนึ่งเมื่อกลีกรหรือสมาชิกสหกรณ์เป็นคนของรัฐ ครั้นผลผลิตสิ่งใดออกมาได้ก็จะตกเป็นสมบัติของรัฐทันที การขายข้าวทั้งภายในและภายนอกประเทศ รัฐบาลจะเป็นผู้กระทำทั้งสิ้น ฉะนั้น คนกลางซึ่งในสมัยนั้น

^{๑๔} สว่าง ลานเหลือ, เรื่องเดิม, หน้า 23.

เป็นพ่อค้าชาวจีนจะถูกตัดออกจากเศรษฐกิจของไทย^{๘๕} โครงการนี้ตรงกับโครงการที่ประเทศสหภาพโซเวียตกำลังดำเนินอยู่ ซึ่งถ้าดำเนินการตามแผนเศรษฐกิจดังกล่าว ประเทศไทยอาจจะกลายเป็นคอมมิวนิสต์ก็ได้ ซึ่งพระองค์ท่านไม่เห็นด้วย

(3) ประชาชนไม่มีสิทธิเสรีภาพเท่าที่ควร หนังสือพิมพ์วิพากษ์วิจารณ์หรือแสดงความคิดเห็นที่ไม่เป็นที่พอใจของรัฐบาลหรือคัดค้านนโยบายของรัฐบาลก็ถูกสั่งปิด

(4) รัฐบาลได้ออกกฎหมายใช้วิธีปราบปรามบุคคลซึ่งถูกกล่าวหาอย่างไม่ยุติธรรม โดยไม่เปิดโอกาสให้ต่อสู้คดีในศาล มีการชำระคดีโดยคณะกรรมการอย่างลับ ๆ ซึ่งเป็นวิธีการที่พระองค์ไม่เคยใช้ แม้ในเวลาที่อำนาจลึทธิชานยังอยู่ในมือของพระองค์

(5) พระองค์ขอร้องให้แก้ไขรัฐธรรมนูญ เพื่อให้เป็นไปตามหลักการของการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยแท้จริงเพื่อให้เป็นที่พอใจแก่ประชาชน แต่รัฐบาลไม่ยินยอมตาม

จากเหตุผลต่าง ๆ นี้เองที่ทำให้พระองค์ต้องสละราชสมบัติ เนื่องจากการประนีประนอมระหว่างรัฐบาลกับพระองค์ไม่สำเร็จ

สำหรับแก้ไขปัญหาของรัฐบาลในประเด็นนี้อาจกล่าวได้ว่าหลังการได้รับพระราชดำริที่จะทรงสละราชสมบัติจากเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วงศ์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2477 ได้มีมติให้หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ และ ม.จ.วรวรรณไวทยากรวรวรรณ ไปเฝ้าผู้สำเร็จราชการฯ เพื่อกราบทูลข้อข้องพระทัย ให้ได้รับความชัดเจน เพื่อรัฐบาลจะได้สนองพระราชกระแสได้ถูกต้อง^{๘๖}

^{๘๕} เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, คณะปฏิวัติ 2475 (พระนคร: แพร่พิทยา, 2514), หน้า 150.

^{๘๖} รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครึ่งพิเศษที่ 3/2477 วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2477

หลังการเข้าเฝ้าผู้สำเร็จราชการของผู้แทนรัฐบาลทั้งสอง ได้แถลงให้ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีทราบ ว่า พระราชบัญญัติในเรื่องนี้ เรื่องส่วนพระองค์ปะปนอยู่ด้วยไม่สามารถจะประทานให้รัฐบาลได้ ดังนั้นรัฐบาลจึงมีหนังสือกราบทูลผู้สำเร็จราชการ แทนพระองค์ไปก่อนว่า ถ้ามีข้อข้องพระราชหฤทัยประการใด คณะรัฐมนตรีขอทราบเกล้าฯ พระราชประสงค์เป็นข้อ ๆ ไป เพื่อจะได้พยายามหาช่องทางจัดการให้เป็นที่พอพระราชหฤทัย อันจะกระทำได้อย่างไรได้แห่งรัฐธรรมนูญ เมื่อได้ปฏิบัติดังนี้แล้วจึงค่อยดำริกันใหม่ และได้ดำเนินการติดต่อกับพระยาราชวังสัน ให้ติดต่อเรื่องพระราชบัญญัติ 3 ข้อ ให้เป็นทางการเสียโดยเร็วด้วย⁶⁷

ในการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2477 หลวงธำรง-นาวาสวัสดิ์ ได้เสนอผลการติดต่อกับผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ว่า ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้มีลายพระหัตถ์เลขาเชิญพระราชกระแสมา 2 ฉบับ ฉบับหนึ่งความว่าได้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทในเรื่องที่คณะรัฐมนตรีขอทราบพระราชประสงค์เป็นข้อ ๆ เพื่อหาช่องทางจัดการให้เป็นที่พอพระราชหฤทัยทุกอย่าง อันจะทำได้ภายใต้รัฐธรรมนูญแล้ว และทรงพระราชดำริว่า ไม่มีทางที่คณะรัฐมนตรีจะจัดการให้เป็นที่พอพระราชหฤทัยได้ คงมีพระราชประสงค์จะสละราชสมบัติตามเดิม อีกฉบับหนึ่งความว่า เรื่องการสละราชสมบัตินี้ได้เป็นที่รู้กันทั่วไปแล้ว ฉะนั้นโปรดเกล้าฯ ให้รัฐบาลพิจารณาออกคำแถลงการณ์ตามที่เห็นสมควร นอกจากนั้นพระยาราชวังสัน ได้โทรเลขมาว่า ได้ไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทแล้ว มีพระราชกระแสโปรดเกล้าฯ ว่า จะให้ทูลผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ให้ทรงถือว่าบัญญัติ 3 ข้อ ที่พระราชทานมานั้นเป็นทางการ⁶⁸

⁶⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งพิเศษที่ 4/2477 วันที่ 22 ตุลาคม

พ.ศ. 2477

⁶⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งพิเศษที่ 5/2477 ลงวันที่ 27 ตุลาคม

2547.

ที่ประชุมได้ตกลงให้ พ.อ.พระยาพหลฯ นายกรัฐมนตรี หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ และที่ปรึกษาสำนักนายกรัฐมนตรี ไปเฝ้าผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เพื่อกราบทูลถามเรื่อง พระราชบัญญัติ 3 ข้อ เมื่อได้ทราบพระราชบัญญัติ 3 ข้อเป็นทางการและได้ทราบความในโทรเลข 2 ฉบับเป็นการถูกต้องแล้ว จึงคอยดำริในเรื่องการส่งรัฐมนตรีไปเฝ้าต่อ เพราะการกราบบังคมทูลโต้ตอบทางหนังสือไม่มีทางจะได้ผล สำหรับเรื่องคำแถลงการณ์นั้นเห็นควรรอไว้ก่อน⁶⁹

การเข้าเฝ้าผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ครั้งที่ 3 ไม่ได้ผลคืบหน้า ฉะนั้นทางฝ่ายรัฐบาลพิจารณาเห็นว่า การโต้ตอบด้วยหนังสือหรือโทรเลขมีทางสำเร็จน้อยและอาจจะก่อให้เกิดการเข้าพระทัยผิดได้ ฉะนั้นทางฝ่ายรัฐบาลจึงแต่งตั้งผู้แทนจากรัฐบาลเดินทางไปเฝ้าเจรจาทำความตกลงกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ ประเทศอังกฤษ ผู้แทนจากคณะรัฐบาลประกอบไปด้วย

1. เจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศ   ประธานสภาผู้แทนราษฎร หัวหน้า
2. นาวาตรี หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์   รัฐมนตรี ผู้แทนรัฐบาล
3. นายดิเรก ชัยนาม   เลขานุการ⁷⁰

กล่าวได้ว่า การเลือกบุคคลที่จะเป็นผู้แทนรัฐบาลเดินทางไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในครั้งนี้ ได้พิจารณาเลือกบุคคลที่ "พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรู้จักดีและไว้วางพระราชหฤทัย ทั้งควรจะเป็นผู้ที่ทรงคุณวุฒิในวิชาการและหลักราชการ"⁷¹ โดยเป็นผู้แทนจากสภาผู้แทนราษฎร 1 ท่าน จากรัฐบาล 1 ท่าน ขณะนั้นเจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศดำรงตำแหน่งเป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน.

⁷⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งพิเศษที่ 6/2477 วันที่ 31 ตุลาคม 2477.

⁷¹ จัดหมายจากเลขาธิการคณะรัฐมนตรีถึงเจ้าพระยามหินทร ลงวันที่ 3 พฤศจิกายน 2477, ใน ประเสารัฐ บัณฑิตนธ์, เรื่องเดิม, หน้า 165-6.

การที่รัฐบาลได้แต่งตั้งผู้แทนจากรัฐบาลเดินทางไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในครั้งนี้อาจจะกล่าวได้ว่าทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลต้องการจะหาทางประนีประนอมกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพราะการสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทำให้รัฐบาลตกอยู่ในฐานะลำบาก ดังจะเห็นได้จากที่รัฐบาลห้ามหนังสือพิมพ์ลงข่าวการสละราชสมบัติทั้ง ๆ ที่ข่าวนี้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในลอนดอน⁷² การห้ามหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยเปิดเผยข่าวนี้เป็นเพราะรัฐบาลเกรงว่าจะทำให้ประชาชนเข้าใจว่ารัฐบาลต้องการนำระบอบสาธารณรัฐมาใช้ในการปกครองประเทศประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งรัฐบาลเกรงการแทรกแซงจากประเทศมหาอำนาจ เช่น ประเทศอังกฤษ ทั้งนี้เนื่องจากปฏิกิริยาที่เอกอัครราชทูตอังกฤษได้แสดงความสนใจเป็นอย่างมากในข่าวการสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และรูปแบบของรัฐบาลไทยในอนาคต รัฐบาลอังกฤษและเอกอัครราชทูตอังกฤษได้กล่าวว่าถ้าประเทศไทยประกาศรูปแบบการปกครองเป็นแบบสาธารณรัฐ ทางฝ่ายอังกฤษก็มีความจำเป็นที่จะต้องเข้าแทรกแซงกิจการภายในประเทศไทย⁷³ ฉะนั้นรัฐบาลไทยจึงมีความจำเป็นที่จะต้องแสดงให้รัฐบาลต่างประเทศเห็นว่ารัฐบาลไทยได้พยายามที่จะหาทางประนีประนอมต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และกระทำทุกวิถีทางที่จะให้พระองค์เสด็จกลับมาครองราชสมบัติต่อไป

สำหรับพระราชบันทึกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งทรงพระราชทานมาให้กับรัฐบาล ซึ่ง น.อ.พระยานพลฯ ได้แถลงให้สภาผู้แทนราษฎรทราบ ในวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2477 โดยอาจจะกล่าวสรุปเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้⁷⁴

⁷² สถาบันไทยคดีศึกษา มธ. F.O.371/18307 "Political Situation in Siam,"

⁷³ เรื่องเดียวกัน.

⁷⁴ สรุปรวมพระราชบันทึกและคำสนองพระราชบันทึก ในซาลี เอี่ยมกระสินธุ์, เบื้องหลังพระปกเกล้าฯ สละราชสมบัติ (กรุงเทพฯ : ประมวลสาส์น, 2516), หน้า 375-430.

1. ขอให้แก้ไขการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 โดยให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิอายุเกิน 35 ปี และให้ข้าราชการทั้งในประจำการและนอกประจำการเป็นผู้เลือกตั้ง

ในข้อนี้รัฐบาลได้สนองพระราชบัญญัติว่า สมาชิกประเภทที่ 2 จำนวน 78 คนนั้นมีผู้ก่อการเพียง 47 คนเท่านั้น และเป็นข้าราชการชั้นสัญญาบัตร หรือเทียบเท่าทั้งนั้น ส่วนที่จะให้ข้าราชการเป็นผู้เลือกนั้นเกรงว่าจะก่อให้เกิดการแตกแยกทางการเมืองในระหว่างหมู่ข้าราชการ

2. ขอให้แก้ไขรัฐธรรมนูญในเรื่องการใช้สิทธิยับยั้ง คือร่างกฎหมายใดที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้สิทธิยับยั้ง จะต้องให้มีการยุบสภาทันทีเพื่อให้ประชาชนตัดสิน หรือมิฉะนั้นสภาต้องยืนยันร่างพระราชบัญญัติเดิมด้วยคะแนนเสียงเกิน 2 ใน 3 มิใช่เกินกึ่งหนึ่ง เพราะสมาชิกประเภทที่ 2 เป็นฝ่ายรัฐบาลอยู่แล้วกึ่งหนึ่ง เพียงได้เสียงจากสมาชิกประเภทที่ 1 เพียงคนเดียว ก็อาจจะชนะพระมหากษัตริย์ได้

ในข้อนี้รัฐบาลได้สนองพระราชบัญญัติโดยการเล็งเห็นว่าเมื่อครั้งลงมติยืนยันร่างพระราชบัญญัติสองฉบับที่ทรงยับยั้งนั้นฝ่ายรัฐบาลที่เป็นสมาชิกรัฐสภาก็ได้ลงคะแนนเสียงด้วย ดังนั้นไม่ควรแก้ไขรัฐธรรมนูญบ่อยให้เสียความศักดิ์สิทธิ์ คราวต่อไปถ้าโปรดฯ ให้ยุบสภา รัฐบาลก็จะยุบให้

3. ขอให้รัฐบาลปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญเรื่องเสรีภาพส่วนบุคคล ข้อนี้รัฐบาลยืนยันว่าได้ปฏิบัติอยู่แล้ว

4. ขอแก้ไขพระราชบัญญัติจำกัดการป้องกันรัฐธรรมนูญที่บัญญัติให้คณะกรรมการเนรเทศบุคคลที่ขัดแย้งกับรัฐบาล ไปกักเขตไว้ ทรงขอให้มีการนิจนาจาคติโดยเปิดเผยในศาลสถิตย์ยุติธรรม

ในข้อนี้รัฐบาลสนองพระราชบัญญัติว่า เป็นมาตรการป้องกันก่อนความผิดจะเกิดขึ้น จึงได้ใช้ระบบคณะกรรมการได้ส่วนและอ้างว่ามีบุคคลพอใจที่จะให้ใช้กฎหมายนี้บังคับมาก ถูกพิจารณาคดีทางอาญาตามธรรมดา

5. ขอให้อภัยโทษ และลดหย่อนผ่อนโทษแก่นักโทษการเมือง เพื่อความสงบสุขของบ้านเมือง ข้อนี้รัฐบาลตอบว่า จำริอยู่แล้วว่าเมื่อศาลพิเศษได้พิจารณาคดีเสร็จทุกสำนวนแล้วก็จะได้พิจารณาเปรียบเทียบกับคดีกบฏ ร.ศ. 130

6. ขอให้ข้าราชการที่ถูกปลดออกจากราชการ ฐานสงสัยว่ามีความผิดทางการเมือง ให้มีสิทธิรับเบี้ยบำนาญ ในชั้นรัฐบาลเล็งเห็นว่ารัฐบาลพิจารณาตามหลักกฎหมาย ถ้าผู้ใดมีสิทธิตามหลักเกณฑ์ในพระราชบัญญัติ เบี้ยบำนาญแล้วก็จะได้รับเบี้ยบำนาญทุกคน

7. ขอให้ห้องร้องเรียนจับกุมข้าราชการที่ต้องสงสัยว่าเกี่ยวข้องกับกรณบท ทั้งที่กำลังจะฟ้องหรือดำริจะฟ้องต่อไป ในชั้นรัฐบาลได้ตอบว่าผู้ที่ถูกสงสัยได้สั่งงดการฟ้องร้อง นานมาแล้ว ส่วนผู้ที่อยู่ในระหว่างคดีก็ต้องว่ากล่าวให้คดีถึงที่สุดเสียก่อน

8. ขอให้รัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎรให้คำมั่นสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรว่า จะไม่ตัดกำลังและงบประมาณของทหารรักษาวัง ให้น้อยลงไปกว่าที่เป็นอยู่ กับให้จ่ายอาวุธและ กระสุนแก่กองร้อยกองพันทหารรักษาวังให้เท่ากับกองร้อยกองพันทหารอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะ บ้านเมืองยังอยู่ในเขตเปลี่ยนแปลง กำลังทหารทั้งหลายมีความขัดแย้งกัน หวังพึ่งไม่ได้

ชั้นรัฐบาลตอบว่า รัฐบาลไม่ขัดข้องที่จะให้มัททหารรักษาวังไว้ แต่งงบประมาณ อาจถูกตัดทอนไปได้ ซึ่งเป็นเรื่องของสภาผู้แทนราษฎร

9. ขอให้จัดการออกพระราชบัญญัติระเบียบการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอ พระราชทานอภัยโทษ โดยมีพระราชประสงค์ว่า ถ้าได้ถวายฎีกาแล้วจะปฏิบัติตามคำพิพากษา มิได้เลย ไม่ว่าเวลาจะล่วงผ่านไปนานสักเท่าใด หรือถ้าจะกำหนดเวลาก็ขอเป็น 20 ปี

ในชั้นรัฐบาลไม่ยินยอม โดยอ้างว่าร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญานั้นยุติธรรมดีอยู่แล้ว⁷⁵

เมื่อรัฐบาลนำพระราชบันทึกและคำสนองพระราชบันทึก ไปแถลงต่อสภา ผู้แทนราษฎรในการประชุมเมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2477 เมื่อสมาชิกได้อภิปรายกันแล้ว ก็ได้มีมติเห็นชอบด้วยกับการที่รัฐบาลได้ปฏิบัติไป รัฐบาลจึงได้แจ้งให้เจ้าพระยาศรัทธาธรมาธิเบศ ทรานเพื่อทราบบังคับมทูลต่อไป

⁷⁵ ท. กล้วยไม้ ณ ออยุธยา, "พระปกเกล้าฯ สละราชสมบัติ," สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 11 (มิถุนายน 2511), หน้า 13-5.

จากการพิจารณาพระราชบันทึกนั้นจะเห็นได้ว่า เรื่องที่พระองค์ไม่พอพระราชหฤทัยก็คือเรื่องเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ ซึ่งพระองค์ต้องการให้รัฐบาลได้แก้ไข และในเรื่องนี้พระยาทลฯ ได้ร่วมชี้แจงถึงการกระทำของรัฐบาลให้สภาผู้แทนราษฎรได้ทราบเป็นเรื่อง ๆ ไปโดยละเอียดทุกประเด็นในที่สุดที่ประชุมลงมติว่า ตามที่รัฐบาลสมระยาทลฯ พยายามเสนอได้ปฏิบัติไปนั้นเป็นการชอบแล้ว⁷⁶

ข้อที่น่าสังเกตสำหรับการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในครั้งนั้นก็คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนมากไม่เข้าใจพระราชประสงค์ในการขอแก้ไขรัฐธรรมนูญของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้อ้างว่าเมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธยมาแล้วก็เท่ากับว่าพระองค์ทรงเห็นชอบด้วย เมื่อมาทักท้วงในตอนนี้เป็นสิ่งที่แก้ไขให้เป็นไปตามนั้นไม่ได้ เพราะเป็นการขัดแย้งกับทศวรรษกาลซึ่งเปลี่ยนแปลงไม่ได้ จนกว่าจะถึงสมัยที่กำหนด⁷⁷ สมาชิกบางท่านมีความคิดเห็นว่าสภาผู้แทนราษฎรเป็นสภาแผ่นดิน สมาชิกสภาเป็นผู้ทำหน้าที่ควบคุมการแผ่นดิน ควบคุมรัฐบาล และควบคุมพระมหากษัตริย์ สภานี้มีอำนาจสิทธิขาดในการไกล่เกลี่ยพระมหากษัตริย์กับรัฐบาลได้บางคน⁷⁸ ก็มีความเห็นว่าถ้าแก้ไขรัฐธรรมนูญแล้วจะทำให้รัฐธรรมนูญไม่ศักดิ์สิทธิ์และจะทำให้อำนาจจับสินะ ไปสู่องค์พระมหากษัตริย์⁷⁹ และถ้าให้อำนาจพระมหากษัตริย์ทรงคัดค้านกฎหมายได้จะเป็นการขัดกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญในข้อที่ว่าอำนาจอธิปไตยมาจากปวงชน⁸⁰ และเมื่อพระมหากษัตริย์ทรงคัดค้าน

⁷⁶ สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย, เบื้องแรกประชาธิปไตย, อังแล้ว, หน้า 21.

⁷⁷ คำอภิปรายของ ร.ต. สอน วงษ์โต ผู้แทนราษฎรจังหวัดฉะชนา, การประชุมสภาผู้แทนราษฎรวันที่ 31 มกราคม 2477, ในชาติ เอี่ยมกระสุนธุ์, เรื่องเดิม, หน้า 254

⁷⁸ คำอภิปรายของขุนพิเคราะห์คดี ผู้แทนราษฎรจังหวัดสุพรรณ, ในเรื่องเดียวกัน, หน้า 256.

⁷⁹ คำอภิปรายของขุนเสนาสวัสดิ์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด, ในเรื่องเดียวกัน, หน้า 279

⁸⁰ คำอภิปรายของ ร.ต. สอน วงษ์โต, เรื่องเดียวกัน, หน้า 281.

กฎหมายใดจะต้องมีการยุบสภาทุกครั้งจะทำให้เสียเงินปีละหลาย ๆ แสน ซึ่งเงินจำนวนนี้เป็นเงินของประชาชน^{๑1} ฉะนั้นในการที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงขอให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญนั้น ผลสรุปก็คือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนมากเห็นด้วยกับรัฐบาลที่จะไม่ยินยอมแก้ไขรัฐธรรมนูญ มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนน้อยเท่านั้นที่เข้าใจพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและเข้าใจในการปกครองในระบบประชาธิปไตยอย่างดี เช่น นายทองอินทร์ ภูมิพัฒน์^{๑2}

จะเห็นว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนมากไม่เข้าใจพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในหลักการต่าง ๆ ที่ทรงขอให้รัฐบาลแก้ไขให้ดำเนินตามแบบระบอบประชาธิปไตยอย่างอารยะประเทศ แต่มีทัศนคติที่ผิด ๆ ว่าสภาผู้แทนราษฎรนั้นเป็นสภาที่ทรงเกียรติ และเมื่อลงมติอะไรไปแล้วถือว่าเป็นสิ่งที่แก้ไขไม่ได้ เพราะการแก้ไขจะเป็นการทำให้สภาผู้แทนราษฎรนั้นคลายความศักดิ์สิทธิ์ลงไป และเมื่อพิจารณาดูบทบาทของทางฝ่ายรัฐบาลก็มีส่วนที่จะชักจูงให้สมาชิกลงมติตามมติของทางฝ่ายรัฐบาลได้โดยง่าย เพราะเมื่อสมาชิกมีข้อสงสัยอะไร รัฐบาลก็ให้หลวงประดิษฐมนูธรรม หรือ ม.จ.วรรณไวทยากร วรวรรณ เป็นผู้ชี้แจงสมาชิกส่วนหนึ่งมีความเชื่อถือศรัทธาในตัวบุคคลทั้งสองนี้เป็นอย่างมาก ฉะนั้นก็มีผลถึงการลงมติของสมาชิกส่วนมากด้วย

ดังนั้น เมื่อสภาผู้แทนราษฎรมิได้เป็นปัจจัยที่จะช่วยประสานความขัดแย้งระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและคณะราษฎรหรือรัฐบาล แต่สภาผู้แทนราษฎรกลับแสดงตนว่าเป็นผู้ที่เห็นด้วยกับการกระทำของรัฐบาลอย่างเต็มที่ เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงอ่านรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรในเรื่องนี้แล้ว พระองค์จึงมี

^{๑1} คำอภิปรายของ ร.ต.เนตร ภูนิวัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 287.

^{๑2} อ่านรายละเอียดคำอภิปรายของนายทองอินทร์ ภูมิพัฒน์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี, เรื่องเดียวกัน, หน้า 285.

พระราชราชดำริว่าสภาถือเอาเรื่องนี้เป็น เรื่องที่จะเอาชนะคะคานกันเป็นการส่วนตัวไม่ใช่เรื่อง
โต้เถียงทางหลักการ ถ้ารัฐบาลและสภาคิดว่า คำขอของพระองค์นั้น ผิดต่อหลักการปกครอง
ตามระบอบประชาธิปไตยแล้ว ความเห็นแตกต่างระหว่างพระองค์ รัฐบาล และสภาผู้แทนราษฎร
ก็เป็นอันหมดหนทางแก้ไขได้ เพราะต่างฝ่ายต่างไม่ถือตามหลักการเดียวกันเลย และการที่จะ
ทำงานร่วมกันย่อมจะเป็นไปไม่ได้^{๘๓} รัฐบาลเมื่อได้ทราบพระบรมราชวินิจฉัยดังกล่าว ก็ตอบผ่าน
มาทางเจ้าพระยาศรัทธธรรมาธิเบศ เรื่องต่าง ๆ เหล่านี้รัฐบาลได้กราบบังคมทูลมาโดยละเอียด
แล้ว จึงไม่มีอะไรจะกราบทูลเพิ่มเติมอีก ซึ่งก็หมายความว่ารัฐบาลยังคงยืนยันมติเดิมที่จะไม่
แก้ไขสิ่งต่าง ๆ ตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์จึงได้
พระราชทานพระราชหัตถเลขา ลงวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477 แก่เจ้าพระยาศรัทธธรรมาธิเบศ
แจ้งเรื่องการสละราชสมบัติมายังรัฐบาล

หากพิจารณาบทบาทของรัฐบาลภายใต้การนำของ พ.อ.พระยาพหลฯ ใน
การขอประนีประนอมต่อองค์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในเรื่องการสละราชสมบัติ
แล้วอาจจะพิจารณาได้เป็น 2 ประเด็นคือ

1. ในระยะแรกรัฐบาลพยายามที่จะปิดบังพระราชประสงค์ในการสละ
ราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมิให้ประชาชนและชาวต่างประเทศที่อยู่ใน
ประเทศไทยรับทราบเรื่องนี้ ทั้งนี้เพราะรัฐบาลเกรงว่าเมื่อข่าวการสละราชสมบัติแพร่หลาย
ออกไปจะทำให้ประเทศมหาอำนาจเข้าแทรกแซงกิจการภายในประเทศ ในระยะแรกรัฐบาล
คิดว่ารัฐบาลสามารถจะขอประนีประนอมต่อองค์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ทรง
ล้มเลิกพระราชประสงค์นี้เสียได้ โดยรัฐบาลอ้างว่าเพื่อความสงบของประเทศและความเรียบร้อย
ของพระราชวงศ์และราษฎร

^{๘๓} พระราชโทรเลขของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผ่านเจ้าพระยาศรัทธธรรมาธิเบศ
ทูลราชเลขานุการในพระองค์ ลงวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2477 ใน ซาลี เอี่ยมกระสินธุ์,
เรื่องเดิม, หน้า 438-40.

2. ในระยะหลัง รัฐบาลสังเกตเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงเปลี่ยนพระทัยที่จะให้รัฐบาลแก้ไขหลักการต่าง ๆ ดังพระราชประสงค์ ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐบาลไม่สามารถจะกระทำได้ตามพระราชประสงค์ เพราะการแก้ไขหลักการดังกล่าวเป็นการทำลายล้างอำนาจหรืออิทธิพลของคณะราษฎรโดยตรง ฉะนั้นในระยะหลังนี้รัฐบาลเปลี่ยนท่าทีที่จะขอประนีประนอมต่อองค์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นการยืนยันความประสงค์อันแน่วแน่ของรัฐบาล พร้อมกันนั้นรัฐบาลก็กราบทูลอภัยบังคมทูลให้องค์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ทรงหาหนทางตกลงกันอย่างเรียบร้อย และกราบทูลถามเรื่องการแต่งตั้งรัชทายาท ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงสละสิทธิในการแต่งตั้งรัชทายาท โดยพระราชทานโอกาสให้รัฐบาลเลือกพระมหากษัตริย์องค์ใหม่ตามความพอใจ การที่รัฐบาลเปลี่ยนท่าทีดังกล่าวนี้ อาจจะเป็นเพราะว่ารัฐบาลแน่ใจว่ารัฐบาลมีสภาผู้แทนราษฎรให้ความสนับสนุนอยู่ ฉะนั้นการสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวอาจจะไม่มีผลกระทบกระเทือนต่อเสถียรภาพของรัฐบาลเหมือนกับที่รัฐบาลเกรงกลัวมาแต่แรก

สำหรับสภาผู้แทนราษฎรนั้นอาจกล่าวได้ว่ามีบทบาทในการขอประนีประนอมต่อองค์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวน้อยมาก ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนมากก็เป็นพรรคพวกของรัฐบาลอยู่แล้ว นอกจากนั้นสมาชิกจำนวนมากยังไม่เข้าใจบทบาทของสภาผู้แทนราษฎรและมีทัศนคติที่ผิด ๆ ต่อหน้าที่ในฐานะเป็นผู้แทนราษฎร ฉะนั้นเมื่อรัฐบาลนำเรื่องนี้เข้าสู่ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ผู้แทนราษฎรส่วนมากมักจะอภิปรายกันไปนอกประเด็นเสียเป็นส่วนใหญ่และเมื่อรัฐบาลรวบรัดให้มีการลงมติ สมาชิกส่วนมากก็ลงมติเห็นชอบกับการที่รัฐบาลได้ปฏิบัติไปแล้ว ดังนั้นบทบาทของสภาผู้แทนราษฎรในกรณีนี้ จึงเป็นเพียงเครื่องมือที่จะสนับสนุนการกระทำและนโยบายของรัฐบาลเท่านั้น

กล่าวได้ว่าพระราชหัตถเลขาที่สละราชสมบัตินั้น ได้ยังความเศร้าสลดมาให้แก่พระยานหลฯ และรัฐบาลเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจากที่ไม่สามารถแก้ไขสถานการณ์เช่นนั้นได้ และเมื่อได้แถลงให้สภาทราบแล้วที่ประชุมสภาได้ลงมติรับทราบด้วยความโทมนัส ในส่วนของประชาชนเองนั้นรัฐบาลต้องแถลงให้ประชาชนทราบ หากไม่รีบดำเนินการเกรงว่าประชาชนจะไม่เข้าใจ และเกรงว่าอาจจะก่อความไม่สงบขึ้นได้ โดยข้อความบางตอนดังนี้

"...เนื่องในการที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสละราชสมบัติ รัฐบาลขอแถลงให้ประชาชนทราบทั่วกันว่า นับตั้งแต่นั้นแต่ประเทศสยามได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบการปกครองโดยมีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญแล้ว รัฐบาลได้ดำเนินการปกครองประเทศเป็นที่เรียบร้อยตลอดมา ทั้งนี้โดยอาศัยพระบารมีแห่งพระองค์... บัดนี้ได้ทรงมีพระราชหัตถเลขาทรงสละราชสมบัติพระราชทานยังรัฐบาลตั้งแต่วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477 รัฐบาลได้รับพระราชกระแสใส่เกล้าฯ ด้วยความโทมนัสยิ่ง... รัฐบาลให้ข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน ตลอดจนอาณาประชาราษฎร์จงตั้งอยู่ในความสงบ ตลอดจนอย่าหลงเชื่อข่าวอกุศลใด ๆ ซึ่งหากจะมีผู้ก่อให้เกิดนั้น และช่วยเหลือร่วมมือกันเพื่อยังความเรียบร้อยให้แก่ประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญจงทุกประการ..."^{๘๔}

อย่างไรก็ตาม การสละราชสมบัติของพระปกเกล้าฯ ในครั้งนั้นกล่าวได้ว่า ส่วนหนึ่ง คณะราษฎรย่อมต้องพอใจ เนื่องจากได้กำจัดผู้นำของการปกครองตามระบอบเก่า ซึ่งมีพระราชฐานะเป็นพระมหากษัตริย์ ที่กล่าวอ้างเช่นนั้น โดยการวิเคราะห์ถึงความขัดแย้งระหว่างคณะราษฎรกับพระปกเกล้าฯ ในเรื่องรัฐธรรมนูญรวมทั้งครั้งหนึ่ง ได้เคยมีความขัดแย้งกันในเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ของหลวงประดิษฐมนูธรรม ผู้นำคณะราษฎรสายพลเรือน จนกระทั่งต้องเดินทางไปต่างประเทศและภายหลังได้เดินทางกลับ และได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลของ พ.อ.พระยาพหลฯ นอกจากนี้ปัจจัยที่สำคัญประเด็นหนึ่งก็คือสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า ในสภาผู้แทนราษฎรนั้นมีสมาชิกคณะราษฎร เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่เป็นจำนวนมาก และส่วนใหญ่อยู่ภายใต้อิทธิพลของหลวงประดิษฐมนูธรรม ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่า ความเห็นประการใดที่รัฐบาลได้ต่อรองกับพระปกเกล้าฯ เพื่อไม่ให้สละราชสมบัติ นั้นส่วนหนึ่ง รัฐบาลได้รับอิทธิพล และความเห็นจากสภาผู้แทนราษฎร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

^{๘๔} ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์, เรื่องเดิม, หน้า 178-181.

รัฐบาลต้องรายงานและขอความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎร ก่อนและหลังการประนีประนอมต่อพระปกเกล้าฯ เสมอ และยิ่งพิจารณาถึงคำประกาศสละราชสมบัติ นั้นจะเห็นว่าพระองค์ทรงน้อยพระทัย ที่รัฐบาลไม่ยอมปฏิบัติตามคำขอร้องใด ๆ จากพระองค์เลย ซึ่งจะมองได้เด่นชัดว่า สภาผู้แทนราษฎรมีอิทธิพลอย่างมากต่อการตัดสินใจของรัฐบาล โดยลงมติเห็นชอบและได้ดำเนินการด้วยเสมอ

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าในประเด็นนี้หลวงประดิษฐมนูธรรม อาจใช้สภาผู้แทนราษฎร ที่ตนมีอิทธิพลอยู่ เป็นเครื่องมือให้รัฐบาลดำเนินการต่าง ๆ จนกระทั่งพระปกเกล้าฯ สละราชสมบัติ และถูกกีดกันออกจากการเมือง เพื่อจะได้ดำเนินการตามอุดมการณ์ของคณะราษฎร ที่มีมาตั้งแต่เริ่มแรกก็ได้ ซึ่งหากพระปกเกล้าฯ ทรงครองราชย์อยู่ จะทำให้การดำเนินการทางการเมือง ตามวิถีทางของคณะราษฎรจะต้องถูกขัดขวาง และโต้แย้งอยู่ตลอดเวลา

สำหรับทางด้านรัฐบาลนั้น พ.อ. พระยาพหลฯ ผู้นำรัฐบาลได้มอบหมายให้ผู้แทน 3 ท่าน เป็นผู้เจรจาต่อรองแทนรัฐบาล ในส่วนนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นข้อบกพร่องของรัฐบาลที่ไม่เจรจาด้วยตนเอง ซึ่งในประเด็นที่พระองค์ทรงมีพระราชดำริ (นอกจากพระราชบันทึก) แต่ครั้งนั้นได้ตอบแทนรัฐบาลแทบทั้งสิ้น ซึ่งน่าจะเป็นได้ว่า ความเห็นของรัฐบาลกับผู้แทนรัฐบาลอาจไม่ตรงกัน (แต่ก็ยอมรับในภายหลัง)

ดังนั้น พ.อ. พระยาพหลฯ จึงถูกตำหนิจากพระปกเกล้าฯ ในเรื่องที่ว่า รัฐบาลไม่ดำเนินการตามครรลองประชาธิปไตย จึงดูเสมือนว่าพระองค์ตำหนิรัฐบาล ซึ่งในฐานะผู้นำประเทศแล้ว พ.อ. พระยาพหลฯ จะต้องรับผิดชอบอย่างเต็มที่

หากจะกล่าวไปแล้วโดยส่วนตัวของพระยาพหลฯ เอง ในฐานะที่เป็นผู้นำรัฐบาลก็ได้กระทำการผ่อนปรนประนีประนอมต่อข้อเรียกร้องของพระปกเกล้าฯ เป็นอย่างมาก และโดยเฉพะอย่างยิ่ง ได้อาศัยความจงรักภักดีต่อราชบัลลังก์อย่างมั่นคง การกระทำของรัฐบาลในเรื่องดังกล่าวแทบทุกเรื่อง ได้รายงานและขอความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรก่อนทุกครั้ง

หาได้กระทำการตามอำเภอใจไม่จากการที่พระปกเกล้าฯ ได้สละราชสมบัตินี้ได้เป็นผลกระทบท่อจิตใจของประชาชนชาวไทยเป็นอย่างยิ่ง รัฐบาลได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่ง โดยเฉพาะตัวผู้นำรัฐบาลเอง ได้พยายามอย่างเต็มความสามารถที่จะยับยั้งการสละราชสมบัติ แต่ปรากฏว่าจากพระราชหัตถเลขาทรงสละราชสมบัตินั้น พระยาพหลฯ เป็นบุคคลเพียงคนเดียวที่ถูกระบุชื่อ และได้รับการตำหนิว่าไม่ดำเนินตามครรลองของประชาธิปไตย ทั้ง ๆ ที่นับตั้งแต่การปฏิวัติเมื่อครั้ง 24 มิถุนายน 2475 เป็นต้นมา พระยาพหลฯ ก็เป็นผู้นำบุคคลแรกที่ได้ให้มีการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งได้กระทำการก่อนที่จะมีเหตุการณ์สละราชสมบัติเสียอีก แม้ว่าการปกครองประเทศจะยังไม่ได้เป็นการพัฒนาการทางการเมืองอย่างเต็มรูปแบบเท่าใดนัก ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลต้องคอยแก้ไขความขัดแย้งต่าง ๆ ที่โหมเข้าสู่รัฐบาล แต่ก็พอที่จะกล่าวได้ว่า ได้เป็นผู้สถาปนาให้เกิดระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยคนแรกกว่าได้

5.3.1 พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา ลลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี อันเนื่องมาจากการซื้อขายที่ดินพระคลังข้างที่

ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้สละราชสมบัติแล้วนั้น รัฐบาลของพระยาพหลฯ ก็ต้องประสบกับมรสุมทางการเมืองอีกครั้ง โดยการที่สำนักงานพระคลังข้างที่ ได้ตัดแบ่งที่ดินให้แก่เอกชน ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่แล้ว เป็นสมาชิกของกลุ่มคณะราษฎรที่ได้ร่วมกระทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และเป็นรัฐมนตรีโดยราคาซื้อขายที่ดินดังกล่าว มีราคาต่ำกว่าราคาประเมิน รวมทั้งในการซื้อขายที่ดินดังกล่าว ได้เปิดโอกาสให้มีการผ่อนส่งได้ด้วย พระดุลยธารณปริชาโวที รัฐมนตรีเป็นผู้รับผิดชอบ ในเรื่องดังกล่าว ได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ความสนใจอย่างมาก ด้วยเกรงว่าจะเกิดการกระทำที่ส่อทุจริต เป็นการแสวงผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้มีอำนาจทางการเมืองในขณะนั้น นอกจากนี้การซื้อขายที่ดินเหล่านี้ก็ได้มีการเปิดเผยขายให้เป็นที่ทราบโดยทั่วไป จนกระทั่งเป็นที่ครหาในหมู่ของประชาชนโดยทั่วไป

ดังนั้นในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 12/2480 สมัยวิสามัญ เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2480 นายเลียง ไชยกาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากจังหวัดอุบลราชธานี ได้ยื่นกระทู้ถามรัฐบาลในเรื่องการซื้อขายที่ดินพระคลังข้างที่จำนวน 8 ข้อ โดยรายละเอียดมีดังนี้

1. กรมพระคลังข้างที่เดิมขึ้นกับสำนักนายกรัฐมนตรี้ แต่โอนไปขึ้นกับ
กระทรวงการคลัง เริ่มโอนจริง ๆ เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2480 ก่อนใกล้ ๆ จะโอนไปขึ้น
กับกระทรวงการคลังนั้น ได้มีการโอนขายสังหาริมทรัพย์ของกรมพระคลังข้างที่มากที่สุด คือ
ตั้งแต่วันที่ 1-20 กรกฎาคม 2480 มีกว่า 25 ราย ดังปรากฏตามหลักฐาน ดังนี้

วันที่ 1 กรกฎาคม 2480

สำนักพระราชวัง (พระคลังข้างที่) เป็นเจ้าของ พระยาฤทธิอัคเนย์เป็นผู้ซื้อ โฉนดเลขที่ 3243 อำเภอบางรัก ราคา 8,000 บาท โฉนดเลขที่ 3130 อำเภอบางรัก
ราคา 700 บาท โฉนดเลขที่ 2610 อำเภอบางรัก ราคา 1,300 บาท

วันที่ 2 กรกฎาคม 2480

พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นเจ้าของ นายนเรศศิริรักษ์ เป็นผู้ซื้อ โฉนดเลขที่
4140 อำเภอบางซื่อ ราคา 4,000 บาท

วันที่ 15 กรกฎาคม 2480

สำนักพระราชวัง เป็นเจ้าของ นายวิลาศ โอสถานนท์ เป็นผู้ซื้อ โฉนด
เลขที่ 3845 อำเภอบางรัก ราคา 6,000 บาท

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นเจ้าของ พระพิจิตรราชสาส์นเป็นผู้ซื้อ
โฉนดเลขที่ 4243 อำเภอบางซื่อ ราคา 5,945 บาท

วันที่ 16 กรกฎาคม 2480

สำนักพระราชวัง เป็นเจ้าของ หลวงนิเทศฯ เป็นผู้ซื้อ โฉนดเลขที่ 586
อำเภอพระนคร ราคา 7,000 บาท

สำนักพระราชวัง เป็นเจ้าของ นายเอก ศุภโปดก เป็นผู้ซื้อ โฉนดเลขที่
1366 อำเภอบางกอกใหญ่ ราคา 2,488 บาท

วันที่ 17 กรกฎาคม 2480

สำนักพระราชวัง เป็นเจ้าของ ทลวงชำนาญนิติเกษตร เป็นผู้ซื้อ โฉนด
เลขที่ 3849 อำเภอบางรัก ราคา 9,231 บาท

โฉนดเลขที่ 522 นายแสง มหาธานี เป็นผู้ซื้อ ราคา 4,070 บาท

โฉนดเลขที่ 2110 อำเภอบางรัก นายรราชฯ เป็นผู้ซื้อ ราคา 6,614 บาท

โฉนดเลขที่ 2383, 2395, 2400 ที่ดินสำเเพง นายสอน บุญจง เป็นผู้ซื้อ
ราคา 5,584 บาท

โฉนดเลขที่ 3473 อำเภอบางรัก ทลวงอรรถสารประสิทธิ์ เป็นผู้ซื้อ ราคา
10,724 บาท

โฉนดเลขที่ 433 อำเภอพระนคร นายจำนงค์ ราชกิจ เป็นผู้ซื้อ ราคา
6,134 บาท

โฉนดเลขที่ 560, 2569 ที่ดินสำเเพง ร.อ.กุหลาบ กาญจนสกุล เป็นผู้ซื้อ
ราคา 6,734 บาท

โฉนดเลขที่ 6128 อำเภอบางซื่อ ทลวงยุทธศาสตร์โกศล เป็นผู้ซื้อ ราคา
10,303 บาท

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นเจ้าของ นายประจวบ
บุรานนท์ เป็นผู้ซื้อ โฉนดเลขที่ 6943 อำเภอบางซื่อ ราคา 11,790 บาท

โฉนดเลขที่ 380, 489, 530 อำเภอดุสิต ร.อ.กระวี ฉัตรภูติ เป็นผู้ซื้อ
ราคา 5,480 บาท

วันที่ 19 กรกฎาคม 2480

สำนักพระราชวัง เป็นเจ้าของ พระดุลยธรรมปริชาวิท เป็นผู้ซื้อ
โฉนดเลขที่ 2486 ที่ดินสำเเพง ราคา 14,000 บาท

นอกจากนี้ยังมีอีกหลายราย แต่หากหลักฐานยังไม่ได้ ตาม

ข้อ 1. นี้ว่า มีความจริงเพียงไร

ข้อ 2. ราคาที่ขายนั้น โดยมากขายผ่านชำระเป็นรายเดือนใช่หรือไม่

ข้อ 3. ราคาที่ขายนั้นถูกมากใช้หรือไม่ และขอถามว่า เหตุใดจึงไม่ประกาศให้ประชาชนรู้ เพื่อจะได้ซื้อ อันอาจได้ราคาดีกว่า มิใช่บังคับขายให้พวกห้องเดียวกันเอง

ข้อ 4. ค่าธรรมเนียมในการซื้อขาย ธรรมดาผู้ซื้อออก แต่การซื้อขายคราวนี้ พระคลังข้างที่ออกเองใช้หรือไม่

ข้อ 5. การสำรวจเพื่อแบ่งแยกที่ดินตามธรรมดาใช้เวลาเพียง 2 เดือน แต่การซื้อขายแบ่งแยกที่ดินรายนี้ 2 วันเสร็จ เหตุไรจึงเป็นเช่นนั้น

ข้อ 6. เหตุผลการขายที่ดินคราวนี้มีอย่างไร ขอให้อธิบาย

ข้อ 7. ตามเรื่องที่ปรากฏนี้ มีเสียงโจษจันว่า ในกรมพระคลังข้างที่ เกิดทุจริตกันมากท่านจะตั้งกรรมการหรือคนภายนอกจริง ๆ ไม่เกี่ยวข้องส่วนได้ส่วนเสียชำระสะสางถึง เรื่องทุจริตเกี่ยวกับที่ดินได้หรือไม่

ข้อ 8. ท่านทราบหรือไม่ที่ดินแทบทุกแห่งที่ขายคราวนี้ มีลักษณะที่น่าสนใจอยู่ข้อหนึ่ง คือ รายได้จากที่ดินไล่เลี่ยกันกับเงินค่าซื้อผ่นส่ง เช่น ที่ดินราชพัสดุที่ขายให้พระตุลยธรรมปริชาวิท ได้ค่าเช่าเดือนละ 150 บาท แต่ผ่นส่ง เดือนละ 100 บาท ขอถามว่าท่านจะลงโทษผู้ทุจริตยิ่งกว่าไล่ออกได้ไหม

นายกรัฐมนตรี ได้ตอบกระทู้ถาม ดังต่อไปนี้

ข้อ 1. การซื้อขายเช่นนี้เวลานี้ก็มี แต่ก่อน ๆ ก็เคยมี

ข้อ 2. ให้ผ่นชำระได้

ข้อ 3. บางรายจะว่าถูกก็ได้ ที่ไม่ได้ประกาศก็เพราะไม่ได้ตั้งใจจะขาย หากที่จะขายให้นั้นก็เพราะเป็นพระมหากรุณาธิคุณเท่านั้น

ข้อ 4. ข้าพเจ้าไม่ทราบ

ข้อ 5. ไม่ทราบข้อเท็จจริง แม้แต่การสำรวจเพื่อแบ่งแยกที่ดินของเจ้าพนักงาน

ข้อ 6. ได้ตอบแล้วว่า ขายให้แก่ผู้สมควรได้รับพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณเป็นราย ๆ ไป

ข้อ 7. ข้าพเจ้าไม่สงสัยว่า การกระทำนั้นเป็นการทุจริต เพราะได้กระทำโดยวิธีเปิดเผย

ข้อ 8. ข้อเท็จจริงไม่ทราบ แต่รายที่ดินที่อ้างนั้นไม่รู้^{๘๕}

จากกระทู้ของนายเสียง ไชยกาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดอุบลราชธานีนั้น ได้ทำให้เกิดการอภิปรายโจมตีรัฐบาลอย่างรุนแรง โดยได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากจังหวัดนครพนม คือ นายไต้ ปาณิกบุตร ได้อภิปรายในนโยบายของรัฐบาลว่าด้วยเรื่องการจัดระเบียบพระคลังข้างที่ด้วย โดยให้เหตุผลว่า

"...ทรัพย์สินของพระมหากษัตริย์เป็นทรัพย์สินแผ่นดิน ไม่ใช่เป็นของส่วนพระองค์ เราต้องรักษาไว้ ฉะนั้นนโยบายการจัดทรัพย์สินจึงมีว่า ต้องจัดให้คงอยู่และเจริญขึ้น มิให้เสื่อมลง ดังนั้นจึงได้มีกฎหมายโอนพระคลังข้างที่ไปให้กระทรวงการคลังรักษาต่อไป ก่อนมีการโอนกิจการไปอยู่กับกระทรวงการคลัง ได้ความว่า กระทรวงการคลังต้องการให้เรียบร้อยเสียก่อน จึงในระหว่างนี้ได้มีการขายที่ดินกันเป็นจำนวนมาก ปรากฏว่าบางท่านซื้อแล้วได้กลับโอนคืนไปด้วย รู้สึกตัวว่าจะถูกต้ม ขอโทษที่ต้องออกนามคุณหลวงพิบูลสงคราม หน้าชมเชยอย่างยิ่ง ท่านได้ซื้อไว้ 8 แปลงพอรู้ว่าเป็นเรื่องสกปรกท่านก็คืนหมด คุณหลวงธำรงฯ ก็เช่นเดียวกัน ท่านไม่ยอมซื้อ นอกจากนั้นยังมีรัฐมนตรีอีกหลายท่าน ถูกชวนให้ซื้อในทำนองนี้ มีอยู่รายหนึ่งจะนำมาอ้างเป็นข้อเท็จจริงคือที่ดินรายพระยาสุรเกษตรโสภณ ผู้เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ได้รับพระราชทานประจำตระกูล ได้จำนองที่ดินราคาหลายหมื่นบาทกับพระคลังข้างที่ แล้วขอซื้อที่ดินคืนด้วยราคา 20,000 บาท แต่คลังไม่ขายไปขายให้กับบุคคลอื่นอีกผู้หนึ่ง ซึ่งมีเกียรติคุณความดีไม่เท่ากับพระยาสุรเกษตรโสภณจึงขอให้เจ้าคุณนายฯ อภิปราย..."^{๘๖}

^{๘๕} รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร, ครั้งที่ 12/2480 (วิสามัญ), วันที่ 27 กรกฎาคม 2480, หน้า 306-500.

^{๘๖} ดูรายละเอียดใน รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 12, 13/2480 (วิสามัญ) วันที่ 27-28 กรกฎาคม 2480, หน้า 301-352.

จากการอภิปรายของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรวมทั้งการโต้ตอบของรัฐบาล ได้ดำเนินไปอย่างรุนแรงยิ่งขึ้น ทั้งนี้สมาชิกได้อภิปรายพาดพิงไปถึงประธานผู้สำเร็จราชการแผ่นดินคือ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพยามภา ก็ยังทำให้บรรยากาศในการประชุมมีความตึงเครียดมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการอภิปรายของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากจังหวัดอุบลราชธานีอีกคนหนึ่ง ซึ่งได้อภิปรายความตอนหนึ่งว่า

"...ท่านนายกรัฐมนตรีที่เคารพ ท่านพยายามปิดความรับผิดชอบแก่ผู้บริหารแต่ละคน เรื่องนี้มีประเด็นสั้น ๆ ว่า การที่รัฐบาลทำอย่างนี้มาแล้วหรือ ถ้างามก็ผ่านไปได้ แต่ถ้าไม่งามจะทำอย่างไรต่อไป แต่ข้อเท็จจริงนั้นขัดกันอยู่ ส่วนข้อที่รัฐมนตรีมหาดไทยกังวลว่าจะตั้งกรรมการไปไม่ได้นั้น ขอค้านว่าตามข้อบังคับข้อมทำได้..."⁸⁷

ครั้นการอภิปรายของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์จบลง พระยานหลฯ นายกรัฐมนตรีได้กล่าวตอบนายทองอินทร์ ตั้งใจความตอนหนึ่งว่า

"...ข้าพเจ้าคิดว่าสมาชิกทั้งหลายยังคงมีความข้องใจอยู่ ถึงหากข้าพเจ้าจะมีความรับผิดชอบให้แต่ละคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหน้าที่รัฐบาล ไม่มีความผิด แต่ถ้าหากในฐานะที่ข้าพเจ้า เป็นผู้รับผิดชอบสำนักพระราชวังเมื่อเกิดความผิดเช่นนี้ขึ้น จึงขอให้ตั้งกรรมการไปสอบสวนท่าน ไม่ใช่สอบสวนคนอื่น คณะผู้สำเร็จราชการมีอำนาจที่จะวินิจฉัยว่าอันใดควรให้อันใดควรกรอุทธรณ์หรือไม่..."⁸⁸

ในตอนจบคำอภิปรายพระยานหลฯ นายกรัฐมนตรีได้กล่าวว่า "...ไม่ใช่โอ้อวดตอกลง ชีวิตยังให้ได้สามมหาอะไรกับเรื่องนี้จะให้ไม่ได้ ที่พูดนี้ไม่ใช่โกรธแต่ด้วยความจริงที่เดียว..."⁸⁹

⁸⁷ วิเทศกรณีย์ (นามแฝง), อ้างแล้ว, หน้า 514.

⁸⁸ เรื่องเดิม.

⁸⁹ เรื่องเดิม.

จากการประชุมตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นการประชุม การตอบคำอภิปรายของพระยาพหลฯ ไม่ค่อยชัดเจน มีความคลุมเครือโดยเฉพาะการตอบกระทู้ของนายเลียงไชยกาล ดูเหมือนว่านายกรัฐมนตรีไม่ทราบเรื่องราวเกี่ยวกับการซื้อขายที่ดินพระคลังข้างที่เท่าใดนัก ดังนั้นเพื่อให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และชัดเจนต่อกระทู้ดังกล่าว พระยาพหลฯ ได้ใช้อำนาจของนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาในเรื่องนี้ขึ้นคณะหนึ่ง อันประกอบด้วย

1. เจ้าพระยาศรีธรรมราชิเบศ	เป็นประธานกรรมการ
2. พระยานลราชสุวัจน์	กรรมการ
3. พระยาอรรณการีนิพนธ์	กรรมการ
4. พระยาอิศราชทรงศิริ	กรรมการ
5. พระยาสารคามคณาภิบาล	กรรมการ

ต่อมาเจ้าพระยาศรีธรรมราชิเบศ ได้ขอลอนตัวจากตำแหน่งประธานกรรมการ ดังนั้นรัฐบาลจึงได้แต่งตั้งให้พระนลราชสุวัจน์ เป็นประธานกรรมการแทน และแต่งตั้งพระยาพลากรุธรรมพิชัยเป็นกรรมการอีกคนหนึ่ง โดยให้มีหน้าที่สอบสวนการซื้อขายที่ดินดังกล่าวในประเด็นดังต่อไปนี้คือ

1. การขายที่ดินแก่บุคคลบางคนถูกต้องหรือไม่
2. ผู้ซื้อมีความผิดหรือไม่^{๑๐}

แต่แล้วการอภิปรายในเรื่องดังกล่าวยังไม่จบสิ้น โดยยังไม่ได้มีการลงมติประการใด พระยาพหลฯ นายกรัฐมนตรีก็ได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งเสียก่อน ทั้งนี้เพื่อที่จะได้เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้ทำการสอบสวนหาข้อเท็จจริงได้โดยสะดวก รวมทั้งเป็นการขจัดข้อกล่าวหาของตนด้วย ผลจากการลาออกครั้งนี้ ทำให้คณะรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลต้องออกจากตำแหน่งตามไปด้วย

^{๑๐} รวง ศยามานนท์, เรื่องเดิม, หน้า 91.

การที่รัฐบาลลาออกในครั้งนี้แม้จะยังไม่มีการลงมติไม่ไว้วางใจถือกันว่าเป็นการกระทำที่เหมาะสมยิ่งของผู้เป็นหัวหน้ารัฐบาล ทั้งนี้เมื่อรัฐบาลถูกรัฐสภาโจมตีอย่างหนักและรัฐบาลไม่สามารถจะตอบได้อย่างชัดเจน อันเป็นการแสดงความบริสุทธิ์ก็ยอมเป็นการมัวหมองต่อรัฐบาลเองและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา และผู้ก่อการคนอื่น ๆ ที่ไม่รู้เรื่องราวก็พลอยเสียชื่อเสียงไปด้วย ดังนั้นทางออกที่ดีที่สุดที่จะแก้ไขปัญหาคือชั้นพระยาพลพลพยุหเสนาจึงตัดสินใจขอลาออกเสียก่อนต่อเมื่อได้รับเสียงสนับสนุนจากสภามากพอจึงค่อยเข้ามาเป็นรัฐบาลใหม่ ในขณะที่เดียวกันเป็นโอกาสอันดีที่จะได้ปรับปรุงคณะรัฐมนตรีด้วยรัฐมนตรีที่ทำให้เสียภาพพจน์รัฐบาลจะได้ไม่เข้าร่วมในคณะรัฐมนตรีอีก การลาออกของพระยาพลฯ ในครั้งนี้ ในวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2480

กล่าวได้ว่าจากเหตุผลที่ พ.อ.พระยาพลฯ ได้กราบถวายบังคมลาออกนั้นได้ปรากฏหลักฐานที่ว่า "เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายดำเนินการสอบสวนเรื่องเกี่ยวกับการขายที่ดินของพระคลังข้างที่โดยความชอบธรรม"^{๑1}

สำหรับผู้สำเร็จราชการฯ เมื่อถูกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้อภิปรายโจมตีอย่างรุนแรง ในเรื่องดังกล่าว ก็ได้ขอลาออกจากตำแหน่งเช่นกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

"... เนื่องจากได้มีการอภิปรายกันในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร อันเกี่ยวข้องกับเรื่อง การซื้อขายที่ดิน พระคลังข้างที่ เมื่อมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางท่านได้อภิปรายพาดพิงมาถึงประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ คือตัวข้าพเจ้า อันมีถ้อยคำรุนแรงเป็นเหตุให้ข้าพเจ้ารู้สึกว่าเป็นการเสื่อมเสียเกียรติยศ และตำแหน่ง ในหน้าที่ราชการ

^{๑1} ประเสริฐ ปัทมะสุนันท์, รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี, หน้า 235.

ทั้งนี้ ข้าพเจ้ามันอยู่ในระบอบประชาธิปไตยโดยแท้ ยึดถือเสียงของประชาชนคือ
สภาผู้แทนราษฎรเป็นใหญ่ เมื่อสภาผู้แทนราษฎรเห็นว่าข้าพเจ้าเป็นผู้ที่ได้กระทำการ
ซึ่งเป็นที่ข้องใจของประชาชนเช่นนี้แล้ว ข้าพเจ้าก็ใคร่ขอลาออกเสียจากคณะผู้
สำเร็จราชการแทนพระองค์..."^{๑๒}

5.4 รัฐบาลของพระยาพหลพลพยุหเสนาชุดที่ 4 (9 สิงหาคม พ.ศ. 2480 - 20 ธันวาคม พ.ศ. 2480)

หลังการลาออกของพ.อ.พระยาพหลฯ อดีตนายกรัฐมนตรีก่อน ในการประชุมสภาผู้แทน
ราษฎรภายหลังจากที่ได้มีการพิจารณาหาผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แล้ว ได้มีการพิจารณาหา
ผู้ที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีก่อนหน้าพระยาพหลฯ ที่ได้ลาออกไป โดยการประชุมสภาฯ เมื่อ
วันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2480 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 และประเภทที่ 2 ได้ลง
มติเป็นเอกฉันท์ให้นายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีก่อนหน้า ทั้งนี้
เพราะว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมิได้ข้องใจในตัวของอดีตนายกรัฐมนตรีในเรื่องการซื้อขายที่ดิน
พระคลังข้างที่ แต่อดีตนายกรัฐมนตรีได้ขอรับรองว่า ให้สภาจัดการชักฟอกเรื่องการขายที่ดิน
พระคลังข้างที่ให้เรียบร้อยเสียก่อน เมื่อการเป็นเช่นนี้ สภาจึงนัดประชุมด่วนอีกครั้งหนึ่ง
และผลการประชุมยังคงยืนยันมติเดิม พร้อมกันนั้นสมาชิกจำนวน 80 นาย ก็ได้เข้าพบ
พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาที่วังปารุสกวัน ขอรับรองให้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีก่อนหน้า^{๑๓} และ
ในวันที่ 9 สิงหาคม 2480 ก็ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้นายพันเอก
พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรีก่อนหน้า และประกอบด้วยคณะรัฐมนตรี ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

^{๑๒} รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร, ครั้งที่ 13/2480 (วิสามัญ), สมัยที่ 2
วันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2480.

^{๑๓} รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร, ครั้งที่ 21/2480 (วิสามัญ), สมัยที่ 2
วันที่ 8 สิงหาคม 2480, หน้า 485.

1. นายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา	เป็นนายกรัฐมนตรี
2. นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
3. พระยาไชยยศสมบัติ	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
4. ชุนสมาหารหิตะคดี	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
5. หลวงประดิษฐมนูธรรม	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
6. นายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรธิการ
7. นายนาวาเอกหลวงสินธุสงครามชัย	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ
8. นายนาวาตรีหลวงถวัลย์ธำรงนาวาสวัสดิ์	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
9. พระยามหิธร	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
10. นายพันเอกพระบริรักษ์พิบูลย์กิจ	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ
11. นายพันเอกหลวงชำนาญยุทธศิลป์	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ
12. หลวงนาถนิติธาดา	เป็นรัฐมนตรี
13. นายนาวาเอกพระยาวิจารณ์จักรกิจ	เป็นรัฐมนตรี
14. หลวงวิจิตรวาทการ	เป็นรัฐมนตรี
15. นายนาวาเอกพระเวชยันต์รังสฤษฎ์	เป็นรัฐมนตรี
16. พระยาศรีเสนา	เป็นรัฐมนตรี
17. นายนาวาโทหลวงศุภชลาศัย	เป็นรัฐมนตรี
18. พระยาสมันตรัฐบุรินทร์	เป็นรัฐมนตรี
19. ชุนสุนทรวิศึกษากร	เป็นรัฐมนตรี
20. พระสารคามันประพันธ์	เป็นรัฐมนตรี
21. นายพันเอกพระยาอภัยสงคราม	เป็นรัฐมนตรี ^{๑๔}

^{๑๔} ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์, รัฐบาลไทยในรอบสี่สิบสองปี, หน้า 240.

จากการแต่งตั้งรัฐมนตรีชุดนี้จะพบว่า พระตุลยธารณปรีชาไวท์ รัฐมนตรีในคณะชุดเดิม ไม่ได้กลับมาเป็นรัฐมนตรีอีก ถือได้ว่ารัฐมนตรีผู้นี้ทำงานบกพร่องจึง ไม่ได้กลับเข้ามาร่วมรัฐบาล อีกหากจะวิเคราะห์รัฐบาลชุดใหม่ของพระยาพหลฯ นี้จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนตัวรัฐมนตรีหลายคน โดยที่ตัวนายกรัฐมนตรีเองก็ได้ไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรราธิการอีก ตำแหน่งหนึ่ง ให้หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแทน หลวงประดิษฐมนูธรรม ซึ่งไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ โดยการเปลี่ยนแปลงตัวรัฐมนตรีครั้งนี้ นายกรัฐมนตรีได้พิจารณาถึงความสามารถของรัฐมนตรีแต่ละท่าน และให้สอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเปลี่ยนตัวหลวงประดิษฐมนูธรรม กับหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เนื่องจากว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและ สันติในเชิงกฎหมายประกอบกับประเทศไทยในช่วงนั้นอยู่ในระหว่างขอแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็น ธรรมกับต่างประเทศอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้ประเทศไทยได้รับความเสมอภาค ในทางการศาลและอัตรา ภาษีศุลกากร ซึ่งต่อมาไทยก็สามารถแก้ไขในเรื่องเหล่านี้สำเร็จ นับได้ว่าเป็นความสำเร็จ ของรัฐบาลพระยาพหลฯ อีกเรื่องหนึ่ง

พระยาพหลฯ ได้นำคณะรัฐมนตรีเข้าแถลงนโยบายของรัฐบาลแก่สภาผู้แทนราษฎร ตามธรรมเนียมปฏิบัติในวันที่ 11 สิงหาคม 2480 "...คณะรัฐมนตรีจะดำเนินนโยบายตามที่ คณะรัฐมนตรีชุดก่อน ได้แถลงไว้ต่อสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ส่วนในเรื่องการซื้อขายที่ดินบางราย ของพระคลังข้างที่ซึ่ง เป็นปัญหาอยู่นั้นรัฐบาลจะได้ตั้งคณะกรรมการสอบสวนให้ชาวสะอาด..."^{๑๕}

หลังการแถลงนโยบายแล้วที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้ให้การรับรองเป็นเอกฉันท์

การดำเนินงานบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลในช่วงนี้ไม่มีอะไรมากนัก โดยที่ รัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติยกเลิกพระราชบัญญัติลดบ้านาญชั่วคราว พุทธศักราช 2480

^{๑๕} รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร, ครั้งที่ 22/2480 (วิสามัญ), สมัยที่ 2, วันที่ 11 สิงหาคม 2480.

ต่อสภาทั้งนี้ โดยที่ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการและพลเรือน โดยได้มีการปรับปรุงอัตราบำนาญให้เหมาะสม ผลในการปรับปรุงครั้งนี้ ผู้ได้รับบำนาญตามกฎหมายนั้น ก็จะมีอัตราใกล้เคียงกับอัตราตามความพระราชบัญญัติลดบำนาญชั่วคราวนั้นเสีย ให้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญฉบับเดียวกัน⁹⁶ ในการที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรก็ได้มติเห็นชอบตามข้อเสนอของรัฐบาล

5.4.1 การเลือกตั้งครั้งที่ 2 ของประเทศไทย

รัฐบาลของพระยามหลฯ ได้เข้ารับบริหารประเทศจนถึงวันที่ 15 สิงหาคม 2480 รัฐบาลได้ตราพระราชกฤษฎีกาปิดสมัยประชุมสภาผู้แทนราษฎร โดยนายกรัฐมนตรีได้กล่าวปราศรัยต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรความว่า

"...ท่านผู้เป็นประธานและท่านสมาชิกผู้มีเกียรติทั้งหลาย ก่อนปิดสมัยประชุมวิสามัญคราวนี้ข้าพเจ้าขอถือโอกาสแสดงความขอบคุณในนามของรัฐบาล ในการที่สภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาและผ่านร่างพระราชบัญญัติต่าง ๆ ซึ่งรัฐบาลได้เสนอไว้ในสมัยประชุมวิสามัญวิสามัญนี้ และขอขอบคุณท่านผู้เป็นประธาน ที่ได้อำนวยความสะดวกให้เป็นไปโดยเรียบร้อยในโอกาสนี้ด้วย การที่คณะรัฐมนตรีชุดก่อนลาออกก็ดี การที่คณะรัฐมนตรีชุดนี้เข้ารับตำแหน่งก็ดี ย่อมเป็นไปตามวิถีทางรัฐธรรมนูญและการที่สภาผู้แทนราษฎรสมัยนี้จะหมดวาระลง เพื่อกระทำการเลือกตั้งใหม่ ก็เป็นไปตามระบอบรัฐธรรมนูญเหมือนกับระบอบรัฐธรรมนูญนี้แหละ ทั้งรัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎรย่อมร่วมกันธำรงรักษา เมื่อมาถึงวาระที่ท่านสมาชิกประเภทที่ 1 จะพ้นสมาชิกภาพไป ข้าพเจ้าจึงขอแสดงความไว้อาลัย และขออำนวยพรให้ท่านสมาชิกทั้งหลายประสบความสำเร็จ มีความประสงค์สิ่งใดที่ชอบที่ควร ขอให้เป็นผลสำเร็จตามความประสงค์นั้น ๆ จงทุกประการเทอญ..."⁹⁷

⁹⁶ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (สมัยวิสามัญ) ปี พ.ศ. 2480, หน้า 157 และ ป.ช.ศ. เล่มที่ 50 ส.พ.ศ. 2480, หน้า 900.

⁹⁷ ประเสารัฐ ปัทมะสุคนธ์, รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี, หน้า 239.

เป็นอันว่าสภาผู้แทนราษฎรในช่วงนั้นต้องปิดประชุมไป ดังนั้นเมื่อสมาชิกภาพของสมาชิกผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ได้หมดวาระลง ทำให้รัฐบาลต้องจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่อีกครั้ง ซึ่งเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ โดยพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 3 ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2479 การเลือกตั้งในครั้งนี้ได้กำหนดเอาวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2480 เป็นวันเลือกตั้ง และเป็นการเลือกตั้งโดยตรง โดยที่ประชาชนมีสิทธิเลือกผู้แทนราษฎรได้โดยตรง ซึ่งเป็นข้อแตกต่างจากการเลือกตั้งในครั้งแรก สำหรับวิธีการเลือกตั้งนั้น ใช้วิธีการแบบแบ่งเขต เขตละ 1 คน ราษฎร 200,000 คนต่อผู้แทนราษฎร 1 คน หากว่าจังหวัดใดมีพลเมืองเกิน 200,000 คน ก็ให้มีเขตเลือกตั้งเพิ่มขึ้นให้อีก 1 เขต ต่อจำนวนพลเมืองทุก 200,000 คนเศษของ 200,000 ถ้าถึงหรือเกิน 100,000 คนให้นับเป็น 200,000 ดังนั้นจึงมีบางจังหวัดมีเขตเลือกตั้งหลายเขต เช่น จังหวัดนครพนม เป็นต้น ในกฎหมายเลือกตั้งฉบับนี้เปิดโอกาสให้ข้าราชการประจำสมัครเข้ารับเลือกได้ โดยมีข้อแม้ว่าจะต้องไม่สมัครในเขตที่ตนมีเงินเดือนและตำแหน่งประจำอยู่ ทั้งนี้รัฐบาลของพันเอกพระยาพหลพลกษัตริย์ต้องการจัดการเลือกตั้งด้วยความบริสุทธิ์ใจและเป็นกลางอย่างแท้จริง ป้องกันมิให้มีการใช้ตำแหน่งหน้าที่ราชการในการหาเสียงและเลือกตั้งอันอาจจะทำให้การเลือกตั้งไม่ยุติธรรม ข้าราชการประจำที่ได้รับการเลือกเป็นสมาชิกแล้วจะต้องลาออกจากการเป็นข้าราชการ เมื่อพ้นสภาพเป็นสมาชิกแล้ว โดยไม่มีเสียหายก็กลับเข้ารับราชการอีกก็ย่อมทำได้⁹⁸ ส่วนการหาเสียงนั้น การเลือกตั้งครั้งนี้รู้สึกว่ารุนแรงและคึกคักกว่าครั้งแรก มีการทำร้ายหวัคะแนนฝ่ายตรงกันข้ามด้วย เช่น ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น ในสมัยนั้นไม่มีพรรคการเมือง ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลเกรงว่า หากมีพรรคการเมืองขึ้นแล้วอาจจะมีการต่อต้านเพื่อล้มล้างรัฐบาล หรือรัฐบาลอาจจะเกรงว่าจะทำให้รัฐบาลไม่มีเสถียรภาพในการบริหารราชการแผ่นดินได้

ดังนั้น เมื่อการเลือกตั้งเสร็จสิ้นปรากฏว่า จำนวนผู้แทนราษฎรทั้งหมด 91 คน จากผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 6,123,239 คน ผู้ใช้สิทธิ 2,462,534 คน คิดเป็นผู้

⁹⁸ นรินดี เศรษฐบุตร และ โกลินทร์ วงศ์สุวรรณ, เมืองไทยในระบอบรัฐสภา (พระนคร: แพรวพินิจ, 2519), หน้า 75.

ออกเสียงทั้งหมดร้อยละ 40.22 ทั้งนี้จังหวัดนครนายกเป็นมีผู้ออกเสียงเลือกตั้งมากที่สุด ร้อยละ 80.50 ส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยที่สุด คือ ร้อยละ 22.24

5.5 รัฐบาลของพระยาพหลพลพยุหเสนา ชุดที่ 5 (21 ธันวาคม พ.ศ. 2480 - 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481

เมื่อการเลือกตั้งเรียบร้อยแล้วรัฐบาลได้มีพระราชกฤษฎีกาเรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 10 ธันวาคม 2480 โดยในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งนี้ ที่ประชุมได้เลือกพระยามานรราชเสวี เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร ทางด้านนายกรัฐมนตรีนั้นที่ประชุมมีความประสงค์ต้องการให้พระยาพหลฯ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกวาระหนึ่ง ทั้งนี้เนื่องจากเคยดำรงตำแหน่งมาหลายสมัย ถือได้ว่าเป็นผู้มีประสบการณ์ทางการเมืองมาก และได้รับความไว้วางใจจากฝ่ายพลเรือน และฝ่ายทหารมาก ดังนั้น เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2480 ก็ได้มีประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าแต่งตั้งพระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลอีก 18 ท่าน ดังต่อไปนี้

1. นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
2. หลวงประดิษฐมนูธรรม	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
3. นายนาวาตรีหลวงถวัลย์ธำรงนาวาสวัสดิ์	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
4. เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศ	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
5. พระยาไชยยศสมบัติ	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
6. นายพันเอก พระยาฤทธิอัคเนย์	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรธิการ
7. นายนาวาเอกหลวงสินธุสงครามชัย	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ
8. นายพันเอกพระบริรักษ์ชุกฤทธิกิจ	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ
9. นายนาวาโทหลวงศุภชลาศัย	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรธิการ

10. นายพันตำรวจเอก หลวงอดุลย์เดชจรัส	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการ กระทรวงมหาดไทย
11. นายพันเอกหลวงชำนาญยุทธศิลป์	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการ กระทรวงเศรษฐการ
12. นายนาวาอากาศเอก พระเวชยันต์รังสฤษดิ์	เป็นรัฐมนตรี
13. หลวงโกวิทอภัยวงศ์	เป็นรัฐมนตรี
14. นายนาวาเอก พระยาวิจารณ์จักรกิจ	เป็นรัฐมนตรี
15. หลวงวิจิตรวาทการ	เป็นรัฐมนตรี
16. นายพันเอก พระยาอภัยสงคราม	เป็นรัฐมนตรี
17. หลวงนฤเบศร์มานิต	เป็นรัฐมนตรี
18. พระสารศาสนประพันธ์	เป็นรัฐมนตรี ^{๑๑}

พระยาพหลฯ นายกรัฐมนตรีได้นำคณะรัฐมนตรีเข้าแถลงนโยบายต่อสภาว่ารัฐบาลนี้มีนโยบายที่จะดำเนินการก้าวหน้าต่อไปตามหลัก 6 ประการ^{1๐๐}

ในการนี้ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ได้ให้การรับรองรัฐบาลด้วยคะแนนเสียง 99

ต่อ 19

การบริหารประเทศของพระยาพหลฯ ก็ได้เริ่มขึ้นอีกวาระหนึ่ง โดยต้องดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายที่ได้แถลงเอาไว้ต่อสภาฯ แต่ทว่าการบริหารงานนั้นก็ไม่ได้ได้รับความสะดวกทั้งนี้ถูกควบคุมจากสภาผู้แทนราษฎรที่เฝ้าพยายามตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลโดยตลอด จนกระทั่งรัฐบาลชุดนี้ต้องประสบปัญหาในทางรัฐสภาอีกวาระหนึ่ง นั่นก็คือมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

^{๑๑} ประเสารัฐ ปัทมะสุนนท์, รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี, หน้า 250.

^{1๐๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า 256.

ได้เสนอญัตติต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรให้รัฐบาลตอบอันเป็นสาเหตุแห่งการดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีเป็นครั้งสุดท้ายของพระยาพหลพลพยุหเสนา

5.5.1 การยุบสภาผู้แทนราษฎร

ได้มีการประชุมสภาผู้แทนราษฎรซึ่งในการประชุมนั้น นายถวิล อุดล ผู้แทนราษฎรจากจังหวัดร้อยเอ็ด ได้เสนอญัตติขอแก้ไขข้อบังคับการประชุมและปรึกษาของสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2477 เมื่อมีการเสนอพระราชบัญญัติงบประมาณ รัฐบาลต้องเสนอรายละเอียดงบประมาณนั้น ให้สภาผู้แทนราษฎรทราบด้วย เพื่อจะได้พิจารณาตัดทอนหรือเพิ่มเติมได้อย่างถูกต้อง¹⁰¹

ปรากฏว่า พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรีได้ลุกขึ้นตอบไม่เห็นด้วยกับญัตตินี้ ที่ต้องการเสนองบประมาณรวมไม่ต้องแสดงรายละเอียด หลังจากนั้นได้มีการอภิปรายตอบโต้กันอย่างมาก¹⁰² จึงได้มีการออกเสียงลงคะแนนกัน ผลปรากฏว่าฝ่ายรัฐบาลแพ้ด้วยคะแนนเสียง 31 ต่อ 45 เสียง

เมื่อเสร็จสิ้นการประชุมสภาผู้แทนราษฎรแล้ว รัฐบาลก็ได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรีเป็นการด่วนในวันที่ 11 กันยายน 2481 และนายกรัฐมนตรีได้แจ้งให้ที่ประชุมทราบเรื่องรัฐบาลแพ้มติในสภา ความตอนหนึ่งว่า

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁰¹ แก้ววิเชียร แววสูงเนิน, ทหารเรือชบด (พระนคร: สำนักพิมพ์บงกช, 2512), หน้า 43.

¹⁰² ดูรายละเอียดใน รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร, ครั้งที่ 21/2481, (สามัญ), วันที่ 10 กันยายน 2481.

"... การที่เชิญมาประชุมวันนี้ก็เพราะมีเรื่องขัดกันระหว่างรัฐบาลกับสภาผู้แทนราษฎร คือ เรื่องยุติของ นายถวิล อุดล ผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด ขอแก้ไขข้อบังคับการประชุมและปรึกษาของสภาผู้แทนราษฎรข้อที่ 68 เกี่ยวกับการเสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ เพื่อพิจารณาปรับหลักการขึ้นต้นในสภาผู้แทนราษฎร ผู้เสนอต้องการให้แสดงบัญชีรายละเอียด แสดงหลักเกณฑ์การคำนวณภาษีอากร สัตินิตต่าง ๆ และรายละเอียดอื่น ๆ อีก เรื่องนี้ได้อภิปรายกันยืดเยื้อ ในตอนต้นเราเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญ ควรยืดเวลาไปพิจารณากันในวันหลัง เพื่อจะได้มีเวลาคิดกันมาให้เรียบร้อย แต่สมาชิกประเภทที่ 1 ใช้โอกาสที่มีสมาชิกประเภทที่ 2 น้อย เพราะมีฐานะกลับกันเสียบ้าง เข้าใจมติรัฐบาลและได้ลงมติให้ยืดเวลาออกไปอีก ก่อนยืดเวลาข้าพเจ้าเห็นว่าเข้าที่คับขันเพราะได้ฟังคำอธิบายทั้ง 2 ฝ่าย เห็นว่าผู้เสนอขอแก้ไขข้อบังคับเข้าใจผิด เสนอข้อที่เป็นการมัดรัฐบาล จึงได้ชี้แจงในที่ประชุมว่า ถ้าขึ้นลงมติปรับหลักการบังคับใช้ข้อบังคับนี้แก่รัฐบาล ๆ ก็ต้องลาออก เพราะไม่สามารถทำตามข้อบังคับนี้ได้ แต่อย่างไรก็ดี สมาชิกประเภทที่ 1 ทำไปโดยไม่ยุติธรรมใช้ไหวพริบ เล่ห์เหลี่ยมเข้าเล่นงานรัฐบาล ข้าพเจ้าสังเกตเห็นหลายเรื่องมาแล้ว ทั้ง ๆ ที่รัฐบาลแถลงว่ารับรองร่างพระราชบัญญัตินั้น ๆ ไม่ได้ ก็ถูกบังคับให้รับ เราก็นพยายามอดใจ มาถึงคราวนี้สำคัญ รัฐบาลปฏิบัติไม่ได้ และข้าพเจ้าก็ลั่นวาจาไว้แล้ว สมาชิกประเภทที่ 1 ก็ไม่ฟัง ทาวธิ์อุบายบังคับเป็นการเหลือรอด จึงแลเห็นว่าควรจะได้ลงโทษกันเสียคราวหนึ่ง คือสภาผู้แทนราษฎรของเราไม่ได้ เพราะเราเข้มงวดเอาเปรียบ เราก็ควรลาออก แต่ถ้าคิดว่าเรากลับทนสภาผู้แทนราษฎรไม่ไหว ก็ควรยุบสภาผู้แทนราษฎรเสียคราวหนึ่ง แล้วรัฐบาลก็ลาออกตามรัฐธรรมนูญเหมือนกัน..."¹⁰³

เมื่อพระยาพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรีได้กล่าวจบแล้ว ก็ได้มีรัฐมนตรีหลายท่านได้อภิปรายในเรื่องดังกล่าวนี้ จนในที่สุดที่ประชุมคณะรัฐมนตรีได้แถลงว่า

¹⁰³ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 30/2481, วันที่ 11 กันยายน 2481.

1. ให้นายกรัฐมนตรีเสนอเรื่องแก่คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ให้ทราบความประสงค์ของคณะรัฐมนตรีในการที่ขอลาออกจากหน้าที่
2. ถ้าคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เห็นว่าคณะรัฐมนตรีชุดนี้ควรบริหารราชการของประเทศต่อไป ก็ให้ทราบทูลว่ามีอีกทาง คือ ยุบสภาผู้แทนราษฎร
3. ให้ตั้งกรรมการขึ้นไว้เป็นการภายใน เพื่อดำเนินการในเรื่องคำแถลงการณ์และแก้ข่าวที่จะมีปรัปรำรัฐบาล คณะกรรมการนี้ให้ประกอบด้วย เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศ หลวงวิจิตรวาทการ และหม่อมเจ้าวรวงศ์ไวยากร วรวงศ์ กับหลวงประดิษฐมนูธรรม เป็นที่ปรึกษาของกรรมการคณะนี้

ที่ประชุมเห็นว่า เพื่อมิให้ต้องกลับมาประชุมอีกในกรณียุบสภาผู้แทนราษฎร ให้เลขาธิการคณะรัฐมนตรี เสนอร่างพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎรมาดู

เลขาธิการคณะรัฐมนตรี จึงนำร่างพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร เสนอที่ประชุมตกลงเห็นชอบด้วย¹⁰⁴

ตั้งนั้นหลังการประชุมคณะรัฐมนตรีแล้ว พระยาพหลภักได้กราบบังคมทูลลาออกจากตำแหน่งต่อคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ แต่คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไม่ยอมรับใบลาออก โดยได้อ้างว่า คณะรัฐมนตรีจะต้องเตรียมการรับเสด็จพระเจ้าอยู่หัวที่จะเสด็จกลับสู่พระนคร รัฐบาลควรอยู่บริหารราชการต่อไป จึงตราพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2481 โดยระบุในมาตรา 3 ความว่า "ให้ยุบสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ 1 ขึ้นมาใหม่กำหนดภายใน 90 วัน นับแต่วันใช้พระราชกฤษฎีกานี้"¹⁰⁵

¹⁰⁴ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 30/2481, วันที่ 11 กันยายน 2481, เรื่อง การยุบสภาผู้แทนราษฎร.

¹⁰⁵ ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 43, วันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2481.

ดังนั้นประเด็นการยุบสภาผู้แทนราษฎรในครั้งนี้จึงอยู่ที่รัฐบาลฝ่ายแพ้ คือมติของสภาผู้แทนราษฎร ที่ให้รัฐบาลแสดงรายละเอียดของการทำงานงบประมาณตามพระราชบัญญัติงบประมาณ ซึ่งในฐานะผู้นำทางการเมืองและหัวหน้ารัฐบาล พ.อ.พระยาพหลฯ ได้เลือกวิถีทางตามรัฐธรรมนูญด้วยการลาออก แต่ได้ถกยับยั้ง จึงมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่ ตามแนวทางประชาธิปไตย การที่ พ.อ.พระยาพหลฯ เลือกที่จะกระทำในลักษณะนี้ เป็นการแสดงบทบาทของผู้นำในฐานะที่ต้องรับผิดชอบ และใช้ความประนีประนอมต่อสภาผู้แทนราษฎร เพื่อเปิดโอกาสให้มีการพิสูจน์โดยใช้เสียงของประชาชน เป็นเครื่องตัดสิน เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองอยู่ในภาวะที่ไร้เสถียรภาพเช่นนี้

5.5.2 การเลือกตั้งครั้งที่ 3

ผลจากการประกาศพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2480 ทำให้อายุของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหมดลงในทันที ดังนั้นรัฐบาลในระหว่างที่ไม่มีสภาผู้แทนราษฎรนี้ติดกับรัฐบาลเมื่อเวลาได้ลาออกแล้ว โดยที่รัฐบาลที่ลาออกนั้นกิจการทางนโยบายหยุดหมด การบริหารของรัฐบาลคงเป็นไป แต่งานประจำเท่านั้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับนโยบายเลย ส่วนรัฐบาลในระหว่างยุบสภานั้น กิจการต่าง ๆ ของรัฐบาลคงดำเนินไปตามปกติ นอกจากนโยบายในเรื่องสำคัญ ๆ เมื่อมีเหตุการณ์เฉพาะหน้าเป็นการฉุกเฉิน รัฐบาลก็มีอำนาจในทางนิติบัญญัติโดยการตราพระราชกำหนดออกใช้เป็นการชั่วคราวในระหว่างที่ยังไม่มีสภาผู้แทนราษฎรนี้ เมื่อได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นใหม่ และได้มีการเปิดประชุมแล้ว รัฐบาลก็ต้องลาออก เพื่อจะได้ให้มีการแต่งตั้งใหม่ ซึ่งยุติที่เป็นต้นเหตุแห่งการยุบสภานี้ก็เป็นอันต้องตกไป ทั้งนี้เนื่องจากความสิ้นสุดของทั้งสภาผู้แทนราษฎรและรัฐบาลนั่นเอง

ในการเลือกตั้งครั้งที่ 3 นี้ ได้เริ่มขึ้นในวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2480 กฎหมายที่นำมาใช้ในการเลือกตั้งก็เป็นกฎหมายเดิม ผลการเลือกตั้งมีประชาชนผู้มาใช้สิทธิจำนวน 2,210,332 คน หรือร้อยละ 35.03 ของจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั่วประเทศจำนวน 6,310,172 คน จังหวัดนครนายก เป็นจังหวัดที่มีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 67.36 และจังหวัดตรังมีผู้ออกเสียงน้อยที่สุดคือ ร้อยละ 16.28 จะเห็นได้ว่า สถิติ

ผู้มาออกเสียงเลือกตั้งน้อยกว่าการเลือกตั้งครั้งที่ 2 มาก ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนเมินเฉยต่อการเลือกตั้งที่มีมากขึ้นชดมากเกินไป

5.5.3 พระยานทลพพยุหเสนาปฏิเสธตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ผลจากการยุบสภาผู้แทนราษฎร และได้จัดให้มีการเลือกตั้งตามวิถีทางประชาธิปไตยนั้นเป็นการแสดงให้เห็นว่า ประชาชนเห็นชอบกับนโยบายของรัฐบาลหรือกับสภาผู้แทนราษฎร โดยผู้ตัดสินคือตัวประชาชนเอง ทั้งนี้เพื่อการเลือกตั้งสิ้นสุด ได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว การประชุมสภาผู้แทนราษฎรก็ได้เริ่มขึ้นในที่ประชุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต้องการให้พระยาพหลฯ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง แต่ทว่าหลังจากที่ได้มีการประชุมคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว อดีตนายกรัฐมนตรีได้ยืนยันอย่างหนักแน่นที่จะไม่ขอรับตำแหน่งอีกโดยเด็ดขาด ทั้งนี้ต้องการที่จะให้บุคคลอื่นเข้าดำรงตำแหน่งแทน พร้อมนี้พระยาพหลฯ เอง ได้เสนอให้พันเอกหลวงพิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีสืบแทนคนต่อไป

กล่าวได้ว่าผลจากการยุบสภาฯ ในครั้งนี้ ทำให้ผู้นำของคนที่สำคัญที่สุดของคณะราษฎรต้องยุติบทบาทในการเป็นผู้นำประเทศในกาลต่อมา แต่ทว่าอุดมการณ์ของคณะราษฎรก็ยังคงดำเนินต่อไป เนื่องจากหลวงพิบูลสงครามได้รับการสถาปนาขึ้นแทน เพื่อที่จะนำพาประเทศไปสู่ความสงบสุขภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ในส่วนตัวของพระยาพหลพยุหเสนา นั้น จากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 หลังจากที่ได้ทำหน้าที่ในการบริหารราชการแผ่นดิน มาตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2476 จนถึงเดือนธันวาคม 2481 รวมระยะเวลา 5 ปี 6 เดือน ถือว่าพระยาพหลฯ ได้ทำคุณประโยชน์ไว้อย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ คือ การสถาปนาระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประเทศไทย

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดในบทที่ 5 นี้ มุ่งแสดงถึงเหตุการณ์และบทบาททางการเมืองของ พ.อ.พระยาพหลพยุหเสนา ในฐานะนายกรัฐมนตรี และผู้นำคณะราษฎรนับตั้งแต่การเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองที่แท้จริงของ พ.อ.พระยาพหลฯ โดยการกระทำรัฐประหาร เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 จนกระทั่งพ.อ.พระยาพหลฯ ได้ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 ด้วยการยุบสภาผู้แทน อันเนื่องมาจากรัฐบาลแพ้มติสภา ผู้แทนราษฎร เกี่ยวกับวิธีการเสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2481 ในฐานะผู้นำการเมืองที่มาจากผู้นำคณะราษฎร พ.อ.พระยาพหลฯ เป็นผู้มึนบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์ระบอบการปกครองประชาธิปไตยของไทย แม้ว่าการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแต่ละสมัยนั้นจะเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ ที่มุ่งโจมตีรัฐบาล แต่ พ.อ.พระยาพหลฯ ก็สามารถคลี่คลายวิกฤตการณ์ดังกล่าวได้ทุกครั้ง ทั้งนี้ไม่ว่าจะใช้วิธีการตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ และการใช้อำนาจของผู้บริหาร สิ่งที่น่าสนใจในบทนี้ก็คือ พ.อ.พระยาพหลฯ นายกรัฐมนตรีสามารถประคับประคองระบอบประชาธิปไตยให้ผ่านวิกฤตการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ มาได้นั้น ได้ดำเนินการเช่นไร และมีประเด็นใดที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะได้อธิบายตามประเด็นดังต่อไปนี้

1. การเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

อาจกล่าวได้ว่า พ.อ.พระยาพหลฯ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทบทุกสมัย (ตลอด 5 สมัยนั้น) ได้มีกลุ่มบุคคลหลาย ๆ ฝ่ายสนับสนุนให้ดำรงตำแหน่ง ไม่ว่าจะเป็นการเริ่มดำรงตำแหน่ง หลังการทำรัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 สำเร็จใหม่ ๆ ซึ่งก่อนการทำรัฐประหารนั้น พ.อ.พระยาพหลฯ ได้ลาออกจากตำแหน่งทางทหาร และทางการเมืองทุกตำแหน่ง แต่ทว่าได้มีกลุ่มนายทหารชั้นผู้น้อยที่นำโดย พ.ต.หลวงพิบูลสงคราม ผู้นำคณะราษฎรสายทหารบกชั้นผู้น้อย และนาวาตรีหลวงศุภชลาศัย ผู้นำคณะราษฎรทหารเรือ ได้ขอรับรอง เนื่องจากอยู่ในฐานะที่เป็นผู้นำอาวุโสของคณะราษฎร มีชื่อเสียงทั้งทางทหารและการเมือง นายทหารผู้น้อยใหญ่และผู้นำกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ให้การยอมรับและเกรงใจสำหรับความเห็นในส่วนตัวของ พ.อ.พระยาพหลฯ นั้น ตามหลักฐานคำพิพากษาศาลพิเศษ 2481 ได้กล่าวว่า

"...เมื่อพระยาพหลพลพยุหเสนาออกจากราชการแล้ว ได้มีตำรวจมาล้อมอยู่รอบ ๆ บ้าน เพื่อคิดจะทำร้ายพระยาพหลพลพยุหเสนา... ในที่สุดพระยาพหลพลพยุหเสนาจึงได้ไปตามหลวงพิบูลสงครามมา และเล่าเรื่องที่กล่าวแล้วให้ฟัง หลวงพิบูลสงครามว่ารู้เรื่องหมดแล้ว รับว่าจะช่วยและขอให้พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นผู้นำยึดการปกครองอีกครั้งหนึ่ง ชั้นแรกพระยาพหลพลพยุหเสนาไม่ยอมรับ เพราะได้รับปากกับพระยาทรงสุรเดชแล้ว แต่หลวงพิบูลสงครามอ่อนวอนขอให้พระยาพหลพลพยุหเสนา

เป็นผู้นำอีกครั้งหนึ่งเกิด พระยาพหลพลพยุหเสนา จึงรับว่าจะเป็นผู้นำโดยเห็นว่าเป็นการป้องกันตัว.." ¹⁰⁶

ซึ่งข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพระยาพหลฯ ได้ถูกรื้อขอลและกระทำไปเพื่อเป็นการป้องกันตัว

อย่างไรก็ตาม หลังดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว พระยาพหลฯ ได้ขอลาออกด้วยเห็นว่าตนไม่สามารถเป็นผู้นำประเทศได้ ทั้งยังเป็นผู้นิยมวิชาการทหารบก อีกตำแหน่งหนึ่งซึ่งมีภารกิจมากเกรงว่าจะเกิดข้อครหา แต่พระปกเกล้าฯ ได้ตัดทาน การลาออกดังกล่าวเนื่องจากเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจจากประชาชน และสามารถประสานสัมพันธ์ต่อกัน อันเหมาะสมจะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป และเมื่อการเลือกตั้งครั้งที่ 1 ในวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 เสร็จสิ้น การประชุมสภาผู้แทนราษฎร วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2476 นั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้มีมติให้ พ.อ.พระยาพหลฯ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไปจนกระทั่งได้ลาออกจากตำแหน่ง เมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2477 ด้วยเหตุผลที่สภาผู้แทนราษฎร ไม่อนุมัติตามที่รัฐบาลได้กระทำลัดยابัน ในเรื่องสัญญาการจำกัดยาง แต่แล้ววันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2477 ก็ได้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง เป็นครั้งที่ 3 ด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยังมีความไว้วางใจ และเชื่อถือ ในวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2480 จึงได้ขอลาออกจากตำแหน่งอีกครั้งหนึ่ง ด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ยื่นกระทู้ ความเกี่ยวกับการซื้อขายที่ดินพระคลังข้างที่ของรัฐบาล ซึ่งในต่อมา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้มีมติให้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นครั้งที่ 4 ในวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2480 หลังจากนั้นได้มีการเลือกตั้งทั่วประเทศเป็นครั้งที่ 2 ในวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2480 และที่ประชุมสภาผู้แทนได้มีมติให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกเป็นครั้งที่ 5 ในวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2480 และในที่สุดในวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2481 ได้มีประกาศยุบสภาผู้แทน เนื่องจากรัฐบาลแน้มติในสภาผู้แทนราษฎรกรณีการเสนอพระราชบัญญัติงบประมาณ จึงเป็นอันสิ้นสุดการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ พ.อ.พระยาพหลฯ กล่าวได้ว่า ก่อนเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

¹⁰⁶ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เล่มที่ 4/24, อ้างแล้ว

แต่ละครั้งนั้น จะได้รับการร้องขอจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 และ 2 ทุกครั้ง อย่างไรก็ตาม การเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและเป็นสาเหตุให้ลาออกนั้น ส่วนมากก็จะเกิดจากสภาผู้แทนราษฎร แทบทุกครั้งเช่นกัน ในประเด็นนี้จะกล่าวได้ว่า รัฐบาลภายใต้การนำของ พ.อ.พระยาพหลฯ ผู้นำคณะราษฎรนั้น ไม่มีความเป็นเอกภาพ ทั้งนี้ หากพิจารณาในคณะราษฎรนั้นมีกลุ่มต่าง ๆ หลายสาย เช่น สายทหารบก, ทหารเรือ และพลเรือน

สำหรับ พ.อ.พระยาพหลฯ นั้นมีความสัมพันธ์ในฐานะเป็นผู้อุปถัมภ์ กลุ่มทหารบก ซึ่งมีหลวงพิบูลสงครามเป็นผู้นำ, กลุ่มพลเรือน อันมีหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้นำ, กลุ่มทหารเรือซึ่งมีหลวงศุภชลาศัยเป็นผู้นำ ทั้งนี้รัฐบาลทั้ง 5 ชุด ของพ.อ.พระยาพหลฯ นั้น หลวงพิบูลสงคราม และหลวงศุภชลาศัย ได้ร่วมในคณะรัฐบาลทุกชุด ขณะที่หลวงประดิษฐมนูธรรม นั้นได้เข้าร่วมในรัฐบาลตั้งแต่ชุดที่ 2 เป็นต้นมา ความไร้เสถียรภาพของรัฐบาลจึงน่าจะเกิดจากความขัดแย้งทางการเมืองขึ้นจากการชิงชัยกันในเรื่องการแสวงหาอำนาจทางการเมืองของแต่ละกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มของหลวงพิบูลสงครามกับกลุ่มของหลวงประดิษฐมนูธรรม ซึ่งหลวงพิบูลสงครามนั้นมีความอำนาจอันสำคัญที่กองทัพ ขณะที่หลวงประดิษฐมนูธรรมพยายามสร้างฐานอำนาจจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สายพลเรือนทั้งประเภทที่ 1 และประเภทที่ 2 เพื่อลดทอนอำนาจของหลวงพิบูลสงคราม อาทิเช่น ได้สนับสนุนให้นายเลียง ไชยกาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดอุบลราชธานี เปิดเผยกรณีทุจริตเกี่ยวกับการซื้อขายที่ดินพระคลังข้างที่ ซึ่งหลวงพิบูลสงครามมีส่วนพัวพันอยู่¹⁰⁷

สำหรับฝ่ายทหารเรือ โดยมีหลวงศุภชลาศัย เป็นผู้นำนั้นอาจกล่าวได้ว่าไม่ค่อยมีบทบาทในเรื่องความขัดแย้งทางการเมืองเท่าใดนัก ส่วนมากมักจะคล้อยตามกลุ่มของหลวงพิบูลสงคราม ทั้งนี้ได้ร่วมกันทำรัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 มาแล้ว

¹⁰⁵ สถาบันไทยคดีศึกษา มธ. F.O. 37142104 "Political Situation in fiam.

2. ความขัดแย้งของพรรคผู้นำคณะราษฎรสายทหารบกและสายพลเรือน

การที่หลวงพิบูลสงคราม และหลวงประดิษฐมนูธรรม เป็นผู้มีส่วนที่สำคัญในการปฏิวัติ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ในฐานะเป็นผู้ร่วมก่อตั้งและเป็นผู้นำคณะราษฎรด้วยกัน จึงเป็นโอกาสให้บุคคลทั้งสองสร้างฐานอำนาจทางการเมืองได้อย่างทัดเทียมกันในเวลาต่อมา แต่จากการที่หลวงประดิษฐมนูธรรมต้องเดินทางออกนอกประเทศ เมื่อ 12 เมษายน พ.ศ. 2476 อันเนื่องมาจากปัญหาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ทำให้บทบาทของหลวงประดิษฐมนูธรรมในระยะดังกล่าวลดน้อยลง ตรงข้าม หลวงพิบูลสงคราม ได้ก้าวขึ้นเป็นผู้นำชั้นแนวหน้าด้วยการทำรัฐประหารรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา และการปราบปรามกบฏวรเดช

หลังการทำรัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 หลวงประดิษฐมนูธรรมได้เดินทางกลับประเทศ และเมื่อผลการสอบสวนว่าไม่ได้มีความเลื่อมใสในลัทธิคอมมิวนิสต์แล้วก็ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2477 ต่อมาจึงย้ายไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งในช่วงนั้นตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีตำแหน่งนี้มีความสำคัญ ไม่ได้ด้อยกว่าตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งหลวงพิบูลสงครามครองอยู่ การที่บุคคลทั้งสองมีความสำคัญในคณะรัฐบาลอย่างเท่าเทียมกันเช่นนี้ จึงเป็นโอกาสให้ต่างฝ่ายต่างแข่งขันกันสร้างฐานอำนาจทางการเมือง เพื่อจะก้าวไปสู่ตำแหน่งสำคัญทางการเมืองต่อไป

3. การปรับปรุงคณะรัฐมนตรี

หากจะกล่าวว่า พ.อ.พระยาพหลฯ ได้ดำเนินการทางการเมืองโดยสามารถประคับประคองเสถียรภาพทางการเมืองให้นานพอควรระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม จากการพิจารณาถึงการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงคณะรัฐมนตรีที่เกิดขึ้นแต่ละครั้งนั้นน่าจะเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าการเมืองซึ่งดูมีเสถียรภาพนั้น โดยข้อเท็จจริงแล้ว มีการต่อสู้ภายในระหว่างกลุ่มพลังต่าง ๆ อยู่ ดังเช่นการเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจของพระสารสาส์นพลชั้นซ์ (ลองสุนานนท์) แทนพระยาโกมารกุลมนตรีที่ขอลาออก ในรัฐบาลของ พ.อ.พระยาพหลฯ ชุดที่ 2) โดยได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มของหลวงพิบูลสงคราม อันแสดงให้เห็นถึงการพยายามเสริมสร้างอำนาจของกลุ่มให้เข้มแข็งให้รัฐบาล ผลจากการเข้าเป็นรัฐมนตรีของพระสารสาส์นพลชั้นซ์นั้น ทำ

ให้กลุ่มหลวงประดิษฐมนูธรรมได้ใช้วิธีการทางรัฐสภาเข้าต่อสู้และพยายามกำจัดอิทธิพลของหลวงพิบูลสงคราม โดยได้ยื่นญัตติอภิปรายซักฟอกรัฐบาล กรณีเรื่องควบคุมจำกัดรายทาง เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2477 และในที่สุดพระสารสาส์นพลชั้นได้ยื่นใบลาออกอันเป็นข้อสนับสนุนที่ว่าในคณะรัฐมนตรีมีความขัดแย้งกันอยู่

4. การถ่ายแน้วของรัฐบาลต่อสภาผู้แทนราษฎร

ในสภาผู้แทนราษฎรนั้น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 ได้บัญญัติเอาไว้ว่า ประกอบไปด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 มาจากการเลือกตั้ง และประเภทที่ 2 มาจากการแต่งตั้งตามมาตรา 36 และ 65 โดยเป็นระบบสภาเดียว ในกรณีทั่วไป สภาผู้แทนราษฎรสามารถควบคุมการทำงานของฝ่ายบริหารด้วยวิธีการอย่างน้อย 3 วิธี คือ

1. การลงมติไว้วางใจนโยบายที่รัฐบาลแถลง เมื่อจัดตั้งรัฐบาล
2. การลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีรายบุคคลหรือทั้งคณะ
3. การตั้งกระทู้

สำหรับในกรณีของรัฐบาลภายใต้การนำของ พ.อ.พระยาพหลฯ ก็เช่น รัฐบาลได้ขอลาออกอันเนื่องมาจากการควบคุมของสภาในประเด็นที่ 2 คือ การลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีรายบุคคลหรือทั้งคณะ โดยเป็นผลมาจากการที่รัฐบาล พ.อ.พระยาพหลฯ ลงนามในสัญญาการจำกัดการผลิตยางพาราในปี พ.ศ. 2477 และต้องอาศัยการให้สัตยาบันจากสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรมีมติไม่เห็นชอบด้วยกับสนธิสัญญาที่รัฐบาลทำไปด้วยคะแนน 73 ต่อ 25 เมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2477 รัฐบาลจึงต้องกราบถวายบังคมทูลลาออกจากตำแหน่งตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ

ในประเด็นนี้ จะเห็นว่าในสภาผู้แทนราษฎรช่วงนั้น หลวงประดิษฐมนูธรรมกล่าวได้ว่าเป็นผู้ที่มีอิทธิพลมากที่สุด การลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลในกรณีนี้จะเป็นการตอบโต้กลุ่มของหลวงพิบูลสงครามที่นำรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการซึ่งเป็นพรรคพวกของตนเข้ามาร่วมรัฐบาล

5. การลาออกของนายกรัฐมนตรี

กล่าวได้ว่าแต่ละครั้งที่ พ.อ.พระยาพหลฯ ขอลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นั้น มักเกิดจากเหตุการณ์ทางรัฐสภาอันเนื่องมาจากฝ่ายแก้ต้อมติของสภาผู้แทนราษฎร ทั้งที่ก่อนดำรงตำแหน่งแต่ละครั้งมีเสียงสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนอยู่มาก ครั้นการลงมติในประเด็นปัญหาทางการเมืองที่สำคัญ สมาชิกสภาฯ กลับไม่ได้ให้ความร่วมมือกับฝ่ายรัฐบาลจึงนำที่จะพิจารณาในประเด็นนี้ได้ว่า การที่สมาชิกสภาผู้แทนได้ยกย่องให้พ.อ.พระยาพหลฯ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้นเป็นผลเนื่องมาจากกลุ่มพลังต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มของหลวงประดิษฐมนูธรรม ต้องการให้ พ.อ.พระยาพหลฯ เป็น "กั้นชน" กับกลุ่มของหลวงพิบูลสงคราม ที่กุมอำนาจกองทัพในขณะนั้น ในส่วนตัวของ พ.อ.พระยาพหลฯ นั้น ได้ปฏิเสธที่จะรับตำแหน่ง และได้ขอลาออกหลายครั้ง ไม่ว่าจะเป็นจากการฝ่ายแก้ต้อมติของสภาฯ ในเรื่องการควบคุมจำกัดยาง และเรื่องการซื้อขายที่ดินของพระคลังข้างที่ โดยที่ พ.อ.พระยาพหลฯ เป็นผู้มีลักษณะเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตย¹⁰⁸ และจะต้องลาออกตามวิถีทางรัฐธรรมนูญเสมอ แต่ทว่าสถานการณ์ทางการเมืองประกอบกับการร้องขอของสมาชิกสภาฯ จึงจำเป็นต้องรับเป็นนายกรัฐมนตรีมา

ครั้นแล้วการลาออกจริง ๆ ของ พ.อ.พระยาพหลฯ นั้น เข้าใจว่าได้มีการวางแผน เพื่อบีบบังคับให้ลาออก โดยเฉพาะจากกลุ่มของหลวงประดิษฐมนูธรรม ทั้งนี้เพราะปรากฏว่า เมื่อสภาผู้แทนราษฎรเสนอญัตติขอแก้ไข ข้อบังคับการประชุม และการปรึกษาหารือสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2481 ในกรณีร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรัฐบาลของ พ.อ.พระยาพหลฯ ในขณะนั้นเห็นว่าไม่สามารถปฏิบัติตามความต้องการนั้นได้ แต่เมื่อมีการลงมติปรากฏว่าคะแนนเสียงของสมาชิกฝ่ายที่รับหลักการมีจำนวน 45 เสียง ฝ่ายที่เห็นว่าไม่ควรรับหลักการมี 31 เสียง ทั้งที่ในขณะนั้นจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีอยู่ทั้งสิ้น

¹⁰⁸ สุวนจน์ ด้านตระกูล, คำขวัญและบทความของนายปรีดี พนมยงค์ (พระนคร: ประจักษ์การพิมพ์, 2516), หน้า 10.

180 คน และมีสมาชิกประเภทที่ 2 ถึง 90 คน¹⁰⁹ และเป็นที่น่าสังเกตอย่างยิ่งก็คือ ในวันที่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ส่วนใหญ่ไม่มาประชุม ซึ่งผลที่สุด พ.อ.พระยาพหลฯ ก็ลาออกไป เพราะภายหลังที่รัฐบาลได้ประกาศพระราชกฤษฎีกา ยุบสภาฯแล้ว ได้จัดให้มีการ เลือกตั้งขึ้นใหม่ เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481 ซึ่งผลของการเลือกตั้งปรากฏว่า นอกจาก นายถวิล อุดล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 จากจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็น เจ้าของญาติติดังกล่าว และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ร่วมสนับสนุนญาติติบับตั้งกล่าวอีกหลายนาย ต่างได้รับเลือกเข้ามาอีก¹¹⁰

6. การเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของหลวงพิบูลสงคราม

การแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน พ.อ.พระยาพหลฯ ที่ได้ขอลา ออกเมื่อปี พ.ศ. 2481 อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มทหารที่มีผู้นำคือ หลวงพิบูลสงคราม มีอำนาจมากที่สุดในการเมืองไทยขณะนั้น เนื่องจากการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมใน สมัยของ พ.อ.พระยาพหลฯ ถึง 3 สมัย คือ รัฐบาลชุดที่ 3, 4, 5 ทำให้หลวงพิบูลสงครามมี ฐานอำนาจสนับสนุน พ.อ.พระยาพหลฯ ในการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาตลอด ดังนั้น จากการที่หลวงพิบูลสงครามมีบทบาทสำคัญในทางการเมืองและกุมอำนาจกองทัพ ซึ่งถือว่าเป็น กลุ่มอิทธิพลที่สำคัญของประเทศไว้เช่นนี้ ทำให้หลวงพิบูลสงครามได้เลือกให้ดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีต่อจาก พ.อ.พระยาพหลฯ ในประเด็นนี้หากพิจารณาถึงปัจจัยการสนับสนุนจาก พ.อ.พระยาพหลฯ แล้ว จะพบว่าในขณะที่ร่วมรัฐบาลเดียวกันนั้น หาก พ.อ.พระยาพหลฯ มี เหตุต้องเดินทางไปราชการต่างจังหวัด หรือลาพักผ่อนก็มักจะแต่งตั้งให้หลวงพิบูลสงคราม รักษาราชการแทนเสมอ นอกจากนี้จากการคาดคะเนของหม่อมเจ้าวรรณไทรพยากร วรรณรณ ที่กล่าวถึงบทบาทของหลวงพิบูลสงครามเอาไว้ว่า

¹⁰⁹ เสาวภา (นามแฝง) "ปกิณกะการเมืองประชาธิปไตยแบบไทย" สยามรัฐ วันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2514, หน้า 10.

¹¹⁰ เรื่องเดียวกัน.

"(พระองค์ทรงเห็น) อีกว่าไม่ช้าไม่นานหลวงพิบูลฯ ก็คงได้เป็นผู้นำรัฐบาล พระองค์ทรงยอมรับว่าหลวงพิบูลฯ มิได้เป็นที่นิยมยกย่องของคนส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นในกองทัพ ในบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งประเภทเลือกตั้งและแต่งตั้ง หรือแม้แต่ในบรรดาผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 แต่หลวงพิบูลฯ เป็นผู้ควบคุมกำลังรถถังและปืนกล ยิ่งกว่านั้นผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองคนอื่น ๆ ยังเห็นว่าไม่มีอะไรดีกว่าที่จะยอมรับหลวงพิบูลฯ ว่าเป็นผู้มีสิทธิดำรงตำแหน่งแทนพระยาพหลฯ ในเมื่อพระยาทรงสุรเดชได้เลิกราจากเวทีไปแล้ว ซึ่งในที่สุดคณะรัฐมนตรีก็ต้องยอมรับถ้าหลวงพิบูลฯ มิได้เป็นนายกรัฐมนตรี คงมีเพียงแต่พระยาทรงสุรเดชที่อาจได้ดำรงตำแหน่งนี้"¹¹¹

นอกจากนี้จากที่ผู้วิจัยได้กล่าวอ้างถึงการสนับสนุนของ พ.อ.พระยาพหลฯ ต่อหลวงพิบูลสงครามก็เนื่องมาจากหลักฐานที่ปรากฏในรายงานทูตอังกฤษว่า

"พระยาพหลพลพยุหเสนา ได้ขอร้องให้หลวงพิบูลสงครามและพระยาทรงสุรเดช ดำรงตำแหน่งสืบแทนต่อไป แต่หลวงพิบูลสงครามคัดค้านต่อหนังสือพิมพ์ว่ามีความซื่อตรงต่อพระยาพหลฯ จึงไม่อาจดำรงตำแหน่งที่จะต้องบังคับบัญชาพระยาพหลฯ ผู้เคยเป็นทั้งครูและผู้นำได้ ส่วนพระยาทรงสุรเดชนั้น ได้ปฏิเสธคำชักชวนดังกล่าว"¹¹²

ในเอกสารนี้มีการพาดพิงถึงพระยาทรงสุรเดชอยู่บ้าง แต่ที่ว่าตามสถานการณ์ทางการเมืองขณะนั้น พระยาทรงสุรเดชได้ถูกกำจัดออกจากเวทีการเมืองแล้ว จึงเป็นไปได้ว่าหลังการลาออกของ พ.อ.พระยาพหลฯ นั้น หลวงพิบูลสงครามได้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทั้งด้านการสนับสนุนจาก พ.อ.พระยาพหลฯ และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตลอดจนมีปัจจัยทางกองทัพเข้ามามีส่วนสนับสนุนต่อกรณีทั้งสองดังกล่าว

¹¹¹ สถาบันไทยคดีศึกษา, ม.ธ. F.O. 371/21054 Political Situation in Siam.

¹¹² เรื่องเดียวกัน.

ดังนั้น กล่าวได้ว่าจากประเด็นที่กล่าวมาทั้ง 6 ข้อนั้น ได้บังถึงปัจจัยที่มีผลต่อสภาวะการดำเนินงานทางการเมือง ในการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ พ.อ.พระยาพหลฯ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 ถึง พ.ศ. 2481 กล่าวได้ว่า พ.อ.พระยาพหลฯ เป็นผู้ที่ยพยายามจะจรรโลงระดับปกครองระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยตามแนวรัฐธรรมนูญไว้ ด้วยการประสานกลุ่มต่าง ๆ ให้เข้ามาประนีประนอมต่างกันอย่างมาก หลักการของ พ.อ.พระยาพหลฯ ก็คือ การดำเนินงานทางการเมืองต้องยึดหลักความเป็นธรรมและความเป็นไทย รวมทั้งมีระบอบรัฐธรรมนูญที่เดินทางสายกลาง ซึ่งหมายถึงว่าการเมืองต้องพิจารณาถึงนิสัยใจคอพลเมืองทั่ว ๆ ไป เป็นสำคัญ ไม่มีการเลือกที่รักมักที่ชังและไม่หนักหรือเอนเอียงไปในทางใดทางหนึ่ง¹¹³ โดยความคิดของ พ.อ.พระยาพหลฯ เช่นนี้ พบว่าได้เป็นผู้พิจารณาลงโทษผู้ร่วมในเหตุการณ์เดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 ขณะเดียวกันก็เป็นผู้ปรามหลวงประดิษฐมนูธรรม โดยเฉพาอย่างยิ่งการให้คำรับรองว่าจะไม่คิดดำเนินการโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ สนับสนุนการรวมทุนและแรงงานอีก รวมทั้งได้ปรามหลวงนิบูลสงครามด้วย อย่างเช่นในเรื่องการใช้อำนาจและอิทธิพลปราบปรามศัตรูทางการเมือง และในกรณีของนักการเมืองในสภาผู้แทนราษฎร ความคิดเห็นของ พ.อ.พระยาพหลฯ ก็เป็นคำตัดสินในขั้นสุดท้ายหลายครั้ง เช่น เรื่องยังไม่เห็นควรให้มีการจัดตั้งพรรคการเมือง เป็นต้น

สำหรับความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่าง พ.อ.พระยาพหลฯ กับหลวงนิบูลสงคราม และหลวงประดิษฐมนูธรรม ซึ่งเป็นผู้นำรุ่นหนุ่มของคณะราษฎรนั้น ได้ให้ความยกย่องและเคารพนับถือในตัวของ พ.อ.พระยาพหลฯ ผู้นำคณะราษฎรอย่างมากและข้อสำคัญในตลอดระยะเวลาห้าปีเศษของสมัยรัฐบาล พ.อ.พระยาพหลฯ นั้นเป็นระยะที่การเมืองในระบอบใหม่ค่อย ๆ ปรับตัวสู่ความมีเสถียรภาพ กลุ่มการเมืองที่มีแนวโน้มไปทั้งทางนิยมระบอบเก่าและมีแนวความคิดสังคมนิยมถูกกำจัดออกไป นอกวงการเมืองและการบริหารและประการสำคัญ คือบทบาท

¹¹³ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, อ้างแล้ว, หน้า 216

ในการเป็นผู้อุปถัมภ์คนรุ่นหนุ่มในคณะราษฎรคือ ทั้งหลวงประดิษฐมนูธรรม และหลวงพิบูลสงคราม โดยทั้งสองมีโอกาสอย่างมากที่จะดำเนินงานในส่วนของตนตามที่ได้ตั้งเอาไว้ จึงอาจกล่าวได้ว่าตลอดระยะเวลาห้าปีเศษนั้นการเมืองไทยที่พอมีสถียรภาพอยู่ได้นั้น เนื่องมาจากการที่ตัวผู้นำการเมืองมีภาวะการนำโดยเป็นผู้มีความอาวุโสเที่ยงธรรม มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ รวมทั้งรักความประนีประนอมเพื่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ จึงทำให้สภาพปัญหาทางการเมืองต่างถูกแก้ไขไปหมดสิ้น

และหากจะชี้ให้ชัดถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดภาวะผู้นำการเมืองของพระยาพหลฯ ก็จะมีประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ความอาวุโส จะเห็นได้ว่าในบรรดาผู้นำคณะราษฎรนั้น พ.อ.พระยาพหลฯ มีอายุ และตำแหน่งในทางราชการสูงที่สุด ดังจะเห็นได้จากการที่ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำของคณะราษฎรตั้งแต่ตอนต้น ๆ นอกจากนั้นยังได้รับการยกย่องเชิดชูจาก พ.ต.หลวงพิบูลสงคราม และ น.ต.หลวงศุภชลาศัย ให้เป็นผู้นำในการทำรัฐประหาร ทั้งนี้ด้วยความเคารพและเกรงใจทางด้านบทบาททางการเมืองนั้นการเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแต่ละครั้ง ก็มักได้รับการร้องขอจากบรรดานักการเมืองร่วมสมัย เนื่องจากเคารพในความมีอาวุโส
2. ความรู้ความสามารถ เนื่องจากว่า พ.อ.พระยาพหลฯ เป็นนายทหารที่มีประวัติการศึกษาที่ดีเยี่ยมมาตั้งแต่สมัยเรียนโรงเรียนนายร้อยทหารบกของไทยจนกระทั่งได้เดินทางไปศึกษาต่อที่เยอรมันก็มีผลการเรียนที่ดีเยี่ยม เมื่อครั้งจบมารับราชการก็เจริญก้าวหน้าทางราชการมาโดยตลอด โดยได้เบียดียดิคุณและยกย่องอย่างมากมาย
3. ความอ่อนน้อมถ่อมตนและสมถะ ในความหมายนี้ก็จะเห็นได้จากการที่ พ.อ.พระยาพหลฯ เป็นบุคคลที่ไม่มีความมักใหญ่ใฝ่สูงในทางการเมือง จะเห็นได้จากการปฏิเสธตำแหน่งนายกรัฐมนตรีทุกครั้ง และเมื่อเข้าดำรงตำแหน่งอยู่แล้วก็ไม่ต้องการที่จะอยู่ในตำแหน่งนาน ๆ หากแต่ว่าพยายามที่จะปรับปรุงแก้ไขความผิดพลาดให้เสร็จเรียบร้อย หรือไม่ก็ขอลาออกอยู่เนือง ๆ อันแสดงให้เห็นถึงความมีลักษณะของความสมถะโดยแท้ ที่มีได้ไฝ่ฝันในอำนาจทางการเมืองเช่นนั้น
4. การประนีประนอมและความสามัคคี การเมืองในสมัยก่อนและหลังที่ พ.อ.พระยาพหลฯ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น มีความขัดแย้งกันอย่างมาก โดยเฉพาะ

ความขัดแย้งของคณะราษฎรด้วยกัน จะเห็นได้ว่าพระยาพหลฯ ได้พยายามอาศัยความประนีประนอม และพยายามสร้างความสามัคคี เพื่อระงับประเด็นการขัดแย้งทางการเมืองในเรื่องต่าง ๆ ให้สงบเรียบร้อยดังจะเห็นได้จากการที่สถานการณ์ทางการเมืองในสมัยนั้นมีเสถียรภาพพอควร

5. ความซื่อสัตย์สุจริต ในประเด็นนี้กล่าวได้ว่านับตั้งแต่การเข้าดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี จนกระทั่งลาออกจากตำแหน่งรวมระยะเวลา 5 ปีเศษนั้น พ.อ.พระยาพหลฯ ไม่ได้มีมลทินในเรื่องที่เกี่ยวกับการทุจริตด้วยอาศัยตำแหน่งหน้าที่ทางการเมืองของตนเลย หากแต่ว่าได้ดำเนินงานทางการเมืองด้วยความซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ตลอดมา ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลต้องเป็นผู้จัดการเกี่ยวกับงานพระราชทานเพลิงศพพระยาพหลฯ ให้ทั้งหมด เนื่องจากครอบครัวอยู่ในภาวะที่ช่วยเหลือตนเองไม่ค่อยได้

ดังนั้นจากการที่ พ.อ.พระยาพหลฯ มีบุคลิกได้แสดงพฤติกรรมและแสดงบทบาททางการเมืองเช่นนี้ ทำให้บรรดาผู้นำกองทัพ และนักการเมืองร่วมสมัย ได้ยกย่องเชิดชูให้ดำรงตำแหน่งผู้นำทางการเมืองของไทย การมีภาวะผู้นำดังกล่าวนี้ กล่าวอ้างได้ว่าเป็นภาวะที่เหมาะสมกับสภาพสังคมของไทย โดยเฉพาะอุปนิสัยและค่านิยมของคนไทยที่เคารพผู้มีอาวุโส, มีความรู้ความสามารถ, มีความอ่อนน้อมถ่อมตน, รักการประนีประนอมและความสามัคคี, ความซื่อสัตย์สุจริต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย